

หัตถกรรมพื้นบ้านกับวิถีชุมชน : ศึกษากรณีกลุ่มหัตถกรรมมวยบ้านโลกสว่าง ตำบลโลกสูง
อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น

ของ
นางสาวประไพ ทศชา

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ
กระทรวงศึกษาธิการ
ประจำปีงบประมาณ ๒๕๔๕

กิติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยความกรุณาของผู้ช่วยศาสตราจารย์คณพล ไชยสินธุ์และผู้ช่วยศาสตราจารย์ชลิต ชัยครรชิต ที่ได้ให้คำปรึกษาแนะนำแก่ผู้วิจัยทุกๆด้าน ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณด้วยความเคารพอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอกราบขอบพระคุณคณาจารย์สาขาไทยศึกษาเพื่อการพัฒนา สถาบันราชภัฏเลย ทุกท่านที่กรุณาให้คำแนะนำแก่ผู้วิจัยมาโดยตลอด

ขอขอบพระคุณสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ที่กรุณาให้ทุนอุดหนุนในการวิจัยแก่ผู้วิจัยในครั้งนี้

ขอขอบคุณชาวบ้านโลกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น ทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลือ อำนวยความสะดวกให้ผู้วิจัยในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบคุณสำนักงานนิคมสร้างตนเองอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่นที่ให้ความสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบการทำวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบคุณผู้เกี่ยวข้องทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลือในการทำวิจัยและให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยมาโดยตลอด

ประโยชน์และคุณค่าอันพึงมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอมอบเป็นเครื่องบูชาแก่บุพการีตลอดจนบูรพาจารย์ผู้มีพระคุณทุกท่าน

ประไพ ทศชา

ชื่อเรื่อง   ทัศนกรรมพื้นบ้านกับวิถีชุมชน : ศึกษากรณีทัศนกรรมมวยบ้านโคกสว่าง
ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น

ผู้วิจัย   นางสาวประไพ ทศชา

กรรมการควบคุม   ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดนูพล ไชยสินธุ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ชลิต ชัยครรชิต

ปริญญา   ศศม. สาขาไทยศึกษาเพื่อการพัฒนา

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการและการดำรงอยู่ของทัศนกรรมมวย และบทบาทของทัศนกรรมมวยต่อวิถีชุมชนของบ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น โดยใช้การศึกษาจากเอกสารและการศึกษาภาคสนามจากผู้จักสานและผู้จำหน่ายทัศนกรรมมวยจำนวน 70 คน ผู้บริโภคหรือผู้ใช้ทัศนกรรมมวยในเขตตำบลโคกสูงจำนวน 30 คน พ่อค้าที่จำหน่ายทัศนกรรมมวยจำนวน 10 คน ผู้ใช้ทัศนกรรมมวยในบ้านโคกสว่างจำนวน 20 คน ศึกษาพิเศษ พิธีกรรมสงฆ์จำนวน 5 รูป ช่างราชการ 5 คน นักเรียนโรงเรียนบ้านโคกสว่างจำนวน 20 คน ผู้ใหญ่บ้านบ้านโคกสว่างจำนวน 2 คน ชาวบ้านที่ไม่ได้ทำการจักสานทัศนกรรมมวยจำนวน 10 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง แบบสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าสถิติร้อยละและเสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาโวหาร

ผลการวิจัยพบว่า

พัฒนาการและการดำรงอยู่ของทัศนกรรมมวยบ้านโคกสว่าง ขึ้นอยู่กับแรงจูงใจด้านรายได้ที่ใช้ให้ผู้จักสาน มีรายได้เพิ่มขึ้น และประกอบกับแรงงานที่มีประสบการณ์ที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้มาจากบรรพบุรุษ และได้รับการฝึกฝนมาตั้งแต่เยาว์วัย ตลอดจนวัสดุที่ใช้ในการจักสานซึ่งได้แก่ไม้ไผ่ก็เป็นวัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น และหาซื้อได้จากอำเภอใกล้เคียง คือ อำเภอน้ำพอง

ขั้นตอนการผลิตเริ่มจากการเลือกไม้ไผ่ การจักตอก การเตรียมวัสดุ - อุปกรณ์ให้พร้อม แล้วสานให้ได้ลายที่ต้องการ ลายสานที่ชาวบ้านโคกสว่างนิยมสานทัศนกรรมมวยคือ ลายสองส่วนขนาดของทัศนกรรมมวยมีอยู่สองขนาด คือ ขนาดกลางและขนาดเล็ก

รายได้จากการจักสานทัศนกรรมมวย ส่งผลให้ระบบเศรษฐกิจและสังคม คือชาวบ้านมีฐานะดีขึ้น หนี้สินลดลง มีเงินออมบ้าง สามารถซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคในครัวเรือนได้ ชาวบ้าน

ไม่ต้องอพยพไปหางานทำที่อื่น ความสัมพันธ์ระหว่างหมู่บ้าน เครือญาติดีขึ้น มีความรักสามัคคี มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกัน บุตรหลานมีโอกาสได้รับการศึกษาสูงขึ้นมากกว่าระดับการศึกษาภาคบังคับ ส่งผลให้ชาวบ้านมีสุขภาพอนามัยที่ดีขึ้น

TITLE   HANDICRAFT AND COMMUNITY FOLKWAY :A CASE STUDY
HAVE MUAY HANDICRAFT AT BANKHOKSWANG TAMBON
KHOKSOONG UMPHOE UBONRAT CHANGWAT KHONKHEAN.

AUTHOR   PRAPAI TOSCHA

ADVISORS   Asst. Prof. Danupon chaiyasin and Asst. Prof. Chalit chaikanchit

DEGREE   M. A. Thai Studies for Development

Abstract

This thesis for study development and still stable of muay handicraft and impact community folkway Bankhokswang Tambon khoksoong Umphor Ubonrat The documenttary and field wark study raudom 70 persons had to Used this product in this villang Such as some one had to used in Tambon kh oksoong Area 30 persons commercial solen this product in Bankhokswang 10 persons , The villanger had to used product in Bankhokswang 20 persons , supervisor and monks 5 persons , officials 5 persons , students from Bankhokswang School 20 persons , Leadership villager Bankhokswang 2 persons, villagers did not to made muay handicraft 10 persons, Carry data by recard interview structure form and non structure form,observe paticipation. And observe non paticipation. Synthesis data by percentage and discription thesis.

Synthesis result that

Muay handicraft still stable development by reinforcement. And preece out come for make money living life. The still to made product learn from old family by former villager step by step relation knowledge, How to make

Muay handicraft teach by family relotion ship. Thierchilds study how to made product until adult. The bamboo used from local area village Bankhokswang. And buy from Nampong district area.

The first step to selected bamboo preparing. Material for made bamboo

Muay handicraft. Their population in village to do twin style to look beautiful are popular for sale to used. In family to do 2 size are midium size and small size.

The out come from these products support social and conomic system. To help villager rich step by step in family. The villager did not immigration from Bankhokswang.

So that family relationship are better that other village, Every people helping supporting sharing, happiness in village. The villagers are good health, opportunity to further the studies at the higher levels other than the compalsory levels other than.

สารบัญ

บทที่		หน้า
1. บทนำ		
1.1	ความเป็นมาของการวิจัย	1
1.2	วัตถุประสงค์ของการวิจัย	6
1.3	ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
1.4	ขอบเขตของการวิจัย	7
1.5	วิธีดำเนินการวิจัย	7
1.6	กรอบแนวคิดและทฤษฎีในการวิจัย	9
1.7	เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	15
1.8	คำศัพท์นิยามเฉพาะ	19
2. สภาพทั่วไปหมู่บ้านและประวัติของหมู่บ้าน		
2.1	สภาพทั่วไปของหมู่บ้าน	20
2.2	ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน	20
2.3	ที่ตั้งและสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์	22
2.4	การคมนาคม	23
2.5	ทรัพยากรธรรมชาติ	24
2.6	การประกอบอาชีพ	24
2.7	สภาพสังคมและวัฒนธรรม	26
3. พัฒนาการและการดำรงอยู่ของหัตถกรรมพื้นบ้าน		
3.1	ความเป็นมาของเครื่องจักสาน	35
3.2	ความสำคัญของเครื่องจักสาน	36
3.3	ประเภทของเครื่องจักสาน	38
3.4	ความเป็นมาของเครื่องจักสานบ้าน โศกสว่าง	39
3.5	ประเภทของเครื่องจักสานบ้าน โศกสว่าง	39
3.6	ประวัติการจักสานหัตถกรรมมวยบ้าน โศกสว่าง	40
3.7	องค์ประกอบของการจักสานหัตถกรรมมวยบ้าน โศกสว่าง	42

ต่อ

บทที่	หน้า
3.5.6 ขั้นตอนการจัดสถานหัตถกรรมมวยบ้าน โลกสว่าง	44
3.5.7 การออกแบบรูปทรงของหัตถกรรมมวย	47
3.5.8 ลวดลายที่ใช้สถานหัตถกรรมมวยบ้าน โลกสว่าง.....	48
4. บทบาทของหัตถกรรมพื้นบ้านต่อวิถีชุมชน	
4.1 บทบาทต่อชุมชนทางด้านเศรษฐกิจ	49
4.2 บทบาทต่อชุมชนทางด้านสังคม	50
5. บทสรุป	
5.1 สรุป	57
5.2 อภิปรายผล	70
5.3 ข้อเสนอแนะ	71
บรรณานุกรม	72
ภาคผนวก	74
ภาคผนวก ก รายนามผู้ให้สัมภาษณ์	75
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์	89
ภาคผนวก ค แบบบันทึกข้อมูลสนาม	99
ภาคผนวก ง ภาพกิจกรรม	103

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
ภาพที่1 บ้านโคกสว่าง	104
ภาพที่2 โรงเรียนบ้านโคกสว่าง	105
ภาพที่3 ผู้นำเอาหัตถกรรมมวยเข้าสู่หมู่บ้าน	106
ภาพที่4 อุปกรณ์ในการจักสานหัตถกรรมมวย	107
ภาพที่5 การผ่าไม้ไผ่	108
ภาพที่6 การสอยไม้ไผ่	109
ภาพที่7 ชาวบ้านกับการจักสานหัตถกรรมมวย	110
ภาพที่8 การจักสานหัตถกรรมมวยในโรงเรียน	111
ภาพที่9 ส่วนประกอบของหัตถกรรมมวย (เตี้ยว)	112
ภาพที่10 ส่วนประกอบของหัตถกรรมมวย (ผ่าตะ)	113
ภาพที่11 การเข้าขอบล่าง	114
ภาพที่12 การเข้าขอบบน	115
ภาพที่13 หัตถกรรมมวยที่สมบูรณ์	116

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของการวิจัย

ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเป็นผลงานที่คนไทยในหมู่บ้านสร้างขึ้นมาเพื่อประโยชน์ใช้สอย ตกแต่งหรือประดับให้เกิดความสวยงาม มีความสำคัญต่อชีวิตและสังคมไทย เพราะผลงานแต่ละชิ้นในภาคต่างๆ ของประเทศบอกให้เรารู้ถึงชีวิตความเป็นอยู่ ความคิด ความฝัน หรือความตั้งใจของคนในหมู่บ้านนั้นๆ เป็นลักษณะเฉพาะตัว ซึ่งผู้พบเห็นอาจบอกได้ทันทีว่าทำมาจากหมู่บ้านใด ภาคใดของประเทศ เราเรียกลักษณะเฉพาะตัวรวมกันว่า เอกลักษณ์ ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมจะสะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ฐานะความเป็นอยู่ของคน ระดับความเจริญรุ่งเรืองของยุคสมัยนั้นๆ รวมทั้งความคิด และแนวในการดำรงชีวิตของผู้คนในแต่ละยุคแต่ละสมัย

ประเทศไทยมีการผลิตงานหัตถกรรมมาเป็นเวลาช้านานตั้งแต่สมัยที่ยังไม่มีการบันทึกเรื่องราวด้วยตัวหนังสือ มีหลักฐานที่ได้จากการค้นพบ เช่น เครื่องปั้นดินเผาที่บริเวณถ้ำผี จังหวัดขอนแก่น ซึ่งถือว่าเป็นเครื่องปั้นดินเผาที่เก่าแก่ที่สุด มีอายุประมาณหนึ่งหมื่นปี แสดงให้เห็นว่าที่นั่นมีคนอยู่มาแล้วไม่ต่ำกว่าหนึ่งหมื่นปี (สารานุกรมไทย เล่ม 21 , 2542 : 190)

ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมที่ผลิตในประเทศไทย ที่มีอยู่มากมายหลายชนิดด้วยกัน เราทุกคนคงเคยเห็นหรือคุ้นเคยกับสิ่งของเหล่านี้มาแล้วจนไม่รู้รู้สึกสะอึกสะอื้น กลายเป็นความเคยชินเพราะพบเห็นอยู่เสมอๆ ในชีวิตประจำวัน ไม่ว่าจะไปตลาด หรือเดินทางออกจากบ้านไปทำธุระใกล้หรือไกล เรามักจะพบเห็นผลิตภัณฑ์หัตถกรรมวางอยู่หรือแขวนอยู่ทุกหนทุกแห่ง เช่น กระจาดใส่ขนมขายซึ่งสานด้วยไม้ไผ่ ดอกไม้ประดิษฐ์ที่ทำจากผ้า กระดาษ หรือเศษวัสดุต่างๆ พัดที่สานจากไม้ไผ่หรือใบลาน หรือพวงระย้ารูปต่างๆ ที่ทำจากวัสดุพื้นบ้านซึ่งหาได้ง่ายๆ เช่น แถบขายทะเลก็มีเปลือกหอยหรือเศษปะการัง ทางภาคเหนือก็จะมีไม้สำหรับแกะสลัก หรือทางภาคกลางก็จะมีพืชอย่างอื่นที่นำมาประดิษฐ์เป็นของใช้ได้ เช่น หญ้า ไม้ไผ่ ผักตบชวา เป็นต้น (สารานุกรมไทย เล่ม 21 , 2542 : 191)

ความมุ่งหมายในการผลิตชิ้นงานหัตถกรรมในระยะแรกก็เพียงเพื่อใช้สอยในชีวิตประจำวัน สำหรับใช้ภายในครอบครัว ต่อมามีการผลิตเพิ่มขึ้นเพื่อแจกจ่ายในหมู่ญาติมิตร และขายไปบ้างพอเป็นค่าเหนื่อย แต่ก็ขายเฉพาะในกลุ่มเล็กๆ เท่านั้น ต่อมามีการพัฒนากรรมวิธีการผลิตและดัดแปลงรูปแบบให้แปลกแตกต่างกันออกไป เพื่อนำไปซื้อขายแลกเปลี่ยนกับปัจจัยอื่นที่สำคัญต่อการดำรงชีพในท้องถิ่นหรือต่างถิ่น เมื่อได้รับความนิยมนมากขึ้น ก็สามารถส่งออกไปขายในตลาดต่างประเทศ

ทำให้เกิดรายได้เข้าประเทศเป็นมูลค่าสูง กลายเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจของส่วนรวมและความเป็นอยู่ของประชาชน (สารานุกรมไทย เล่ม 21 , 2542 : 193)

ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมที่ผลิตในประเทศไทย มีเป็นจำนวนมากมายหลายชนิด และมีการผลิตอยู่ทั่วไป ในแต่ละภาคของประเทศไทยจะมีผลิตภัณฑ์หัตถกรรมที่มีลักษณะเด่นแตกต่างกันไปดังนี้

ภาคเหนือ ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมที่มีชื่อเสียงในภาคเหนือมีอยู่หลายชนิดด้วยกัน เช่น ร่วมทำด้วยกระดาษสา ผลิตภัณฑ์อื่นจากกระดาษสา เครื่องใช้ในบ้านเรือนไม้ เครื่องปั้นดินเผา ผลิตภัณฑ์ผ้าไหมและผ้าฝ้าย เครื่องนุ่งห่มพื้นเมือง และเครื่องจักสาน เป็นต้น

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสาน ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมที่มีชื่อเสียงในภาคนี้มีหลายชนิดด้วยกัน เช่น ผ้าทอชนิดต่างๆ จากไหมและฝ้าย ลักษณะเด่นของผ้าคือ ลวดลายของการทอ ได้แก่ ผ้าทอลายขีด และมีดหมี่ เครื่องปั้นดินเผาต่างเกวียน ซึ่งแตกต่างจากเครื่องปั้นดินเผาจากภาคเหนือ เพราะเนื้อดินตามธรรมชาติที่นำมาใช้ในการผลิตมีธาตุเหล็กผสมอยู่ด้วยจึงมีสีแดงออกดำ นอกจากนี้ยังมีเครื่องจักสานชนิดต่างๆ เช่น กระติบข้าว กระดัง หวดและมวอย เป็นต้น

ภาคตะวันออก ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมที่มีชื่อเสียงในภาคนี้ ได้แก่ เสื่อกก และผลิตภัณฑ์จากเสื่อกก เช่น กระเป่า ที่ใส่ของจดหมาย ที่ใส่กระดาษชำระ และกระดาษเช็ดหน้า ที่รองแก้วและที่รองเท้า นอกจากนี้ยังมีเครื่องจักสานชนิดต่างๆจากไม้ไผ่และหวาย เป็นต้น

ภาคกลาง ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมที่ผลิตในภาคกลางมีอยู่เป็นจำนวนมากหลายชนิดด้วยกัน เช่น เครื่องจักสานจากไม้ไผ่และหวาย เพชรพลอยเจียรไน เครื่องประดับอัญมณี เครื่องประดับเทียม เครื่องใช้ในการเดินทางทำด้วยหนังแท้ หนังเทียม ดอกไม้ประดิษฐ์ เครื่องปั้นดินเผา เครื่องทองลงหิน และทองเหลือง ตุ๊กตาชนิดต่างๆ กรอบรูป กรอบกระจก เครื่องใช้ในบ้านทำด้วยไม้ เป็นต้น

ภาคใต้ ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมในภาคใต้มีอยู่หลายชนิดด้วยกัน เช่น ผลิตภัณฑ์จากย่านลิเภา เครื่องใช้และเครื่องประดับถมเงินและถมทอง ผลิตภัณฑ์จากป่านครนารายณ์ แผ่นหนังแกะสลักและผลิตภัณฑ์จากเปลือกหอย เป็นต้น (สารานุกรมไทย เล่ม 21, 2542: 194)

ลักษณะการผลิต ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมโดยทั่วไป ทำการผลิตทั้งในรูปอุตสาหกรรมครัวเรือนและโรงงานอุตสาหกรรมที่มีการใช้แรงงานฝีมือเป็นจำนวนมาก การผลิตสินค้าหัตถกรรม ผู้ผลิตจะต้องมีความรู้ความชำนาญเป็นการเฉพาะ ซึ่งได้มาจากการเรียนรู้ การถ่ายทอดมาจากครูหรือผู้รู้ จึงจะสามารถสร้างชิ้นงานหัตถกรรมได้ประณีตสวยงาม

การพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเป็นสิ่งสำคัญที่ต้องกระทำและสามารถทำได้ทั้งในด้านการออกแบบ การคิดค้นหาวัสดุที่แปลกใหม่มาใช้ในขบวนการผลิตและกรรมวิธีการผลิต ตลอดจนการนำเอาเทคนิคและเครื่องมือสมัยใหม่เข้ามาใช้

ในประเทศไทยการผลิตเครื่องมือเครื่องใช้ต่างๆด้วยฝีมือซึ่งเป็นงานหัตถกรรมมีอยู่มากมายหลายชนิดทำด้วยวัสดุและวัตถุดิบที่สามารถหาได้ในท้องถิ่นนั้นๆ นอกจากนี้จะมุ่งเพื่อประโยชน์ใช้สอยเป็นหลักแล้วยังสอดใส่ศิลปะในการประดิษฐ์ลงไปเป็นสิ่งประดิษฐ์ให้ดูสวยงามทำให้ชิ้นงานต่างๆดูมีคุณค่าและความงามอย่างโดดเด่นทางศิลปวัฒนธรรมของชนชาวไทยตลอดมาไม่แพ้ชนชาติอื่น

เครื่องจักสานเป็นศิลปหัตถกรรมและหัตถกรรมอย่างหนึ่งที่มนุษย์ได้คิดวิธีการต่างๆขึ้นมาเพื่อสร้างเครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันด้วยวิธีการสอดขัดและสานกันของวัสดุที่เป็นเส้น เป็นริ้ว โดยสร้างรูปทรงของสิ่งของที่ประดิษฐ์ขึ้นมานั้นตามความประสงค์ในการใช้สอย การสร้างเครื่องจักสานของมนุษย์โดยทั่วไปโดยเฉพาะอย่างยิ่งในภาคอีสานจะขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางความต้องการด้านประโยชน์ใช้สอย ตามสภาพทางภูมิศาสตร์ ประสานกับชนบประเพณี ความเชื่อและศาสนาตลอดทั้งวัสดุในท้องถิ่นนั้นๆประกอบกันเป็นเครื่องจักสาน (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2539:8)

การทำเครื่องจักสานนั้นมีความจำเป็นต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านชนบทอยู่มาก โดยเฉพาะประชากรที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม เพราะเครื่องจักสานเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำขึ้นจากวัสดุพื้นบ้าน ชาวบ้านส่วนใหญ่สามารถผลิตขึ้นใช้เองเป็นส่วนมาก ดังนั้นเครื่องจักสานจึงเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ที่ชาวชนบทยังคงใช้กันอย่างแพร่หลาย และเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ไม้สอยที่ตอบสนองความต้องการใช้สอยของชาวบ้านชนบทได้เป็นอย่างดี และเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ที่มีความใกล้ชิดกับชาวบ้านจนทุกวันนี้ แต่เครื่องจักสานบางอย่างบางชนิดอาจมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบและวิธีการผลิตตลอดจนใช้วัสดุไปบ้างเพื่อให้สัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลงของสังคม และชีวิตความเป็นอยู่ในปัจจุบัน (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2539, 15)

การผลิตเครื่องจักสานในประเทศไทยมีมาตั้งแต่สมัยโบราณนับตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ เห็นได้จากหลักฐานด้านโบราณคดีคือการขุดค้นพบเครื่องปั้นดินเผาสมัยหินใหม่ที่มีลักษณะรูปทรงคล้ายเครื่องจักสาน ทำขึ้นด้วยวิธียาดินเหนียวภายในภาชนะเครื่องจักสานให้หนาพอแล้วนำไปเผาเมื่อเผาเสร็จแล้วภาชนะเครื่องจักสานจะถูกไฟไหม้ไปหมด เหลือแต่ลวดลายจักสานปรากฏอยู่บนภาชนะเครื่องปั้นดินเผานั้น (สารานุกรมไทย เล่ม 21, 2542 :197)

เครื่องจักสานในประเทศไทยมีอยู่มากมายหลายชนิดสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ

1. เครื่องจักสานสำหรับใช้สอยในชีวิตประจำวัน ได้แก่ ภาชนะต่างๆ เช่น ตะกร้า กระจาด ตะแกรง กระเช้า กระติบข้าว เข่ง กระชู่ เครื่องมือสำหรับดักจับสัตว์น้ำ เช่น ลอบ ไซ ข้อง สุ่ม เครื่อง

สำหรับปลูกรด เช่น เลื้อยชนิดต่างๆ เครื่องที่เป็นเครื่องสวมศีรษะ เช่น กบอบ หมวก เครื่องที่เป็นเครื่องประดับตกแต่ง เช่น ปลาดตะเพียนสานด้วยใบลาน ตัวสัตว์ต่างๆที่สานด้วยไม้ไผ่ และวัสดุอื่นๆ

2. เครื่องสานที่เป็นส่วนประกอบของอาคารบ้านเรือน เช่น ฝาเรือนที่สานด้วยตอกไม้ไผ่ ได้แก่ เลื้อยลำแพนฝาไม้ขัดแตะ เป็นต้น (สารานุกรมไทย เล่ม21,2542:198)

เครื่องจักสานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในการผลิตเครื่องจักสานของภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสาน มีลักษณะคล้ายคลึงกับภาคเหนือ ในการผลิตเครื่องจักสานของภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสาน มีลักษณะคล้ายคลึงกับภาคเหนือ คือ มีการผลิต หวด มวย ก่องข้าว กระติบข้าว และโตก ทั้งนี้เพราะมีวัฒนธรรมการบริโภคข้าวเหนียวเหมือนกัน แต่เครื่องจักสานที่มีลักษณะเด่นของภาคเหนือ คือเครื่องจักสานที่สานอย่างละเอียดจนแทบไม่มีช่องว่างเลย แล้วเคลือบด้วยน้ำยางรัก และมีการวาดลวดลายสวยงามลงบนเครื่องจักสานนั้นๆ ซึ่งเรียกว่าเครื่องเงิน เครื่องเงินที่นิยมทำกันมากคือ ภาชนะ กล่องต่างๆ เช่น กล่องเก็บเมล็ดพันธุ์พืชต่างๆ มีฝาครอบและหูหิ้ว สำหรับแขวน หีบหรือกล่องสำหรับเก็บเสื้อผ้า เครื่องจักสานชนิดนี้ตามแบบเดิมหาได้ยาก เพราะปัจจุบันไม่เป็นที่นิยมกันแล้ว เครื่องจักสานที่มีลักษณะเด่นของภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสาน คือกระเป๋าลายขีด ซึ่งมีการประยุกต์จากลายผ้าพื้นเมือง ขณะนี้การผลิตมีอยู่น้อยเพราะไม่ค่อยนิยมกัน (สารานุกรมไทย เล่ม21, 2542 :199)

อย่างไรก็ตามเครื่องจักสานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นั้นนับเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ที่สำคัญในการดำรงชีวิตอย่างมาก และในการทำเครื่องจักสานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในปัจจุบันก็ยังมีการทำกันมากในหลายท้องถิ่น ทั้งที่เป็นอาชีพโดยตรง และเป็นอาชีพรองยามว่างจากการทำไร่ทำนาที่มีไม่น้อย

เครื่องจักสานภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนมากเป็นเครื่องจักสานไม้ไผ่แทบทั้งสิ้น ตั้งแต่ภาชนะสำหรับใส่ข้าวของต่างๆ พวกกระบุง ตะกร้า ไปจนถึงเครื่องจักสานที่ใช้จับสัตว์น้ำ เช่น ตุ่มสาน ตุ่มกบ ไช ข้องชนิดต่างๆ โดยทั่วไปแล้วเครื่องจักสานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะมีความสัมพันธ์กับอาชีพการงานด้วยนอกเหนือไปจากเครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เช่น เครื่องจักสานที่ใช้กับการปั่นฝ้าย การทอผ้า การเลี้ยงไหม เป็นต้น (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2532:67)

การกินหรือการบริโภคของคนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งนิยมบริโภคข้าวเหนียวเป็นหลัก และจากการบริโภคข้าวเหนียวเป็นหลักจึงทำให้เกิดมีเครื่องมือเครื่องใช้ที่เกี่ยวข้องขึ้นมาอย่างหลัก เลี้ยงไม่ได้ก็คือการสานมวยที่ใช้หิ้วข้าวเหนียว

หัตถกรรมมวยที่จักสานจากไม้ไผ่ เป็นภาชนะที่สำคัญในการใช้หิ้วข้าวเหนียว มีลักษณะเป็นทรงกระบอกสานด้วยไม้ไผ่ด้วยลายขัดหรือลายสองเว้นตาห่างกันเล็กน้อยเพื่อให้น้ำไหลออกได้ ส่วน

ปากใช้การเม้มปลายตอกเก็บขอบในตัว มวยเป็นภาชนะสำหรับใส่ข้าวเหนียวหลังจากการแช่น้ำไว้ นำมาชาวใส่ลงไปต้มในมวยพอสะเด็ดน้ำแล้วจึงนำไปนึ่งบนหม้อต่อไป (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2539:16)

บ้านโคกสว่างเป็นหมู่บ้านหนึ่งในตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่นที่มีความผูกพันกับไม้ไผ่มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยการนำเอาไม้ไผ่มาสานเป็นมวยเป็นอาชีพเสริมหลังจากเสร็จสิ้นจากการทำนาแล้ว การสานมวยนี้ชาวบ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่นได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ โดยการถ่ายทอดต่อกันมาเรื่อยๆจนถึงปัจจุบัน การสานมวยเป็นอาชีพเสริมอย่างหนึ่งที่ทำรายได้ให้กับชาวบ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น มากพอสมควร และเพื่อเป็นการอนุรักษ์ การส่งเสริมหัตถกรรมอันล้ำค่านี้ให้มีคุณค่ายิ่งขึ้น ทางโรงเรียนบ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น ได้ส่งเสริมสนับสนุนให้นำภูมิปัญญาชาวบ้านเข้าไปร่วมถ่ายทอดภูมิปัญญาการสานมวยให้นักเรียนปัจจุบันนี้ผลิตภัณฑ์ของหมู่บ้านดังกล่าวได้ส่งไปจำหน่ายทั่วไปในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยผู้ผลิตเป็นผู้จำหน่ายเอง และมีพ่อค้าจากที่อื่นมารับไปจำหน่าย

จากอาชีพหัตถกรรมดังกล่าวส่งผลกระทบต่อทางเศรษฐกิจและสังคมในลักษณะที่ทำให้ครอบครัวมีรายได้สามารถนำเงินไปใช้จ่ายในด้านอุปโภคบริโภค และยังช่วยแก้ปัญหาหนี้สิน ทำให้สามารถส่งบุตรหลานให้ได้ศึกษาในระดับสูงได้ และยังช่วยลดปัญหาการทิ้งถิ่นฐานและการอพยพเคลื่อนย้ายแรงงานจากหมู่บ้านเข้าสู่เมืองหลวง

การจักสานมวยเป็นหัตถกรรมในครัวเรือนที่ชาวบ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น มีความชำนาญมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ โดยการถ่ายทอดกันมาเรื่อยๆจนถึงปัจจุบัน เดิมนั้นเป็นการผลิตเพื่อการใช้สอยในครัวเรือนเท่านั้น ต่อมาได้มีการผลิตเพื่อเป็นสินค้าในการจำหน่าย โดยครั้งแรกจำหน่ายในราคาใบละหนึ่งบาทห้าสิบสตางค์ ต่อมาราคาได้สูงขึ้นเรื่อยๆจนถึงปัจจุบันนี้จำหน่ายในราคาใบละ 20 บาท เมื่อชาวบ้านเห็นว่าการจำหน่ายมวยราคาสูงขึ้นและเป็นอาชีพที่มีต้นทุนต่ำ ทำให้รายได้ดีจึงหันมาประกอบอาชีพการสานมวยกันเกือบทั้งหมู่บ้านจนปัจจุบันนี้การทำหัตถกรรมการจักสานมวยจึงเป็นหัตถกรรมในครัวเรือนของชาวบ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น ที่ทำควบคู่ไปกับการทำนาตลอดทั้งปี

การทำงานในครัวเรือนนั้นมีการแบ่งงานกันทำตามความถนัด ตามกำลังและความสามารถของแต่ละคนตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยชราจะมีงานทำต่างกันออกไปโดยไม่ว่างงาน และเวลาส่วนมากที่ชาวบ้านใช้ดูโทรทัศน์ก็จะทำการสานมวยไปด้วยไม่ปล่อยให้ผ่านไปโดยเปล่าประโยชน์

จากการประกอบอาชีพหัตถกรรมการสานมวยดังกล่าวของหมู่บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น ทำให้มีหน่วยงานต่างๆในส่วนราชการและเอกชนได้เล็งเห็นความ

สำคัญและคุณค่าของงานที่ทำ และได้มาให้คำแนะนำในการจัดรวมกลุ่มการผลิต เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งและมีรายได้หมุนเวียนอยู่ในหมู่บ้าน จึงเกิดมีกลุ่มการผลิตขึ้นในหมู่บ้านด้วยกันถึงสี่กลุ่ม และกลุ่มผลิตทั้งสี่กลุ่มยังได้ให้ความร่วมมือในการร่วมพัฒนาชุมชน โดยเป็นตัวแทนในการเข้าร่วมงานในการนำหัตถกรรมมวยไปจัดนิทรรศการและจำหน่ายตามงานเทศกาลต่างๆ อย่างเช่น ในงานไหมจังหวัดขอนแก่น เป็นต้น

ดังที่กล่าวมาจะเห็นว่าชาวบ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่นได้ประกอบอาชีพหัตถกรรมนี้มาอย่างต่อเนื่องจึงทำให้ผู้ศึกษาค้นคว้ามีความสนใจที่จะทำการศึกษาค้นคว้าไว้เป็นกรณีตัวอย่างของแหล่งผลิตหัตถกรรมที่สำคัญของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และเป็น การส่งเสริมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของชาวบ้านไว้ไม่ให้เลือนหายไปจากสังคม โดยทำการศึกษาค้นคว้าเพื่อให้ทราบถึงพัฒนาการและการดำรงอยู่ของหัตถกรรมนี้ที่บ้านและบทบาทของหัตถกรรมพื้นบ้านต่อวิถีชุมชน ของชาวบ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาพัฒนาการและการดำรงอยู่ของหัตถกรรมพื้นบ้านประเภทหัตถกรรมมวยของบ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น

1.2.2 เพื่อศึกษาบทบาทของหัตถกรรมพื้นบ้านประเภทหัตถกรรมมวยต่อวิถีชุมชนของบ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น

1.3 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.3.1 ทำให้ทราบพัฒนาการและการดำรงอยู่ของหัตถกรรมพื้นบ้านประเภทหัตถกรรมมวยของบ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น

1.3.2 ทำให้ทราบถึงบทบาทของหัตถกรรมพื้นบ้านประเภทหัตถกรรมมวยต่อวิถีชุมชน ของบ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น

1.3.3 ทำให้สามารถเข้าใจการทำหัตถกรรมอันจะนำไปสู่รูปแบบของการส่งเสริมและพัฒนาหัตถกรรมเพื่อการพัฒนาชุมชนได้

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาพื้นที่ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลและระยะเวลาที่จะทำการศึกษาค้นคว้าไว้ดังนี้

1.4.1 พื้นที่การศึกษาบ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น

1.4.2 ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย

1.4.2.1 ผู้ผลิตและจำหน่ายหัตถกรรมมวย จำนวน 70 คน

1.4.2.2 ผู้บริโภคหัตถกรรมมวยในเขตตำบลโคกสูง จำนวน 30 คน

1) กลุ่มพ่อค้า จำนวน 10 คน

2) ผู้ใช้หัตถกรรมมวย จำนวน 20 คน

1.4.2.3 ผู้นำชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้านบ้านโคกสว่าง กำนันตำบลโคกสูงจำนวน 3 คน

1.4.2.4 ศึกษาพิเศษ เกษตรอำเภออุบลรัตน์ พัฒนาการอำเภออุบลรัตน์จำนวน 5 คน

1.4.2.5 ผู้นำทางศาสนา ได้แก่ พระภิกษุสงฆ์ จำนวน 5 รูป

1.4.2.6 ช่างราชการครูในโรงเรียนบ้านโคกสว่าง จำนวน 5 คน

1.4.2.7 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 – 6 ที่เรียนการผลิตหัตถกรรมมวยในโรงเรียนบ้านโคกสว่าง จำนวน 20 คน

1.4.2.8 ชาวบ้านโคกสว่างที่ไม่ได้ทำการผลิตหัตถกรรมมวย จำนวน 10 คน

1.4.2.9 ระยะเวลาที่จะทำการศึกษาดังแต่เดือน มกราคม 2544 เป็นต้นไป

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้ศึกษาใช้วิธีการศึกษาดังนี้

1.5.1 การศึกษาเอกสาร (Documentary studies) เป็นการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของ หมู่บ้านและเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ประกอบเป็นแนวทางในการประกอบการวิจัย

1.5.2 การศึกษาภาคสนาม (Field studies) การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ใช้ข้อมูลจากการศึกษาภาคสนามเป็นหลักโดยมีการศึกษาดังนี้

1.5.2.1 การสังเกตการณ์ (Observation) และการสังเกตการณ์ อย่างมีส่วนร่วม (Participant observation) เพื่อให้ข้อมูลที่ได้น่าเชื่อถือและชัดเจน

1.5.2.2 การสัมภาษณ์ (Interviews) ใช้การสัมภาษณ์ 2 วิธีการดังนี้

1.5.2.3 การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured interviews) เพื่อศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมจากเอกสารใช้สัมภาษณ์กับ กลุ่มผู้ผลิตหัตถกรรมมวย ผู้นำชุมชน ช่างราชการครู และผู้ประกอบการหัตถกรรมมวย เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของหมู่บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น

1.5.2.4 การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structure interviews) ใช้สัมภาษณ์กับกลุ่มผู้ผลิตและจำหน่ายหัตถกรรมมวย ผู้ใช้หัตถกรรมมวย ช่างราชการครู ผู้นำชุมชน เพื่อศึกษาพัฒนาการและการดำรงอยู่ของหัตถกรรมพื้นบ้าน

1.5.3 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า

ในการศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ผู้ศึกษามีเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาดังนี้

1.5.3.1 เครื่องบันทึกเสียง

1.5.3.2 กล้องถ่ายรูป

1.5.3.3 สมุดบันทึก

1.5.3.4 แบบสัมภาษณ์

1.5.3.5 แบบบันทึกข้อมูลสนาม

1.5.3.6 บัตรบันทึกข้อมูล

1.5.3.7 วีดิทัศน์

1.5.4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

1.5.4.1 สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้ผลิตและจำหน่ายหัตถกรรมมวย

1.5.4.2 ดำเนินการสังเกตการณ์และสัมภาษณ์กลุ่มผู้ผลิตหัตถกรรมมวย เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยผู้ศึกษาค้นคว้าดำเนินการเก็บข้อมูลด้วยตนเอง

1.5.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้มีวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1.5.5.1 ข้อมูลที่ได้นำมาแจกแจงและจัดหมวดหมู่ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาค้นคว้า

1) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการดังนี้

(1) ข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์ด้วยการแจกแจงสถิติอย่างง่าย

(ร้อยละ)

(2) ข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์แบบพรรณนาวิเคราะห์

1.6 กรอบแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิจัย

1.6.1 กรอบแนวคิด

การศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ มีกรอบแนวคิดในการศึกษาโดยใช้ทฤษฎี ดังต่อไปนี้

เนื่องจากหัตถกรรมการสานมวยเป็นศิลปหัตถกรรมที่มีมานานและได้สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบันนี้ ถือได้ว่าหัตถกรรมมวยเป็นแขนงหนึ่งของคติชนวิทยาที่มีคุณค่ายิ่งสำหรับวิถีชีวิตของชุมชน เพื่อเป็นการอนุรักษ์และส่งเสริมหัตถกรรมมวยให้คงอยู่กับวิถีชีวิต บุคลากรทางการศึกษาในโรงเรียนบ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น ได้เล็งเห็นความสำคัญ จึงได้มีการนำเอาหัตถกรรมมวยเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการเรียนการสอนในกลุ่มวิชาพื้นฐาน

การงานอาชีพซึ่งแนวคิดแนวปฏิบัตินี้ได้ตอบสนองต่อพระราชบัญญัติการศึกษา พ. ศ. 2542 ที่ส่งเสริมให้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าไปมีบทบาทในโรงเรียน เพื่อให้นักเรียนได้เห็นคุณค่าในมรดกทางวัฒนธรรม และฝึกอาชีพเพื่อเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพในอนาคต ผู้วิจัยในฐานะเป็นนักวัฒนธรรมท้องถิ่น จึงคิดอยากจะมีส่วนร่วมในการศึกษาวิจัยหัตถกรรมมวย เพื่อเป็นการอนุรักษ์และส่งเสริมให้หัตถกรรมมวยเป็นสิ่งที่มีคุณค่า เป็นมรดกทางวัฒนธรรมตลอดไป

1.6.2 ทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า

1.6.2.1 ทฤษฎีการแพร่กระจาย

ริเวอร์ส สมิท เพอร์ นักวิชาการกลุ่มหนึ่ง มีความเชื่อว่า ศูนย์กลางวัฒนธรรมเริ่มที่ฮือปต์เมื่อประมาณ 6,000 ปีมาแล้ว ก่อนหน้านั้นคนแคว้นนั้นยังไม่รวมกันและไม่มีศูนย์กลาง มีความเป็นอยู่อย่างกระจัดกระจาย เมื่อมีการคิดสร้างเครื่องมือเครื่องใช้ เช่น หม้อดิน ตะกร้า เสื่อ บ้าน และมีการเลี้ยงสัตว์ ฯลฯ วัฒนธรรมเหล่านี้จึงมีการแพร่กระจายออกไป กลุ่มนักมานุษยวิทยา กลุ่มนี้เชื่อว่ามิศูนย์กลางอยู่เพียงแห่งเดียว และการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมเป็นสาเหตุที่ทำให้คนที่อาศัยอยู่ในที่ต่างๆ กันมีขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมเหมือนกันได้ แนวความคิดแนวนี้เห็นได้ชัดในตำราวิชาโบราณคดีทั่วไป และโดยเหตุที่ข้อมูลทางโบราณคดีมีอยู่ไม่สมบูรณ์ ทำให้เราไม่สามารถที่จะพิสูจน์ได้ลงไปแน่นอนว่าทฤษฎีนี้ใช้ได้หรือไม่ แต่อย่างไรก็ตามนักมานุษยวิทยากลุ่มนี้ไม่เชื่อในเรื่องความเป็นไปได้ที่จะมีการคิดประดิษฐ์สิ่งเดียวกันในสังคมที่อยู่ไกลกัน แต่เชื่อว่าการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม (อมร พงศาพิชญ์, 2538 : 125)

ฟรานส์ โบแอส (FRANZ BOAS) นักมานุษยวิทยาชาวสหรัฐอเมริกา เชื่อว่า กลุ่มชนที่มีความสนิทสนมและมีความสัมพันธ์กันมาก่อน วัฒนธรรมหรือระบบสัญลักษณ์แพร่กระจายออกไป เพราะคนย้ายถิ่นและนำเอาวัฒนธรรมเก่าติดตัวไปด้วย หรือเพราะคนจากถิ่นอื่นมาติดใจ วัฒนธรรมของคนกลุ่มนี้ และขอยืมวัฒนธรรมไปใช้เขาเชื่อว่าคน 2 กลุ่มนี้ที่อยู่ห่างไกลกัน ต่างคนต่างคิดค้นคิดวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงเหล่านี้ขึ้นมาเอง (อมร พงศพิชญ์, 2538 : 119)

วัฒนธรรมหรือลักษณะของวัฒนธรรมอาจแบ่งได้เป็น 2 แบบ คือ

1. วัฒนธรรมแบบวัตถุ เช่น ถ้วย ชาม บ้าน เป็นสิ่งของที่จับต้องได้
2. วัฒนธรรมแบบไม่ใช่วัตถุ เช่น ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ซึ่งจับต้องไม่ได้

แต่มีลักษณะของตัวเองโดยเฉพาะ

การศึกษาวัฒนธรรมของคนแต่ละกลุ่ม คือการพยายามทำความเข้าใจกับวัฒนธรรมหรือลักษณะความเป็นอยู่ของคนแต่ละกลุ่ม โบแอสได้กำหนดประเด็นพิจารณาเพื่อประโยชน์ในการศึกษาองค์ประกอบของวัฒนธรรม คือ

1. ลักษณะการวัฒนธรรม (Culture trait) คือ วัฒนธรรมวัตถุหรือไม่ใช่วัตถุซึ่งเป็นขั้นปฐม เป็นหน่วยที่เล็กที่สุดที่เราสามารถชี้ให้เห็นเด่นชัด เช่น ในกรณีของตะกร้าหวาย ถ้าเราสามารถชี้ให้เห็นหวายแต่ละเส้น และลักษณะสำคัญของหวาย เราก็อาจเรียกหวายแต่ละเส้นที่มีลักษณะเฉพาะว่าลักษณะการวัฒนธรรม แต่ถ้าหวายแต่ละเส้นไม่มีลักษณะเด่นชัด ลักษณะเด่นอยู่ที่ตะกร้าเราก็เรียกตะกร้าว่าเป็นลักษณะการวัฒนธรรม แทนที่จะเรียกหวาย ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ ลูกบิดแต่ละลูกมีลักษณะพิเศษของตัวเอง มีสีต่างๆ ฉะนั้นลูกบิดจะเป็นลักษณะการวัฒนธรรม

2. หน่วยรวมวัฒนธรรม (Culture complex) คือวัฒนธรรมวัตถุหรือไม่ใช่วัตถุที่รวมลักษณะการวัฒนธรรม หรือวัฒนธรรมขั้นปฐมเข้าไว้ด้วยกันจากตัวอย่างข้างบน สร้อยคอซึ่งทำด้วยลูกบิดจะเป็นหน่วยรวมวัฒนธรรมคือการเอาลูกบิดหลายลูกหรือลักษณะการวัฒนธรรมหลายหน่วยรวมเข้าด้วยกันการเดินระบำเป็นหน่วยรวมวัฒนธรรม เพราะรวมเอาลักษณะและท่าของการเดินแต่ละท่าเข้าไว้ด้วยกัน เช่น รำเชิง รำวง โนรา แต่ละชุดมีลักษณะเฉพาะประกอบด้วยท่ารำซึ่งเป็นลักษณะการวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน

3. เขตวัฒนธรรม (Culture area) คือการรวมบริเวณท้องที่ที่กลุ่มชนตั้งบ้านเรือนอยู่ในบริเวณเดียวกัน และมีลักษณะวัฒนธรรมร่วมกัน เป็นการพยายามขีดเส้นแบ่งแนวพื้นที่อย่างกว้างๆ และไม่ขีดเส้นอย่างถาวร นักวิจัยและนักศึกษาพอจะวาดภาพได้ว่า คนที่อยู่ในบริเวณใดมีลักษณะอย่างไร การศึกษาเขตวัฒนธรรมนี้ ส่วนใหญ่จะหมายถึงการแพร่กระจายของวัฒนธรรมจากจุดหนึ่งไปยังจุดต่างๆ จุดเริ่มต้นซึ่งเป็นที่เกิดของวัฒนธรรมเรียกว่า ศูนย์วัฒนธรรม (Culture

center) และบริเวณรอบนอกที่วัฒนธรรมแพร่กระจายไปถึงหรือส่วนที่อยู่ในบริเวณชายขอบจริงๆ มักจะมีเส้นขีดแบ่งแยกที่ไม่ชัดเจน วัฒนธรรมที่แพร่กระจายจนถึงชายขอบนี้ก็มีลักษณะผิดเพี้ยนจากวัฒนธรรมที่ศูนย์กลาง ศัพท์ที่ใช้เรียกวัฒนธรรมชายขอบนี้คือ marginal culture (อมร พงศาพิชญ์ , 2538 : 119-120)

1.6.2.2 ทฤษฎีหน้าที่นิยม (Functionism)

นักมานุษยวิทยาสองท่านซึ่งได้ชื่อว่าเป็นผู้ให้กำเนิดทฤษฎีหน้าที่นิยมคือ แรดคลิฟฟ์ - บราวน์ (A.R Rodcliffe- Brown , 1881-1955) และมาลินอสกี (Bronislaw Malinowski , 1884- 1942)

แนวคิดแบบหน้าที่นิยมของแรดคลิฟฟ์ - บราวน์ เป็นการมองสังคมโดยเปรียบเทียบกับสิ่งมีชีวิต (organism) ตัวอย่างเช่น ร่างกายของคนเราประกอบด้วยระบบการทำงานของอวัยวะต่างๆ ซึ่งแต่ละระบบก็มีโครงสร้างและหน้าที่ของตัวเอง เช่น ระบบย่อยอาหาร ประกอบด้วยอวัยวะต่างๆ เช่น กระเพาะ ลำไส้ ฯลฯ เพื่อทำหน้าที่ย่อยอาหารเป็นของเหลวและดูดซึมไปตามเส้นเลือด เป็นต้น ทุกๆระบบภายในร่างกายจะทำหน้าที่อย่างสม่ำเสมอเพื่อให้ร่างกายมีชีวิตอย่างเป็นสุข หากระบบใดหยุดทำหน้าที่ก็จะทำให้เกิดอาการผิดปกติของร่างกาย สังคมก็เช่นเดียวกัน ประกอบไปด้วยระบบต่างๆ เช่น ระบบครอบครัว เศรษฐกิจ ศาสนา การเมือง ฯลฯ ซึ่งแต่ละระบบจะทำหน้าที่เพื่อให้สังคมดำเนินไปอย่างราบรื่น

หน้าที่ของนักมานุษยวิทยาตามทัศนะของแรดคลิฟฟ์ - บราวน์ ก็คือ การค้นหาและอธิบายว่าระบบต่างๆของสังคมมีโครงสร้างและหน้าที่อย่างไร แต่ระบบมีความสัมพันธ์กันอย่างไร ความสัมพันธ์ระหว่างระบบต่างๆของสังคมก็คือ โครงสร้างสังคม (social structure) นั่นเอง ในแต่ละระบบซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้าง จะประกอบไปด้วย สถาบัน (institution) ต่างๆ เช่น ระบบศาสนา จะประกอบไปด้วยพิธีกรรม ความเชื่อ องค์การทางศาสนา ฯลฯ ซึ่งแต่ละสถาบันจะทำหน้าที่ร่วมกันอย่างใกล้ชิด เพื่อให้ระบบดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ ระบบต่างๆของสังคมจะทำงานอย่างใกล้ชิดเพื่อรักษา ความสมดุล (equilibrium) ของสังคมเอาไว้ (ยศ สันตสมบัติ ม, 2537 : 29)

แรดคลิฟฟ์ - บราวน์ ได้นำเอามโนทัศน์เรื่องหน้าที่ (function) มาจากเดอริคเคม (Emile Durkheim) นักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศส โดยนำมาใช้ผสมกับมโนทัศน์เรื่อง โครงสร้างสังคม บางครั้งแนวความคิดของแรดคลิฟฟ์ - บราวน์ จึงได้รับขนานนามว่า โครงสร้าง - หน้าที่ - นิยม (functionalism) เพื่อแยกแยะออกจากแนวคิดหน้าที่นิยมของมาลินอสกี

แรดคลิฟฟ์ - บราวน์ เสนอว่า เราสามารถศึกษาโครงสร้างของสังคม (หรือความสัมพันธ์ของคนในสังคม) โดยดูจากหน้าที่ของพฤติกรรมต่างๆว่ามีส่วนช่วยในการสร้างความเป็นปึกแผ่น และ

รักษาความสมดุลย์ของสังคมได้อย่างไรบ้าง ตัวอย่างเช่น แรดคลิฟฟ์ - บราวน์ อธิบายพิธีกรรม ความเชื่อ และเทพนิยายต่างๆของชาวอินเดียนว่าเป็นส่วนหนึ่งของระบบศาสนาซึ่งมีหน้าที่ เสริมสร้าง อารมณ์ร่วม (collective emotions) และช่วยควบคุมความประพฤติของสมาชิกสังคมให้อยู่ในกรอบของจารีตประเพณี กล่าวอีกนัยหนึ่งคือพิธีกรรมมีหน้าที่หลักในการช่วยบำรุงรักษาความ สัมพันธ์กลมเกลียวระหว่างสมาชิกสังคม ส่วนการตอบสนองของความต้องการทางด้านจิตเจ้านั้น เป็น หน้าที่รองลงมาของพิธีกรรม

บรอนิสลลอ มาลินอสกี (Bronslaw Malinowski) ได้ชื่อว่าเป็นนักมานุษยวิทยาอีกท่านหนึ่ง ซึ่งมีส่วนร่วมในการวางรากฐานของแนวคิดแบบหน้าที่นิยม มาลินอสกีเป็นชาวโปแลนด์โดยกำเนิด จบปริญญาเอกทางด้านฟิสิกส์และคณิตศาสตร์จากมหาวิทยาลัย Cracow เมื่อปี ค.ศ. 1908 หลังจากนั้นท่านได้ล้มป่วยลงด้วยโรคโศกเศร้า และขณะทำการพักฟื้นอยู่นั้น ท่านได้มีโอกาสอ่านหนังสือ The Golden Bough ของเจมส์ เฟรเซอร์ หนังสือเล่มนี้สร้างความประทับใจให้กับมาลินอสกีเป็นอย่างยิ่ง ในปี ค.ศ. 1910 ท่านจึงเดินทางไปศึกษาวิชามานุษยวิทยากับเฟรเซอร์ (James Frazer) , แฮดดอน (A.C. Haddon) , เซลิกมัน (C.G. Seligman) และเวสเตอร์มาร์ก (Edward Westermarck) ที่ London School of Economics

มาลินอสกีได้นำเอาแนวคิดเรื่อง หน้าที่ ของเดอริโคม มาเป็นพื้นฐานในการศึกษาทาง มานุษยวิทยาเช่นเดียวกับแรดคลิฟฟ์ - บราวน์ แต่มาลินอสกีได้วิจารณ์แนวความคิดของเดอริโคม และแรดคลิฟฟ์ - บราวน์ ว่ามุ่งอธิบายระบบสังคมแต่เพียงอย่างเดียว แต่เพิกเฉยต่อความสำคัญ ของมนุษย์ในฐานะเป็นสมาชิกของสังคม และความต้องการพื้นฐานทางร่างกายและจิตใจของ มนุษย์ มาลินอสกีเชื่อว่ามนุษย์ในทุกสังคมวัฒนธรรมมีความต้องการพื้นฐานทางร่างกายและจิต ใจ และหน้าที่หลักของวัฒนธรรมคือ การตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ วัฒนธรรม ตามทัศนคติของมาลินอสกี จึงเปรียบเสมือนเครื่องมือในการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของ ชีวิต (ยศ สันตสมบัติ , 2537 : 31)

ทฤษฎีหน้าที่นิยมของมาลินอสกี เป็นความพยายามผสมผสานแนวความคิดของเดอริโคมเข้ากับทฤษฎีจิตวิทยาของพาฟลอฟ (Pavlov) , วุนท์ (Wundt) และฟรอยด์ (Freud) มาลินอสกี เสนอว่ามนุษย์มีความต้องการพื้นฐานซึ่งจะได้รับการตอบสนองจากสังคม ท่านแบ่งความต้องการ (needs) ของมนุษย์ออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. ความต้องการพื้นฐานทางร่างกายและจิตใจ (basic biological and psychological needs) เช่น อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม การพักผ่อน การเจริญเติบโต และการสืบพันธุ์ เป็นต้น

2. การตอบสนองร่วมกันของสมาชิกในสังคม (instrumental needs) หมายถึงการทำงานร่วมกันของสมาชิกสังคมเพื่อตอบสนองต่อความต้องการพื้นฐานทางร่างกายและจิตใจ การทำงานร่วมกันของสมาชิกสังคมก่อให้เกิดการจัดตั้งองค์กรและสถาบันสังคมต่างๆขึ้น เช่น การหาอาหาร ก่อให้เกิดการจัดตั้งระบบเศรษฐกิจเพื่อผลิตอาหาร การเปลี่ยนแปลงและการกระจายอาหารออกไปยังสมาชิกสังคม ความต้องการด้านการเจริญพันธุ์ก็ได้รับการตอบสนองโดยการจัดตั้งระบบครอบครัว การแต่งงาน และระบบเครือญาติ ดังนั้น สถาบันสังคมต่างๆ เช่น สถาบันครอบครัว สถาบันทางเศรษฐกิจ ฯลฯ ก็คือผลการตอบสนองร่วมกันของมนุษย์ในสังคมต่อความต้องการพื้นฐานทางร่างกายและจิตใจนั่นเอง

3. ความต้องการเชิงสัญลักษณ์ (symbolic needs) ความต้องการประเภทที่สามของมนุษย์คือความต้องการเชิงสัญลักษณ์ ความต้องการประเภทนี้ได้รับการตอบสนองโดยการพัฒนา ระบบวิทยาศาสตร์ ศาสนา ศิลปะ และศิลปะ ขึ้นมาในสังคม มาลินอสกีอธิบายว่า มนุษย์เป็นสัตว์ประเภทเดียวที่สามารถสะสมความรู้และประสบการณ์และรวบรวมให้เป็นระบบ เพื่อนำไปดัดแปลงแก้ไขวิถีชีวิตของตนต่อไปในภายภาคหน้า ระบบความรู้หรือวิทยาศาสตร์ทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการในการเรียนรู้และเข้าใจปรากฏการณ์ธรรมชาติ แต่เมื่อวิทยาศาสตร์ไม่สามารถอธิบายปรากฏการณ์บางอย่าง เช่น ภูเขาไฟระเบิด แผ่นดินไหว หรือฟ้าผ่าได้ มนุษย์ก็คิดค้นระบบไสยศาสตร์และศาสนาขึ้นมาแทนที่เพื่ออธิบายปรากฏการณ์เหล่านั้น และเพื่อช่วยให้มนุษย์มีความเข้าใจและมีความรู้สึกปลอดภัย นอกจากนี้ศาสนาและพิธีกรรมต่างๆยังมีหน้าที่เสริมสร้างความ เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันและความร่วมมือระหว่างสมาชิกในสังคม

พฤติกรรมของมนุษย์ตามทัศนะของมาลินอสกี เป็นการตอบสนองความต้องการทางด้านร่างกายและจิตใจ และวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้มนุษย์สามารถตอบสนองความต้องการของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ระบบต่างๆของวัฒนธรรมมีหน้าที่ในตัวเองในการตอบสนองความต้องการของมนุษย์ ดังนั้น การศึกษาเชิงมานุษยวิทยาก็คือการค้นหาหน้าที่หลักของระบบต่างๆที่มีการทำงานและการรวมตัวกันอย่างไร เพื่อให้สังคมดำรงอยู่ได้อย่างราบรื่น(ยศ สันตสมบัติ , 2537 ,32)

หลักการสำคัญอีกประการหนึ่งที่แรดคลิฟท์ - บราวน์ มาลินอสกี และนักมานุษยวิทยาหน้าที่นิยมทั้งหลายเห็นพ้องต้องกันคือ หลักแห่งความเชื่อมโยงและพึ่งพาอาศัยกันระหว่างสถาบันสังคมต่างๆ ตามหลักการนี้ สถาบันสังคมต่างๆ เช่น สถาบันครอบครัว ศาสนา การเมือง ฯลฯ มีความเกี่ยวพันกันและพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน สังคมตามสภาพธรรมชาติเป็นสังคมที่กลมกลืนและปรองดอง เพราะสถาบันต่างๆทำหน้าที่ขจัดความขัดแย้งและรักษาความสมดุลย์ (equilibrium)

ของสังคมเอาไว้ นั่นเอง สังคมตามสภาพธรรมชาตินั้นปราศจากความขัดแย้ง (internal conflict) และแม้แต่สงคราม

(warfare) ภายในและระหว่างชนเผ่าของแอฟริกา ก็ได้รับการอธิบายจากนักทฤษฎีหน้าที่นิยม เช่น แมกซ์ กลักแมน (Max Gluckman) ว่ามีหน้าที่สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างสมาชิกในเผ่า เพื่อเตรียมพร้อมและร่วมมือกันต่อสู้กับชนเผ่าอื่น (ยศ สันตสมบัติ , 2537 : 32)

1.6.2.3 ทฤษฎีวิวัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม

เฮราคลิตัส ปรัชญาเทรียวกรีกได้เคยกล่าวไว้เมื่อเกือบสามพันปีมาแล้วว่า เราไม่สามารถจุ่มเท้าลงในสายน้ำสายเดียวกันได้ถึง 2 ครั้ง ทุกครั้งเมื่อเราหวนกลับมา สายน้ำสายนั้นก็เปลี่ยนแปลงไปแล้ว สายน้ำไม่มีวันไหลกลับ เวลาไม่มีวันหวนคืน การเปลี่ยนแปลงจึงเป็นสัจธรรมเพียงแท้ของชีวิตและธรรมชาติสังคมวัฒนธรรมก็มีการปรับตัวเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลาเช่นเดียวกัน

มานุษยวิทยาเริ่มต้นขึ้นจากศาสตร์ว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวิทยานักมานุษยวิทยา ยุคแรกๆ พยายามค้นหาหลักการแห่งวิวัฒนาการของมนุษย์และสังคมวัฒนธรรม เอ็ดเวิร์ด บี. ไทเลอร์ ศึกษากระบวนการวิวัฒนาการของความเชื่อจากไสยศาสตร์ไปสู่ศาสนาและวิทยาศาสตร์ ลิวอิส เฮนรี มอร์แกน พยายามค้นหากระบวนการเปลี่ยนแปลงของสังคมวัฒนธรรมจากสังคมเรียบง่ายไปสู่ความซับซ้อนมากขึ้น โรเบิร์ต เรดฟิลด์ สนใจศึกษาความเปลี่ยนแปลงของเมโสโปเตเมีย จากหลักฐานโบราณคดี เลสลีย์ ไวต์ เชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงหรือวิวัฒนาการของมนุษย์ขึ้นอยู่กับระดับของพัฒนาการทางเทคโนโลยีและความสามารถในการใช้พลังงาน เป็นต้น (ยศ สันตสมบัติ, 2537:230)

จากทฤษฎีวิวัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมผู้ศึกษาจะนำเอากรอบแนวคิดทฤษฎีนี้ มาใช้ประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. ความมุ่งหมายในการผลิตหัตถกรรมมวยของบ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่นได้เปลี่ยนแปลงจากการผลิตเพื่อใช้สอยมาเป็นการผลิตเพื่อจำหน่าย
2. ผู้ผลิตหัตถกรรมมวยเดิมนั้นส่วนมากจะเป็นเพศชายแต่ปัจจุบันได้เปลี่ยนมาเป็นเพศหญิง
3. การรวมกลุ่มการผลิตเดิมไม่มีการรวมกลุ่มแต่ปัจจุบันมีการรวมกลุ่มการผลิต ทำให้สมาชิกกลุ่มมีความรับผิดชอบและมีประสบการณ์ในการทำงานมากขึ้น

จากเหตุผลดังกล่าวผู้ศึกษาจึงได้นำกรอบแนวคิดและทฤษฎีวิวัฒนาการและการเปลี่ยนแปลง วัฒนธรรมมาเป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้

1.7 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1.7.1 เอกสารที่เกี่ยวกับหัตถกรรมพื้นบ้าน

1.7.2 งานวิจัยที่เกี่ยวกับหัตถกรรมพื้นบ้าน

1.9 เอกสารที่เกี่ยวข้อง

ผลิตภัณฑ์หัตถกรรม แปลว่า ชิ้นงานที่จัดทำขึ้นด้วยฝีมือหรือเครื่องมือที่ถืออยู่ในมือ หรือด้วย เครื่องจักรที่ใช้มือหรือเท้าเป็นตัวควบคุมให้เดินหรือหยุด ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเป็นผลิตภัณฑ์พื้นบ้าน ที่มีความสำคัญต่อชีวิตและสังคมของชุมชนไทยเราซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมฐานะความเป็นอยู่และระดับของความเจริญรุ่งเรืองของสังคมได้อย่างดี (สารานุกรมไทย เล่ม 21 , 2542 : 196)

หัตถกรรม คือ สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นจากฝีมือและภูมิปัญญาเพื่อใช้สอยให้เกิดประโยชน์ในการ ดำรงชีวิต หัตถกรรมชิ้นแรกของมนุษย์ควรจะได้อีกเครื่องมือหินกระเทาะของมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์ซึ่งถือว่าการเริ่มต้นของการใช้ฝีมือและความคิดสร้างสรรค์สร้างเครื่องมือเครื่องใช้สอยใน ชีวิตประจำวันขึ้นอีกมากมายหลายประเภท พร้อมกับพัฒนารูปแบบของหัตถกรรมเหล่านั้นให้มี ประโยชน์ใช้สอยได้สมบูรณ์ที่สุดเท่าที่จะทำได้ ซึ่งหัตถกรรมบางชนิดต้องใช้เวลาในการพัฒนาสืบต่อกัน นานหลายชั่วชีวิตอาจเป็นเวลาหลายร้อยปีหรือนับพันปี(วิบูลย์ ลี้สุวรรณ,2542 :17)

การพัฒนาผลิตภัณฑ์หัตถกรรมเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งต่อการขายสินค้าผลิตภัณฑ์หัตถกรรม เพราะผู้ซื้อมักจะไม่ชอบความจำเจการพัฒนาคุณภาพสินค้าหัตถกรรมแต่ละชนิด ย่อมมีความแตกต่างกันไปตามลักษณะเฉพาะตัวของตัวสินค้า เช่น สินค้าที่มีประโยชน์ในการใช้สอย นอกจากมีรูปแบบใหม่สวยงามแล้วจะต้องมีความคงทนด้วย ส่วนสินค้าที่เป็นของที่ระลึกก็ต้องเน้นถึงวัสดุใช้สอย ในท้องถิ่นนั้นๆให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะตัว และสิ่งที่ขาดไม่ได้คือความประณีตพิถีพิถันในการผลิต สินค้า ประเภทที่ใช้ในการตกแต่งและเครื่องประดับชนิดต่างๆจะต้องเน้นทั้งในด้านความงดงาม ของศิลปะและรูปแบบซึ่งจะต้องเปลี่ยนแปลงไปตามสมัยนิยม นอกจากการพัฒนารูปแบบให้มีความ แปลกใหม่แล้ว สิ่งที่ต้องทำอย่างยิ่งคือการนำเอาเทคนิคการผลิตสมัยใหม่รวมทั้งเครื่องมือสมัยใหม่

เข้ามาช่วยเพื่อให้ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพดีและมีต้นทุนการผลิตที่ไม่สูงจนเกินไป (สารานุกรมไทย เล่ม 21 , 2542 : 213)

งานจักสาน คือ การนำเอาวัสดุที่มีลักษณะเป็นเส้นหรือวัสดุอื่นที่สามารถนำมาทำให้เป็นเส้น อาจจะถูกกลมหรือแบนก็ได้ มีลักษณะที่อ่อนตัวและเหนียว เช่น หวาย ดอก ฯลฯ โดยนำมาขัดกัน อย่างมีระเบียบด้วยมือ ทำให้เกิดเป็นลวดลายหรือรูปแบบต่างๆ

การจักสานไม้ไผ่ ก่อนนำมาสานจะต้องแปรสภาพจากลำไม้ไผ่เสียก่อน โดยทำให้เป็นเส้นเล็กๆ บางๆ เรียกว่า ดอก ส่วนวิธีการทำให้เป็นเส้นเล็กๆ บางๆ นั้นเรียกว่าจัก คำว่าสานคือ การนำเอา ดอกมาไขว้กันให้เกิดเป็นลายหรือเป็นภาชนะต่างๆ เช่น ตะกร้า เสื่อ กระเป๋า กระบุง หวด มวย ฯลฯ

การจักสานในงานศิลปะมุ่งในเรื่องของรูปทรง เรื่องของสี วัสดุและความคิดสร้างสรรค์ในการ สร้างรูปแบบที่แปลกและใหม่ การสานในแนวคิดสร้างสรรค์ให้มีศิลปะนั้น อาจจะต้องใช้ความ ขำนาญจากการสานเบื้องต้นเสียก่อน เช่น การสานลายขัด ลายสอง ลายยกดอก (สุรพล ชันทรศุก , 2534 : 6 – 7)

การเรียกเครื่องจักสานว่าจักสานนั้นเข้าใจว่าเป็นคำที่เรียกขึ้นตามวิธีการที่ทำให้เกิดเครื่อง จักสานขึ้นนั่นเอง เพราะเครื่องจักสานต่างๆจะสำเร็จเป็นรูปร่างที่สมบูรณ์นั้นจะต้องผ่านกระบวนการ ที่ประกอบขึ้นด้วยวิธีการ จัก การสาน การถัก และการขัดกันของวัสดุที่ผ่านกระบวนการเตรียม การด้วยการจัก เพื่อแปรรูปวัสดุหรือวัตถุดิบให้สอดคล้องกับการใช้สอยเสียก่อน (วิบูลย์ ลีสุวรรณ , 2539 : 37)

งานจักสานเป็นงานฝีมืออย่างหนึ่ง ซึ่งแต่ก่อนเป็นงานที่ชาวบ้านทั้งชายและหญิงนิยม ทำกัน ในเวลาว่างเพื่อผลิตของใช้ เช่น กระจาด ตะกร้า ตะแกรง กระบุง ฯลฯ สำหรับใช้ในครัวเรือน หรือ จำหน่ายจ่ายแจกแลกของอื่น เมื่อทำได้เหลือใช้ วัสดุที่นำมาใช้ในการจักสานโดยมากได้แก่ไม้ไผ่ และหวาย สิ่งของที่ทำขึ้นจากไม้ไผ่มาจักสานเรียกว่า เครื่องจักสานด้วยไม้ไผ่ และที่เรียกเครื่องจัก สานก็เพราะเวลาทำจะต้องเอาไม้ไผ่มาจักให้เป็นดอกเสียก่อน แล้วจึงเอาเส้นดอกมาสานเป็น สิ่งของเครื่องใช้ (อเนก บุญภักดี และพิพัฒน์ ใจสุทธิ , 2536 : 22)

เครื่องจักสานเป็นหัตถกรรมที่มีคุณค่าในตัวของมันเองวัตถุดิบที่ใช้มีความงามตามธรรมชาติ ในสมัยก่อนจะไม่ใช้วัสดุที่สังเคราะห์ขึ้นมาจากกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ภาชนะจักสานจึงไม่มีพิษ ต่อผู้ใช้เหมือนภาชนะในสมัยปัจจุบันที่ใช้วัสดุสังเคราะห์กันมาก

ในด้านคุณค่าทางศิลปะวัฒนธรรม เครื่องจักสานที่ทำจากฝีมือมนุษย์จึงมีคุณค่าและความ งามเฉพาะตัวในแต่ละชิ้น ต่างจากผลิตภัณฑ์ที่ทำจากโรงงาน ซึ่งจะผลิตออกมาในลักษณะรูปแบบ

เดียวกันเป็นจำนวนมาก เครื่องจักสานนั้นลวดลายที่เกิดขึ้นในด้านรูปแบบและรูปทรง ก็เกิดจากความพยายามในการคิดสร้างสรรค์ของมนุษย์ แสดงถึงลักษณะของท้องถิ่นที่แตกต่างกันไป (สุรพล ชันธศุภ , 2534 : 18)

เครื่องจักสานพื้นเมือง เป็นการทำขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยตามลักษณะของเครื่องใช้นั้นๆ แต่ปัจจุบันเครื่องจักสานพื้นเมืองได้ถูกนำมาประยุกต์ เป็นเครื่องประดับตกแต่งมากขึ้นจนเป็นสินค้าส่งออกไปขายยังต่างประเทศ จึงทำให้ความเป็นอยู่ของผู้จัดทำเครื่องจักสานดีขึ้น

การผลิตเครื่องจักสานในประเทศไทย มีมาแต่โบราณตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ เห็นได้จากหลักฐานโบราณคดี คือการขุดพบเครื่องปั้นดินเผาสมัยหินใหม่ ที่มีลักษณะรูปทรงคล้ายคลึงกับเครื่องจักสานที่ทำขึ้นด้วยวิธียัดดินเหนียวภายในเครื่องจักสานให้หนาพอแล้วนำไปเผา เมื่อเผาเสร็จแล้วภาชนะเครื่องจักสานจะถูกไฟไหม้ไปหมดเหลือแต่ลวดลายจักสานปรากฏอยู่บนภาชนะเครื่องปั้นดินเผานั้น (สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน เล่ม 13 : 40)

ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่าศิลปะหัตถกรรมและหัตถกรรมพื้นบ้าน ได้รับการสนใจมากกว่าแต่ก่อนทั้งในด้านการศึกษาค้นคว้า จากบรรดานักวิชาการและผู้สนใจ และนักพัฒนาไปจนถึงนักธุรกิจการค้าด้านนี้ แต่ตลอดเวลาที่ผ่านมามีเห็นว่า ยังไม่ประสบผลดีเท่าใดนัก ทั้งนี้อาจจะยังไม่มี ความประสานร่วมมือกันอย่างจริงจังระหว่างบุคคลกลุ่มต่างๆ จึงทำให้ทิศทางของการอนุรักษ์และการพัฒนาส่งเสริมงานศิลปะหัตถกรรมและหัตถกรรมพื้นบ้านดำเนินไปในทิศทางที่ดีเท่าที่ควร (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ , 2542 : 37)

ในสังคมชนบทผู้ชายต้องจักสานเป็นจึงจะเป็นคนที่สังคมยอมรับ ด้วยเหตุที่เครื่องมือเครื่องใช้ลักษณะนี้แสดงถึงความสามารถในการดูแลครอบครัวให้อยู่รอด ไม้ไผ่จึงประดิษฐ์เป็น สิ่งของได้หลายอย่างที่เป็นต่อการดำรงชีวิต (ศิลปวัฒนธรรม , 2532 : 32)

1.7.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากศึกษาการประกอบอาชีพการสานกระบุงข้าวบ้านโนนมะเข่า ตำบลสระโพนทอง อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า ผู้ประกอบอาชีพสานกระบุงข้าวมีรายได้จากการจำหน่ายผลผลิตเพียงพอกับค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน แต่ครอบครัวมีเงินเหลือเก็บออมบ้าง และสามารถส่งบุตรหลานศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นไป เนื่องจากสมาชิกในครอบครัวต้องช่วยเหลือในการผลิต จึงไม่นิยมเคลื่อนย้ายแรงงานไปทำงานที่อื่น ทำให้ครอบครัวมีความอบอุ่น มีเวลาร่วมพัฒนาหมู่บ้านมากขึ้น ปัญหาสังคมลดลง และมีความภาคภูมิใจในอาชีพของตน ส่วนสภาพความเป็นอยู่โดยทั่วไปมีลักษณะเป็นสังคมเมืองอย่างเห็นได้ชัด (เพ็ญประภา วงษ์เกษมศักดิ์ 2542)

จากการศึกษาเกี่ยวกับหัตถกรรมไม้ไผ่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สรุปได้ว่า หัตถกรรม ไม้ไผ่ ที่ประชาชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือผลิตขึ้นมา มุ่งเพื่อเป็นประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน ส่วนใหญ่ใช้วัสดุ กรรมวิธีและอุปกรณ์การผลิตตามแบบที่เคยทำกันมาในอดีต บางส่วนอาจ เปลี่ยนแปลงวัสดุบ้าง เช่นใช้เชือกในล่อนแทนหวาย

จากผลการวิจัยจะเห็นได้ว่ามีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาหัตถกรรมไม้ไผ่ แต่ขณะเดียวกันก็ต้องอนุรักษ์ของท้องถิ่นไปพร้อมกัน

การออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ทำจากไม้ไผ่ นอกจากเลียนแบบและประยุกต์จากดั้งเดิมแล้ว ควรมีการออกแบบที่ทันสมัยเหมาะกับรสนิยมของผู้บริโภค การผลิตงานจำเพาะตามแบบที่เลียนแบบกันมาอย่างซ้ำซากนั้นไม่ก่อให้เกิดผลดีทั้งต่อผู้ผลิตและผู้บริโภค ดังนั้นควรให้อิสระแก่ผู้ออกแบบให้มีโอกาสคิดประดิษฐ์รูปทรงต่างๆ ได้อย่างเสรี (บุญเลิศ สดสุชาติ 2535)

จากการศึกษาการประกอบอาชีพหัตถกรรมการสานจ่อ ของชาวบ้านตำบลโคกสีทองกลาง ตำบลนาหนองทุ่มและตำบลดงใหญ่ อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม พบว่า พื้นที่ทั้งผู้ผลิตจ่อ ผู้รับจ้างสานจ่อ ผู้ซื้อและผู้จำหน่ายจ่อ ประกอบอาชีพหัตถกรรมการสานจ่อเพื่อให้มีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สภาพการทำงาน ในการประกอบอาชีพสอดคล้องกับความต้องการ และได้รับการถ่ายทอดและการฝึกทักษะในการประกอบอาชีพจากบรรพบุรุษ มีการประกอบอาชีพในลักษณะเป็นอาชีพรอง ทำงานในร่ม ใช้เวลาว่างจากการประกอบอาชีพหลักในการทำงานโดยไม่ต้องอพยพไปทำงานที่ต่างถิ่น มีการเสี่ยงต่อการลงทุนต่ำ ให้ผลตอบแทนคุ้มกับการลงทุนและราคาจ้อมีเสถียรภาพ (สมจิตร งามยิ่ง 2539)

จากการศึกษาการสานฝานบ้านอุดม ตำบลหนองไผ่ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่าองค์ประกอบของการสานฝาน ขึ้นอยู่กับแรงจูงใจด้านรายได้ที่ช่วยให้ผู้ประกอบอาชีพสานฝาน มีรายได้เพิ่มขึ้น ประกอบกับแรงงานที่มีประสบการณ์ที่ได้รับจากการถ่ายทอดความรู้มาจากบรรพบุรุษและได้รับการฝึกฝนมาแต่เยาว์วัย ตลอดจนไม้ไผ่ที่ใช้ในการสานฝานก็เป็นวัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น และสามารถหาซื้อได้จากจังหวัดใกล้เคียง (บุญรอด ศิริทอง 2542)

จากงานวิจัยที่กล่าวถึงผู้ศึกษาได้ประมวลความรู้ที่ได้จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และมีความประสงค์จะเอาแนวความคิด หลักการ ประเภทและองค์ความรู้ มาใช้เป็นแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูล ศึกษาวิเคราะห์ จำแนกกลุ่มเนื้อหาสาระและใช้เป็นแนวทางเรียบเรียงการเขียนรายงานวิจัยในการศึกษาค้นคว้าให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้

1.8 นิยามศัพท์เฉพาะ

นิยามศัพท์ที่ใช้ในงานวิจัยครั้งนี้จะนิยามศัพท์ดังต่อไปนี้

การจักสาน หมายถึง การจักสานผลิตภัณฑ์หัตถกรรมมวยของชาวบ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น

หัตถกรรม หมายถึง สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นจากฝีมือและภูมิปัญญาเพื่อใช้สอยให้เกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิต

หัตถกรรมพื้นบ้าน หมายถึง สิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นจากฝีมือโดยได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษและเป็นสิ่งที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

หัตถกรรมมวย หมายถึง ภาชนะที่สานด้วยไม้ไผ่เป็นรูปทรงกระบอก ปากกลม ใช้สำหรับนั่งข้าวเหนียวหรืออาหารให้สุกด้วยไอน้ำ

ส่วย หมายถึง การเหลาดอกให้มีความกว้างเล็กลงเรื่อยๆ

มิดดอก หมายถึง มิดที่มีลักษณะเป็นรูปรีเวทปลายแหลม ต่อมามีลักษณะกลมยาวประมาณ 14 นิ้ว งอไปตามข้อดอก ทำให้กระชับและช่วยผ่อนแรงเวลาเหลาดอก

มิดใต้หรือมิดอใต้ หมายถึง มิดที่มีขนาดใหญ่ ใช้สำหรับตัดไม้ไผ่ ฝ่าไม้ไผ่ จักดอก และเหลาดอก

เตี๋ยว หมายถึง ส่วนประกอบของหัตถกรรมมวยที่ใช้เก็บขอบล่างของหัตถกรรมมวยให้มีความเรียบร้อยและทนทานต่อการใช้งาน

ภูมิปัญญา หมายถึง ความฉลาดของมนุษย์ที่เกิดจากการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการสร้างสรรค์งานหัตถกรรมขึ้นมาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน

ผลิตภัณฑ์ หมายถึง มวยที่สานจากไม้ไผ่ของชาวบ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น

วิถีชุมชน หมายถึง แนวทางดำเนินชีวิตของชุมชนที่เกี่ยวกับการศึกษา การประกอบอาชีพ การรวมกลุ่มการผลิตหัตถกรรมมวย บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น

การจัดการ หมายถึง วิธีการที่ได้มาซึ่งผลิตภัณฑ์มวยรวมถึงการจำหน่ายผลิตภัณฑ์มวยของบ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น

บทบาท หมายถึง หน้าที่ของหัตถกรรมมวยในการตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น

บทที่ 2

สภาพทั่วไปและประวัติความเป็นมาของบ้านโคกสว่าง

2.1 สภาพทั่วไปของบ้านโคกสว่าง

บ้านโคกสว่างเป็นหมู่บ้านขนาดกลางประกอบด้วย 2 หมู่ คือ หมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 10 มีจำนวนครัวเรือน 314 ครัวเรือน มีประชากรทั้งหมด 1546 คน เป็นเพศชายจำนวน 784 คนและเป็นเพศหญิงจำนวน 752 คน บ้านโคกสว่างตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของอำเภออุบลรัตน์ ประชากรมีอาชีพหลักคือการทำนาและมีแหล่งน้ำที่สำคัญแห่งหนึ่งที่ชาวบ้านใช้ประโยชน์ในการทำมาหากินและเลี้ยงสัตว์ชาวบ้านเรียกแหล่งน้ำนี้ว่า ห้วยพรากเนื่องจากเป็นห้วยน้ำสองสายมาบรรจบแล้วแยกกันออกไป หลังจากการทำนาหรือมีเวลาด่างชาวบ้านจะผลิตหัตถกรรมมวยและนำหัตถกรรมมวยไปจำหน่ายยังสถานที่ต่างๆ ส่งผลให้บ้านโคกสว่างเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป และยังส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม ทำให้ผู้ผลิตหัตถกรรมมวยมีฐานะความเป็นอยู่ทางเศรษฐกิจดีขึ้น และยังมีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนรวมทั้งนักศึกษาจากสถาบันต่างๆ ได้มาศึกษาดูงานและซื้อขายหัตถกรรมมวยอยู่เป็นประจำ

2.2 ประวัติความเป็นมาของบ้านโคกสว่าง

จากการบอกเล่าของผู้เฒ่าบ้านโคกสว่างว่า เดิมพื้นที่บริเวณบ้านโคกสว่างเป็นป่าไม้ที่หนาแน่นมาก ซึ่งยังไม่มีมีการตัดทำลายป่าเพื่อทำมาหากินและทำที่อยู่อาศัยแต่อย่างใด ก่อนที่จะเป็นบ้านโคกสว่างมีกลุ่มชนกลุ่มหนึ่งได้อพยพมาจากบ้านห้วยใจดี อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น เข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่ให้ชื่อว่า บ้านห้วยแสง ในปี พ.ศ. 2471 เหตุที่เรียกบ้านห้วยแสงเนื่องจากบริเวณที่อยู่นั้นเป็นห้วยน้ำและมีต้นแสง แรกๆมีจำนวนครัวเรือนเพียง 6 ครัวเรือนเท่านั้นสาเหตุที่ต้องอพยพมาอยู่ที่นี้เนื่องจากที่อยู่เดิมเกิดความแห้งแล้งและขาดที่ทำกินจึงได้ออกแสวงหาที่อยู่ที่ดีเหมาะสม นายทองเล่าว่าแรกว่าที่เข้ามาอยู่ที่ดินซึ่งทำกินอยู่ในปัจจุบันนี้เมื่อก่อนไม่มีใครอยากได้ เพราะมันรกมากคิดว่ามันคงจะไม่มีประโยชน์มากไปกว่าการทำกิน ไม่มีการซื้อขายกัน จับจองเอาใครขยันคนนั้นก็ได้ที่ดินเยอะแต่คนสมัยก่อนไม่โลภทำเพียงแค่มิที่อยู่อาศัยและมีที่ทำกินก็พอ

ต่อมาในปี พ.ศ. 2476 ได้มีจำนวนครัวเรือนเพิ่มขึ้นอีกจำนวน 8 ครัวเรือนซึ่งอพยพมาจาก บ้านกำพี้ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม จึงทำให้มีจำนวนครัวเรือนเพิ่มขึ้นเป็น 14 ครัวเรือน และได้เปลี่ยนชื่อบ้านจากบ้านห้วยแสงเป็นบ้านเหล่านกฮูกเนื่องจากมีเหล่านกฮูกมาก (นกเค้าแมว) พื้นที่บริเวณหมู่บ้านก็ยังเป็นป่ารกอยู่ ชาวบ้านที่อพยพมาอยู่ได้ใช้ไม้จากป่านี้มาทำบ้านเรือนที่อยู่อาศัย แต่บ้านในสมัยนั้นไม่ทำใหญ่โตทำพอได้หลบแดดหลบฝน เพราะเครื่องมือในสมัยนั้นมีเพียง มีดอีโต้และขวานเท่านั้นเอง

ปี พ.ศ. 2485 มีจำนวนครัวเรือนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆจากการแต่งงานกันมีลูกเพิ่มขึ้นก็ออกเรือนสร้างที่อยู่อาศัยเพิ่มขึ้นในขณะนั้นยังไม่มีผู้ใหญ่บ้านการปกครองขึ้นอยู่กับบ้านโคกสูง โรงเรียนก็เดินทางไปเรียนกับบ้านโคกสูงและในปีนี้ได้เปลี่ยนชื่อบ้านจากบ้านเหล่านกฮูกเป็นบ้านโคกสว่างเพื่อให้เป็นที่มีความอุดมสมบูรณ์เนื่องจากบ้านห้วยแสงเมื่อก่อนเกิดน้ำท่วมแต่ยังไม่ได้ตั้งเป็นทางการเรียกตามความเชื่อของผู้เฒ่า (พ่อจ๋า) ในขณะนั้นได้มีการแต่งตั้งผู้ใหญ่บ้านคนแรกคือ นายจันทมาตร โหวกักดี ซึ่งถือว่าเป็นบุคคลที่ชาวบ้านต้องเคารพเชื่อฟังมาก เมื่อผู้ใหญ่บ้านบอกอะไรลูกบ้านต้องทำตามหมด บ้านโคกสว่างได้ถูกเรียกมาเรื่อยๆจนกระทั่งในปี พ.ศ. 2526 จึงได้ชื่อเป็นทางการและในขณะนั้นเป็นหมู่เดียวคือหมู่ที่ 3 ต่อมาในปี พ.ศ. 2534 ได้แยกการปกครองออกเป็น 2 หมู่ คือ หมู่ที่ 10 เนื่องจากมีจำนวนครัวเรือนเพิ่มมากขึ้นเป็นร้อยครัวเรือนผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 10 สมัยนั้น คือ นายบุญนอง ทองโคตร

ปัจจุบันนี้บ้านโคกสว่างยังแบ่งการปกครองออกเป็น 2 หมู่เหมือนเดิมโดยมีผู้ใหญ่บ้านปกครอง 2 คน มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 314 ครัวเรือน มีประชากรทั้งหมด 1546 คน เป็นผู้ชาย 785 คน ผู้หญิง 761 คน ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 คือ นายวาริ แสงสว่าง และผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 10 คือ นายแยม ทองโคตร

ประวัติศาสตร์และวิวัฒนาการของหมู่บ้าน

ปีพุทธศักราช	เหตุการณ์สำคัญ
2471	ตั้งหมู่บ้านห้วยแสง
2476	ประชาชนอพยพมาจากอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 8 ครอบครัว
2485	เปลี่ยนชื่อหมู่บ้านจากบ้านห้วยแสงเป็นบ้านเหล่านกฮูก
2519	จัดตั้งโรงเรียนบ้านโคกสว่าง
2522	ทำถนนลูกรังและมีไฟฟ้าใช้ในหมู่บ้าน
2526	เปลี่ยนชื่อหมู่บ้านจากบ้านเหล่านกฮูกเป็น บ้านโคกสว่าง

ปีพุทธศักราช	เหตุการณ์สำคัญ
2534	แบ่งการปกครองหมู่บ้านเป็น 2 หมู่ คือ หมู่ 3 และหมู่ 10
2535	ทำถนนลาดยางผ่านหมู่บ้าน
2536	จัดตั้งกองทุนยาประจำหมู่บ้าน จัดตั้งศูนย์ส่งเสริมประมงประจำหมู่บ้าน
2338	มีน้ำประปาใช้ในหมู่บ้าน
2540	เริ่มจัดตั้งกลุ่มจักสานไม้ไผ่ มีจำนวน 2 กลุ่ม
2542	มีกลุ่มจักสานไม้ไผ่เพิ่มขึ้น 2 กลุ่ม และ มีกลุ่มออมทรัพย์เฉลิมพระเกียรติ
2544	จัดตั้งกลุ่มกองทุนแก้ไขปัญหายากจน
2545	มีการสานหมวกจากปอ

2.3 ที่ตั้งและสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์

ทิศเหนือ	ติดกับบ้านโคกสูง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
ทิศใต้	ติดกับบ้านโสกแต้ ตำบลป่าหวายนั่ง อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น
ทิศตะวันออก	ติดกับบ้านห้วยยาง ตำบลห้วยยาง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
ทิศตะวันตก	ติดกับภูเขาพานคำ

2.3.1 ลักษณะภูมิประเทศ

บ้านโคกสว่างมีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่มบริเวณพื้นที่รอบหมู่บ้านเป็นไร่นา ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 5 กิโลเมตรจะเป็นภูเขาซึ่งชาวบ้านเรียกภูเขานี้ว่าภูคอนคำ ซึ่งเป็นภูเขาที่อุดมสมบูรณ์มาก ชาวบ้านได้อาศัยภูเขานี้เป็นที่ทำมาหากินมาโดยตลอด โดยเฉพาะในสมัยก่อนชาวบ้านจะตัดไม้ที่ภูเขานี้มาสร้างบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ซึ่งไม้ในสมัยนั้นหาง่ายมากและไม่มี การจับกัน และชาวบ้านยังได้ใช้ประโยชน์จากไม้ไผ่บนภูเขานำมาจักสานเป็นเครื่องใช้ภายในบ้าน แต่ปัจจุบันนี้หายากมากและมีการหวงห้ามกันแล้ว ทางเหนือของหมู่บ้านก็จะมีห้วยน้ำที่ไหลผ่าน ชาวบ้านเรียกว่าห้วยพากชาวบ้านได้อาศัยน้ำจากห้วยพากทำการเกษตร ปลูกผัก ปลูกพืชผักสวน

ครัวได้ตลอดปี และยังเป็นแหล่งปลาของชาวบ้านอีกด้วย ส่วนพื้นที่รอบหมู่บ้านจะเป็นพื้นที่สำหรับการทำนาและทำไร่ โดยส่วนมากจะปลูกอ้อยและมันสำปะหลัง

2.3.2 ลักษณะภูมิอากาศ

ลักษณะทั่วไปของภูมิอากาศบ้านโคกสว่างเหมือนกับหมู่บ้านทั่วไปในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือมีภูมิอากาศแบบทุ่งหญ้าเขตร้อนและได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้และลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ทำให้มีฤดูกาล 3 ฤดูกาล คือ ฤดูฝน ฤดูหนาว และฤดูร้อน

ในช่วงฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนตุลาคมในช่วงที่ฝนตกชุกคือระหว่างเดือนกรกฎาคมถึงเดือนสิงหาคม ถ้าปีใดฝนตกมากชาวบ้านก็จะเริ่มไถพรวนดินเพื่อเตรียมการทำนา ทำไร่ และฝนจะเริ่มหมดปลายเดือนกันยายน

ในช่วงฤดูหนาว อากาศจะเริ่มหนาวตั้งแต่ปลายเดือนตุลาคมไปจนถึงเดือนกุมภาพันธ์และจะหนาวมากในช่วงเดือนธันวาคม เนื่องจากในฤดูหนาวของแต่ละปีจะมีลมพัดความแห้งแล้งมาด้วย

ในช่วงฤดูร้อน อากาศจะเริ่มร้อนตั้งแต่เดือนมีนาคมถึงเดือนเมษายนและจะร้อนมากในเดือนเมษายนของทุกปี และในบางปีจะมีความแห้งแล้งมากซึ่งมีผลต่อการทำนาทำให้ชาวบ้านได้ผลผลิตจากการทำนายน้อยไม่พอกิน ชาวบ้านจึงต้องหาอาชีพเสริมทำหลังจากเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว

(ทอง ทองโคตร , สัมภาษณ์)

2.4 การคมนาคม

ถนนที่ใช้ในการสัญจรไปมาของชาวบ้านโคกสว่างจำแนกได้เป็น 2 ประเภทคือ

2.4.1 ถนนที่ใช้ติดต่อระหว่างบ้านโคกสว่างกับชุมชนภายนอก

ถนนที่ใช้ติดต่อระหว่างบ้านโคกสว่างกับชุมชนภายนอกมีถนนที่ใช้ติดต่อกับอำเภออุบลรัตน์ 1 เส้นทางโดยเป็นถนนลาดยางระยะทางจากหมู่บ้านไปอำเภออุบลรัตน์ประมาณ 15 กิโลเมตร ถนนที่ใช้ติดต่อกับอำเภอบ้านฝางเป็นถนนลาดยางระยะทางจากบ้านโคกสว่างถึงอำเภอบ้านฝางประมาณ 30 กิโลเมตร

2.4.2 ถนนภายในหมู่บ้าน

ในระยะแรกถนนที่ใช้ติดต่อกับชุมชนอื่นเป็นถนนดินธรรมดา เมื่อปี พ.ศ. 2522 ทาง รพช. ได้สร้างถนนลูกรังขึ้นยาวประมาณ 400 เมตร และปี พ.ศ. 2535 จึงได้ถนนลาดยางยาวประมาณ 500 เมตร จากบ้านโคกสว่างไปถึงบ้านโคกสูง ภายในหมู่บ้านมีถนนคอนกรีตเป็นบาง

ขอย ถนนคอนกรีตได้สร้างขึ้นเมื่อมีการเลือกตั้งสมาชิก อบต. ประมาณปี พ.ศ. 2538 ในปัจจุบันนี้ ชาวบ้านก็ช่วยกันพัฒนาและอยากได้ถนนคอนกรีตทุกซอยในหมู่บ้าน

2.5 ทรัพยากรธรรมชาติ

2.5.1 ทรัพยากรป่าไม้

บ้านโคกสว่างทั้งสองหมู่บ้านมีพื้นที่ป่าไม้สำคัญ ได้แก่

พื้นที่ป่าเบญจพรรณ	1270	ไร่
พื้นที่ที่เป็นทุ่งหญ้า	370	ไร่
พื้นที่ที่เป็นที่นา	5118	ไร่
พื้นที่ปลูกอ้อย	1070	ไร่
พื้นที่ปลูกมันสำปะหลัง	1450	ไร่
พื้นที่ปลูกไม้ผล	120	ไร่

ทรัพยากรธรรมชาติที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวบ้านโคกสว่างได้แก่ป่าไม้ซึ่งเป็นป่าที่อยู่ในพื้นที่ส่วนบุคคลของชาวบ้าน ชาวบ้านอาศัยประโยชน์โดยนำมาใช้ในการปลูกสร้างบ้านเรือน ทำเชื้อเพลิง ทำรั้วบ้าน ทำฟืนฉาง เป็นต้น นอกจากนี้ยังอาศัยเป็นแหล่งอาหารธรรมชาติ เช่น เห็ด ของป่าชนิดต่างๆ และปลาที่อยู่ในหนองน้ำของหมู่บ้าน (วาริ แสงสว่าง. 2544 : สัมภาษณ์)

2.5.2 ทรัพยากรดิน

พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นดินร่วนปนทราย เหมาะสำหรับการเกษตร พื้นที่ส่วนใหญ่ใช้ในการทำนา ปลูกมันสำปะหลัง ปลูกอ้อย และปลูกไม้ผลตามลำดับ

2.6 การประกอบอาชีพ

การประกอบอาชีพของชาวบ้านโคกสว่างแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะดังต่อไปนี้

2.6.1 อาชีพหลัก คือการทำนา โดยส่วนรวมพื้นที่ของหมู่บ้านเป็นที่ราบลุ่มเหมาะกับการทำนา ในอดีตพื้นที่ที่ใช้ทำนาถ้าปีไหนฝนตกมากก็จะทำให้เกิดน้ำท่วมที่นา มีบางปีที่ฝนแล้งมาก ทำให้มีผลต่อการทำนา ทำให้ผลผลิตข้าวไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต ชาวบ้านจึงจำเป็นต้องดิ้นรนหาวิถีทางที่จะได้ข้าวมากขึ้น จึงต้องคิดหาอาชีพเสริมขึ้นมาในหมู่บ้าน ในปัจจุบันนี้ที่นาบางส่วนมีคลองน้ำชลประทานไหลผ่าน ทำให้มีน้ำเพียงพอในการทำนา และได้ผลผลิตเพียงพอต่อการดำรงชีวิต โดยเฉลี่ยแล้วได้ผลผลิตข้าวประมาณปีละ 30-40 ถึงต่อไร่ ครัว

เรือนหนึ่งมีพื้นที่ทำนาประมาณ 15-20 ไร่

2.6.2 อาชีพรอง ชาวบ้านใช้เวลาหลังจากการทำนาเสร็จสิ้นแล้วและหลังจากฤดูทำนาแล้วมี 3 อาชีพคือ

2.6.2.1 อาชีพ การจักสานหัตถกรรมมวย ประชากรบ้านโคกสว่างทั้ง 2 หมู่บ้านคือหมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 10 จะประกอบอาชีพการจักสานหัตถกรรมมวย โดยทำการจักสานหัตถกรรมมวยมาตั้งแต่ประมาณ ปี พ.ศ. 2486 จนถึงปัจจุบัน ได้รับการถ่ายทอดมาจากนายทองทองโคตร ผู้ริเริ่มการจักสานหัตถกรรมมวย และได้ถ่ายทอดให้เพื่อน ให้ชาวบ้านและได้ถ่ายทอดสืบต่อกันมาจนถึงลูกหลานรุ่นแล้วรุ่นเล่ามาจนถึงปัจจุบัน ทำให้ชาวบ้านที่ทำการจักสานหัตถกรรมมวยมีรายได้เกิดขึ้นกับครอบครัวการจักสานหัตถกรรมมวยสามารถทำได้ตลอดปีไม่เลือกฤดูกาล เพราะสามารถใช้เวลาว่างจากการทำนาทำการจักสานหัตถกรรมมวยควบคู่กับการทำอย่างอื่นได้ วัสดุที่นำมาใช้จักสานหัตถกรรมมวยได้มาจากไม้ไผ่ ในอดีตนั้นการจักสานหัตถกรรมมวยใช้ไม้ไผ่จากพื้นที่ของตนเอง เนื่องจากที่ดินของแต่ละครอบครัวจะปลูกไม้ไผ่ไว้ใช้ และในการจักสานในขณะนั้นเป็นการสานเพียงเพื่อใช้สอยในครัวเรือนเท่านั้น ปัจจุบันนี้การจักสานหัตถกรรมมวยกลายเป็นกระบวนการซื้อขายหารายได้ให้กับครอบครัวได้ และหัตถกรรมมวยที่สานแล้วส่วนใหญ่จะมีพ่อค้ามารับซื้อถึงหมู่บ้าน บางส่วนก็นำไปขายเอง และรายได้ที่ได้จากการจักสานหัตถกรรมมวยโดยเฉลี่ยเดือนละประมาณ 1000 - 1300 บาท ต่อครัวเรือน ทำให้วัสดุที่เคยมีใช้ค่อยๆ ลดน้อยลงและบางพื้นที่หมดไปในที่สุด ชาวบ้านจึงจำเป็นต้องหาซื้อวัสดุที่มาจากที่อื่น ส่วนใหญ่แล้วจะไปซื้อวัสดุมาจากอำเภอ น้ำพอง โดยการรวมกลุ่มกันว่าจ้างรถไปจัดซื้อ

จากการประกอบอาชีพการจักสานหัตถกรรมมวย ทำให้ครอบครัวที่ทำการจักสานหัตถกรรมมวยมีรายได้ในการใช้จ่ายในครอบครัว และมีการรวมกลุ่มจักสานไม้ไผ่เกิดขึ้นในหมู่บ้านถึงสี่กลุ่ม

2.6.2.2 อาชีพ การเกษตร หลังจากหมดฤดูการทำนาแล้ว พื้นที่ส่วนหนึ่งของชาวบ้านก็จะเป็นพื้นที่ของการปลูกพืชซึ่งได้แก่ การปลูกอ้อย ปลูกมันสำปะหลัง ปลูกไม้ผล (มะม่วง) การปลูกพืชดังกล่าวถือได้ว่าเป็นพืชเศรษฐกิจของครอบครัว เพราะชาวบ้านที่มีพื้นที่จะทำเกษตรอย่างนี้ทุกปี จำนวนครัวเรือนที่ทำการปลูกอ้อยทั้งหมด 153 ครัวเรือน พื้นที่ที่ใช้ปลูกอ้อย 1070 ไร่ ปลูกมันสำปะหลัง 5 ครัวเรือน พื้นที่ที่ใช้ปลูกมันสำปะหลัง 1450 ไร่ รายได้ที่ได้จากการทำการเกษตรไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับราคาของผลผลิตในท้องตลาด

อาชีพรับจ้างทั่วไป หลังจากหมดฤดูกาลทำนาแล้วบางครั้งครอบครัวโดยเฉพาะหัวหน้าครอบครัวหรือ พ่อบ้านจะออกไปรับจ้างทำงานก่อสร้างนอกบ้านแถวในเมืองไปเช้าเย็นกลับ ซึ่งรายได้ก็ไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับลักษณะของงานที่รับเหมาได้

2.6.3. อาชีพค้าขายและบริการ

การค้าขายและการบริการในบ้านโคกสว่างเป็นการค้าขายภายในหมู่บ้านและ สำหรับบ้านใกล้เคียง จัดเป็นร้านค้า ร้านซ่อมรถ และโรงสีข้าว มีร้านค้าจำนวน 6 แห่ง ในจำนวนนี้มีทั้งร้านขายของชำและอาหารสด สินค้าที่นำมาบริการให้แก่ชาวบ้านได้มาจาก ร้านค้าในจังหวัด ขอนแก่น โดยเฉพาะจากร้านบักชี และจากตลาดในอำเภออุบลรัตน์ มีร้านบริการซ่อมรถจักรยานยนต์ รถไถนา จำนวน 3 ร้าน มีโรงสีข้าวจำนวน 3 แห่ง การบริการสีข้าวให้กับชาวบ้านนั้นไม่มีการเรียกเก็บค่าบริการ แต่ต้องนำข้าวมาโรงสีข้าวเอง ส่วนที่เจ้าของโรงสีข้าวได้จากการสีข้าวก็คือ ปลายข้าวและรำ ชาวบ้านจะซื้อไว้สำหรับเลี้ยงสัตว์ และในหมู่บ้านมีหอกระจายข่าวจำนวน 2 แห่ง เพื่อบริการในการประชาสัมพันธ์ข่าวสารต่างๆให้กับชาวบ้าน(ชุมพร ทองโคตร, สัมภาษณ์)

2.7 ประวัติของการจักสานหัตถกรรมมวยของบ้านโคกสว่าง

ในระยะแรกของการจักสานหัตถกรรมมวยของบ้านโคกสว่าง ชาวบ้านจะสานเพื่อใช้สอยในครัวเรือนและแลกเปลี่ยนสิ่งของต่างๆที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตโดยเฉพาะข้าว ต่อมามีการถ่ายทอดวิธีการจักสานให้กับสมาชิกภายในครอบครัวและได้มีการนำเอาหัตถกรรมมวยที่ทำเสร็จสมบูรณ์แล้วไปขายตามหมู่บ้านต่างๆ จนเกิดเป็นกระบวนการซื้อขายกันมา สำหรับวัสดุที่ใช้ในการจักสาน คือ ไม้ไผ่ซึ่งเดิมนั้นใช้ไม้ไผ่ในหมู่บ้าน ต่อมาเมื่อมีผู้ต้องการหัตถกรรมมวยมากขึ้นได้ไปหาซื้อวัสดุจากที่อื่น เช่น อำเภอน้ำพอง การจักสานหัตถกรรมมวยของบ้านโคกสว่างลายที่สาน คือ ลายสองเวียนและลายสองยื่น (ตั้ง) ราคาที่ขายส่งใบละ 18 – 20 บาท ขายปลีกใบละ 30 – 35 บาท (ทอง ทองโคตร, สัมภาษณ์)

2.8 สภาพสังคมและวัฒนธรรม

สภาพสังคมทั่วไปของชาวบ้านโคกสว่างจำแนกเป็น ด้านต่างๆดังนี้

ด้านประชากร

ด้านศาสนาและความเชื่อ

ด้านการสาธารณสุข

ด้านสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวก

ด้านการสื่อสาร

ด้านการเมืองการปกครอง

ด้านการศึกษา

2.8.1 ด้านประชากร

บ้านโคกสว่างเป็นหมู่บ้านที่ประกอบด้วย 2 หมู่ คือ บ้านโคกสว่างหมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 10 มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 314 ครัวเรือน มีจำนวนประชากรทั้งหมด 1 546 คน เป็นชาย 785 คน เป็นหญิง 761 คน จากสภาพครอบครัวส่วนใหญ่มีบุตรเฉลี่ย 2-3 คน จำนวนประชากรของแต่ละหมู่มีรายละเอียดตามตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนประชากรบ้านโคกสว่างหมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 10

หมู่ที่	จำนวนประชากร	ชาย	หญิง	เข้ากลุ่มทำหัตถกรรมมวย
หมู่ที่ 3	712	360	352	40
หมู่ที่ 10	834	425	409	40

ที่มา : บัญชีรายชื่อประชากรหมู่บ้าน ปี พ.ศ. 2544

ลักษณะความเป็นอยู่ของบ้านโคกสว่าง ตลอดจนด้านการอุปโภคบริโภคมีความเจริญตามยุคสมัย คือ มีไฟฟ้า ประปา ใช้ทุกครัวเรือนรวมทั้งมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ใช้ไฟฟ้าในครัวเรือน การดำรงชีวิตของชาวบ้านเป็นลักษณะของชาวอีสานโดยแท้จริง คืออยู่กันแบบพี่น้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีความเคารพเชื่อฟังผู้อาวุโสตามแบบชาวอีสาน

2.8.2 ด้านศาสนาและความเชื่อ

ชาวบ้านโคกสว่างนับถือศาสนาพุทธมีความเชื่อตามแนวทางพุทธศาสนา มีวัด 1 แห่งที่ชาวบ้านได้ใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา และได้ถือแนวปฏิบัติตามวัฒนธรรมดั้งเดิมมาโดยตลอด และยังมีความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ ได้แก่ ผีสงฆ์ เทวดา นับถือผีบรรพบุรุษ และมีอื่นๆ ทุกเดือนหกของทุกปีจะทำบุญบังไฟซึ่งเป็นบุญที่ชาวบ้านให้ความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเชื่อกันว่าเป็นการขอฝนในการทำนา ในการทำบุญหรือประกอบพิธีกรรมทางศาสนาจะมีพ่อจ้่าเป็นผู้นำมาโดยตลอด

นอกจากนั้นแล้วชาวบ้านยังปฏิบัติตามจารีตประเพณีตลอดมาโดยยึดถือปฏิบัติตาม ฮีตสิบสองคองสิบสี่หรือประเพณีสิบสองเดือนของชาวอีสาน โดยยึดถือปฏิบัติดังต่อไปนี้

เดือนเจียง (เดือนอ้าย) ทำบุญเข้ากรรม จะมนต์พระสงฆ์เจ้ากรรมชาวบ้านจะเลี้ยงผีแดน และผีต่างๆของบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว การนิมนต์พระสงฆ์มาเข้าปริวาสกรรมหรือเข้ากรรมนั้น เป็นพิธีกรรมเพื่อให้พระสงฆ์ผู้กระทำความผิดได้สารภาพต่อหน้าพระสงฆ์ เป็นการฝึกความรู้สึก ความบกพร่องของตนเอง

เดือนยี่ ทำบุญคูณข้าว มีพระสวดมนต์เย็น ฉันทเช้า เพื่อเป็นศิริมงคลแก่ข้าวเปลือกเมื่อพระฉันทเช้าแล้วก็ทำพิธีสูขวัญข้าว

เดือนสาม วันเพ็ญ ให้ทำบุญข้าวจี และบุญวันมาฆบูชา เริ่มพิธีทำบุญข้าวจีในตอนเช้า โดยใช้ข้าวเหนียวปั้นนำมาปิ้งไฟพอเกรียมแล้วชุบด้วยไข่ ย่างไฟจนสุกแล้วใส่ภาชนะไปใส่บาตรที่วัดถวายแด่พระสงฆ์ พร้อมด้วยอาหารอื่น เมื่อพระฉันเสร็จแล้วมีการแสดงพระธรรมเทศนา ข้าวจีที่เหลือจากพระฉันก็แบ่งกันรับประทาน เชื่อว่าจะโชคดี

เดือนสี่ ทำบุญพระเวดตึงเทศมหาชาติ มูลเหตุเนื่องจากพระคัมภีร์มาลัยหมื่นและมาลัยแสน กล่าวว่าถ้าผู้ใดปรารถนาที่จะพบพระศรีอริยเมตตรัย หรือเข้าถึงศาสนาของพระพุทธองค์แล้วจงอย่าตีบิตามารดา สมณชีพราหมณ์ อย่ายุยงให้พระสงฆ์แตกสามัคคีกัน กับให้ฟังเทศนาเรื่องพระมหาเวสสันดรให้เสร็จสิ้นภายในวันเดียว ในงานบุญนี้มักจะมีผู้นำของมาถวายพระซึ่งเรียกว่า กัณฑ์หลอน หรือถ้าเจาะจงจะถวายเฉพาะพระนักเทศน์ที่ตนนิมนต์มาก็เรียกว่า กัณฑ์จบ เพราะต้องแอบข่มดูให้แม่นยำเสียก่อน นอกจากนั้นในเดือนนี้ยังมีการทำบุญโดยหาคอกไม้มาตากไว้ด้วย

เดือนห้า ทำบุญขึ้นปีใหม่หรือตรุษสงกรานต์ สรงน้ำพระพุทธรูป ไปเก็บดอกไม้ป่ามาบูชาพระในระหว่างบุญนี้ทุกคนจะหยุดงานธุรกิจประจำวันโดยมีวันสำคัญดังนี้ คือ

วันแรก วันสังขารล่อง เป็นวันแรกของงานจะนำพระพุทธรูปลงมาทำความสะอาด และตั้งไว้ในสถานที่อันควร แล้วสรงพระด้วยน้ำหอม

วันที่สอง วันสังขารเนา เป็นวันที่สองของงาน ทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่บิดามารดาและญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว

วันที่สาม วันสังขารขึ้น เป็นวันที่สามของงาน ทำบุญตักบาตรถวายภัตตาหารแด่พระเณร แล้วทำคารวะแก่บิดามารดาและคนแก่ผู้ร่วมงานวิ่งไล่สาดน้ำกลั่นแกลังกันเพื่อให้เกิดความสนุกสนาน

เดือนหก ทำบุญวันวิสาขบูชา มีการเทศตลอดวันตลอดคืน มีการเวียนเทียน ในเดือนนี้มีงานบุญสำคัญอีกด้วย คือ บุญสัจจะหรือบุญบังไฟเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา และขอฝนมีผลทางอ้อมเพื่อฝึกฝนให้รู้จักผสมดินปั้นและให้ชาวบ้านร่วมสนุกสนานกันเต็มที่ก่อนลงมือทำนา ซึ่งเป็นงานหลักประจำปี นอกจากนั้นมักจะมีการบวชนาคพร้อมกันไปด้วย ตอนกลางคืนจะมีการตีกลองเอาเสียงดังแข่งกันเรียกว่า เสียงกลอง

เดือนเจ็ด ทำบุญอุทิศหลักเมือง (วีรบุรุษ) ทำการเช่นตรวจดูหลักบ้านหลักเมือง ผีพ่อแม่ ผีปู่ตา ผีเมือง (บรรพบุรุษ) ผีตาแยก (เทวดารักษาไร่นา) ทำนองเดียวกันกับแรกนาขวัญ ซึ่งเป็นพิธีกรรมก่อนการทำนาสรุปแล้วคือ ให้รู้จักคุณค่าของผู้มีพระคุณและสิ่งที่มีคุณจึงจะมีความเจริญรุ่งเรือง

เดือนแปด ทำบุญเข้าพรรษา ทำบุญตักบาตรภัตตาหารเช้าและเพลแด่พระสงฆ์ ช่วงบ่ายฟังเทศน์ ก็มีการป่าวร้องให้ชาวบ้านนำขี้ผึ้งมาหล่อเทียนใหญ่น้อย สำหรับจุดไว้ในโบสถ์เป็นพุทธบูชาตามฤดูกาลเข้าพรรษา

เดือนเก้า ทำบุญข้าวประดับดิน โดยนำข้าวและอาหารคาวหวานพร้อมทั้งหมากพลู บุหรี่ ห่อด้วยใบตองกล้วย แล้วนำไปไว้ตามต้นไม้และพื้นหญ้าเพื่ออุทิศให้แก่บรรดาผู้ล่วงลับไปแล้ว โดยกำหนดทำในวันแรมสิบสี่ค่ำเดือนเก้า ต่อมาภายหลังนิยมทำภัตตาหารถวายแด่พระสงฆ์สามเณร แล้วอุทิศให้แก่ผู้ตายพร้อมด้วยการกรวดน้ำทั้งนี้เกิดจากความเชื่อตามนิทานชาดก และเป็นที่มาของการทำบุญแจกข้าวด้วย

เดือนสิบ ทำบุญข้าวสากหรือบุญข้าวสารท (สลากภัต) ในวันเพ็ญ เป็นการอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ตาย เช่นเดียวกับการทำบุญข้าวประดับดิน โดยมีเวลาห่างกันสิบห้าวัน เป็นระยะเวลาที่พวกเปรตจะต้องกลับไปยังเมืองนรก (ตามนิทานชาดก) โดยผู้ที่ถวายทานเขียนชื่อของตนไว้ในภาชนะที่ใส่ของทานไว้แล้วเขียนชื่อของตนใส่กระดาษแล้วนำไปใส่ลงในบาตร ครั้นพระเณรฉันแล้วก็ประชุมกันฟังเทศน์ ฟังนิทานชาดก และภาษิตต่างๆ ทั้งอานิสงฆ์ภัตด้วย

เดือนสิบเอ็ด ทำบุญออกพรรษาหรือสังฆเจ้าออกวันปวารณามีการตามประทีปโคมไฟ เรียกว่าทำบุญจุดประทีปถ้าไม่ใช่โคมกระดาษก็มักชูดเปลือกลูกตุ้มมาให้ใสหรือชูดเปลือกฟักทองให้ใสบางทำเป็นโคมใช้น้ำมันกะเบาหรือมะพร้าวมีไส้จุดลอยไว้มีหูหิ้ว แล้วนำไปแขวนไว้ตามต้นไม้เต็มบริเวณวัด

เดือนสิบสอง เป็นเดือนส่งท้ายปีเก่า ตามคติมีการทำบุญกองกฐิน ซึ่งเริ่มตั้งแต่วันแรมหนึ่งค่ำเดือนสิบเอ็ดถึงกลางเดือนสิบสอง จึงมักเรียกบุญกฐินนี้ว่า เป็นบุญเดือนสิบสอง มีทั้งมหากฐิน (กองใหญ่) และจุลกฐิน (กองเล็ก) ซึ่งทำกันโดยด่วนอุฏฐาภิหารที่จำเป็นต้องทอดเป็นองค์กฐินจะ

ขาดไม่ได้ คือ บาตร สังฆาฏิ จีวร สบง มีดโกน หรือมีดตัดเล็บ สายรัดประคต ผ้ายกรองน้ำและเข็ม นอกจากนี้ยังเป็นเพียงองค์ประกอบขององค์ฐินเท่านั้น

(เจริญ ชัยวุฒิ , สัมภาษณ์)

2.8.3 ด้านการสาธารณสุข

บ้านโคกสว่างเป็นหมู่บ้านแห่งหนึ่งที่มองเห็นความสำคัญทางด้านสาธารณสุขของชาวบ้านจะเห็นได้จากการจัดระเบียบของบ้าน การร่วมกันพัฒนาหมู่บ้านให้สะอาดสวยงาม การจัดแบ่งงานฝ่ายต่างของชาวบ้านแต่ละครัวเรือนจะมีโถงน้ำขนาดใหญ่สำหรับเก็บกักน้ำฝนไว้ดื่มตลอดปี

บ้านโคกสว่างยังไม่มีสถานอนามัยประจำหมู่บ้าน แต่มีสถานอนามัยอยู่ที่ตำบลโคกสูงที่ชาวบ้านใช้บริการซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้านโคกสว่างไม่มากนัก แม้ว่าบ้านโคกสว่างไม่มีสถานอนามัยแต่ภายในหมู่บ้านก็มีเจ้าหน้าที่อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้านซึ่งทำหน้าที่ให้บริการด้านสุขภาพอนามัย เฝ้าระวังภาวะทุพโภชนาการและสุขอนามัยเป็นอย่างดี

2.8.3.1 กิจกรรมสาธารณสุขมูลฐานของบ้านโคกสว่าง

- 1) งานสุขศึกษา
- 2) งานควบคุมและป้องกันโรคติดต่อในท้องถิ่น
- 3) งานสุขภาพิบาลสิ่งแวดล้อมและจัดหาน้ำสะอาด
- 4) งานสร้างภูมิคุ้มกันโรค
- 5) งานโภชนาการ
- 6) งานรักษาพยาบาลเบื้องต้น
- 7) งานอนามัยแม่และเด็กและวางแผนครอบครัว
- 8) งานจัดหายาที่จำเป็นไว้ใช้ในชุมชน
- 9) งานทันตสาธารณสุข
- 10) งานสุขภาพจิต
- 11) งานป้องกันและควบคุมโรคเด็ก
- 12) งานป้องกันและควบคุมอุบัติเหตุและโรคไม่ติดต่อ
- 13) งานคุ้มครองผู้บริโภค
- 14) งานป้องกันและแก้ไขมลภาวะและสิ่งแวดล้อมที่เป็นพิษ

งานแต่ละฝ่ายจะมีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบเป็นเขตบริการโดยแบ่งเป็นบ้านเลขที่ ให้เจ้าหน้าที่รับผิดชอบดำเนินการ

2.8.3.2 ด้าน การสาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวก

จากการศึกษาพบว่าชาวบ้านได้แสวงหาสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับครอบครัวของตนเองเป็นอย่างมาก เห็นได้จากแต่ละครัวเรือนจะมีเครื่องใช้ไฟฟ้าโดยแยกออกเป็นประเภทได้ดังนี้

- 1) สิ่งอำนวยความสะดวกภายในบ้าน เช่น หม้อหุงข้าว กระทะไฟฟ้า เตารีด พัดลม ตู้เย็น เตาไรต์ หม้อต้มน้ำ
- 2) สิ่งอำนวยความสะดวกในการประกอบอาชีพ เช่น รถไถนาเดินตาม เครื่องสีข้าว เครื่องเย็บผ้า เครื่องสูบน้ำ เครื่องตัดหญ้า เป็นต้น
- 3) สิ่งอำนวยความสะดวกในการคมนาคม เช่น รถยนต์ รถมอเตอร์ไซด์ สามล้อ
- 4) สิ่งอำนวยความสะดวกในการสื่อสาร เช่น โทรศัพท์ หอกระจายข่าว

นอกจากนี้ชาวบ้านโคกสว่างเป็นหมู่บ้านที่มีสาธารณประโยชน์หลายอย่างและได้ร่วมมือร่วมใจกันสร้างสิ่งต่างๆ ที่เป็นสาธารณประโยชน์ร่วมกันซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสามัคคีของชาวบ้าน มีศาลาการเปรียญสำหรับการประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนา มีที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้านและมีสิ่งอำนวยความสะดวกภายในบ้านของตนเองในแต่ละครัวเรือนอีกด้วย

2.8.3.3 ด้านการสื่อสาร

ในสมัยก่อนนั้นถ้ามีเรื่องราวข่าวสารที่ผู้นำหมู่บ้านจะแจ้งให้ลูกบ้านทราบจะต้องมีการนัดประชุมกัน สัญญาณของการเรียกประชุมก็คือ ขอไม้ไผ่ ที่ชาวบ้านทำไว้เมื่อจะประชุมผู้ใหญ่บ้านจะต้องตีขอไม้ไผ่ให้สัญญาณกับชาวบ้าน ชาวบ้านก็จะเข้าใจและมาประชุมกัน

ในปัจจุบันนี้ความเจริญทางเทคโนโลยีได้เข้ามาถึงหมู่บ้าน ชาวบ้านจึงได้ร่วมมือกันพัฒนาหมู่บ้านและทางราชการฝ่ายปกครองได้จัดสรรหอกระจายข่าวให้หมู่บ้าน 1 แห่ง เพื่อให้การสื่อสารรวดเร็วทันต่อเหตุการณ์ ถ้ามีข่าวสารที่ต้องประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านทราบผู้ใหญ่บ้านก็จะใช้หอกระจายข่าวเป็นสื่อกลางในการส่งข่าวสารนั้นและยังใช้หอกระจายข่าวแทนขอไม้ไผ่ในการเรียกชาวบ้านประชุมอีกด้วย

ในการสื่อสารระหว่างตัวบุคคลในสมัยนี้ก็ยังมีโทรศัพท์ในการติดต่อสื่อสารกันให้สะดวกยิ่งขึ้น ในหมู่บ้านโคกสว่างจะมีโทรศัพท์ที่เป็นตู้สาธารณะและโทรศัพท์ติดบ้าน และยังมีโทรศัพท์มือถือถือกันด้วยทำให้การสื่อสารในสมัยนี้รวดเร็วยิ่งขึ้น

2.8.3.4 ด้านการเมืองและการปกครอง

สภาพการเมืองการปกครองของชาวบ้านโคกสว่าง มีการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และ การปกครองของกระทรวงมหาดไทย คือมี

กำหนดผู้ใหญ่บ้าน และคณะกรรมการการปกครองส่วนท้องถิ่น บ้านโคกสว่างมีผู้ใหญ่บ้านและผู้นำชุมชนเป็นผู้ดูแลและปกครองท้องถิ่นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยแบ่งเป็นฝ่ายต่างๆ ดังนี้

2.8.3.5 ผู้ใหญ่บ้านตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

1. นายจันทมาศ โทวักกดี เป็นผู้ใหญ่บ้านสมัยยังเป็นบ้านห้วยแสง
2. นายบุญนง ทองโคตร เป็นผู้ใหญ่บ้านสมัยยังเป็นบ้านเหล่านกฮูก
3. นายแยม ทองโคตร เป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 10
4. นายเจริญ ชัยวุฒิ เป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 ปัจจุบันนี้เกษียณแล้ว
5. นายวารี แสงสว่าง เป็นผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 3 ในปัจจุบัน

2.8.3.6 ผู้นำชุมชนในปัจจุบันประกอบด้วย

1. นายวารี แสงสว่าง	ผู้ใหญ่บ้าน
2. นายนวล ศรีวิเศษ	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
3. นายพрма พานศรี	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
4. นายสมศักดิ์ ศรีชุม	อบต.
5. นายชุมพร ทองโคตร	อบต.
6. นายสมพร วิโทจิตร	แพทย์ประจำตำบล

2.8.3.7 เจ้าหน้าที่ อสม. ประจำหมู่บ้านประกอบด้วย

1. นายบุญธรรม มนไตร
2. นายนวล ศรีวิเศษ
3. นายทองสุข แทบทาม
4. นายสมพร วิโทจิตร
5. นางทองบ่อ บัวศรี
6. นายสุรัตน์ บัวศรี
7. นางบุญสาร ศรีบุญเรือง
8. นางถวิล วงศ์ภักดี
9. นางทองเลื่อน ธงชัย
10. นางนันทิ ราศี
11. นางสาวสมัย จันทร์กำพี้
12. นางอนงค์ อินชำนาญ
13. นายประวิณ ทองโคตร

14. นายวีระศักดิ์ วันที่

2.9 ด้านการศึกษา

บ้านโคกสว่างมีโรงเรียนจำนวน 1 แห่ง ตั้งอยู่ที่ของหมู่ที่ 3 เปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาล ถึงระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีนักเรียนทั้งหมด 247 คน มีครูจำนวน 10 คน มีนักการภารโรง 1 คน ผู้อำนวยการโรงเรียน คือ นายธงชัย แก้วมาลีพันธ์ ชาวบ้านในอดีตส่วนมากเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ก่อนที่จะขยายชุมชนออกมายังบ้านโคกสว่างชาวบ้านต้องไปเรียนหนังสือที่บ้านโคกสูง ซึ่งห่างจากบ้านโคกสว่างประมาณ 500 เมตร

ในปี พ.ศ. 2540 มีโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาชั้นหนึ่งแห่ง คือโรงเรียนพุทธพิทยาคม ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศเหนือของหมู่บ้าน มีครู 13 คน มีนักเรียนจำนวน 108 คน อาคารเรียนยังเป็นอาคารชั่วคราวอยู่ยังไม่มีอาคารเรียนที่ถาวร เปิดสอนตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 6 นักเรียนที่มาเข้าเรียนเป็นนักเรียนจากบ้านโคกสว่างและบ้านใกล้เคียง

ความสนใจต่อการส่งบุตรหลานเข้าศึกษาต่อ ชาวบ้านในสมัยก่อนเรียนจบแค่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ต่อมาก็ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จึงทำให้ชาวบ้านมีแนวความคิดต่อการศึกษาที่แตกต่างกัน ส่วนมากมีแนวความคิดว่าต้องส่งบุตรหลานให้ได้ศึกษาต่ออย่างต่ำที่สุดต้องจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 หรือระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ให้ได้ เพื่อจะได้หางานทำง่ายขึ้น และก็มีบางส่วนที่มีแนวความคิดว่าไม่อยากจะเรียนต่อเพราะกลัวว่าจะเสียเวลาในการทำมาหากินเพราะสมัยนี้เรียนยังไม่จบก็มีครอบครัว ซึ่งไม่จำเป็นต้องไปเรียนให้เสียเวลา ถึงแม้ว่าชาวบ้านจะมีทัศนคติต่อการศึกษาที่แตกต่างกันไป แต่ก็ยังมองเห็นความสำคัญของการศึกษาจึงได้มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อสนับสนุนส่งเสริมให้การศึกษา มีความก้าวหน้าดังรายชื่อต่อไปนี้

2.9.1 คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานประกอบด้วย

นายเจริญ	ชัยวุฒิ	ประธานกรรมการ
นายแยม	ทองโคตร	รองประธานกรรมการ
นายเคน	กาบดา	ผู้ทรงคุณวุฒิ
นายวาริ	แสงสว่าง	ผู้ทรงคุณวุฒิ
นายเตรียม	ทองโคตร	ผู้แทนผู้ปกครอง
นางจำปา	มนไตร	ผู้แทนองค์กรในชุมชน
นางสวย	ศรียอด	ผู้แทนองค์กรในชุมชน
นางราตรี	ศรีวงษา	ผู้แทนศิษย์เก่า

นางยິง พันธุ์พัฒน์ ผู้แทนศิษย์เก่า
 นายคำตา ทองโคตร ผู้แทนองค์กรส่วนท้องถิ่น
 นายสมศักดิ์ ศรีชุม ผู้แทนองค์กรส่วนท้องถิ่น
 นายชัยยงค์ วงศ์ภูธร ผู้แทนข้าราชการครู
 นายสนอง วิเศษภักดี ผู้แทนข้าราชการครู
 นายธงชัย แก้วมาลีพันธ์ ผู้อำนวยการโรงเรียน / เลขานุการ

ตารางที่ 2 จำนวนนักเรียนโรงเรียนบ้านโคกสว่าง จำแนกตามชั้นและเพศนักเรียน
 ประจำปีการศึกษา 2544

ระดับชั้น	จำนวนห้องเรียน	จำนวนนักเรียน		รวม
		ชาย	หญิง	
อนุบาลปีที่ 1	1	17	18	35
อนุบาลปีที่ 2	1	12	8	20
ประถมศึกษาปีที่ 1	1	17	14	31
ประถมศึกษาปีที่ 2	1	22	16	38
ประถมศึกษาปีที่ 3	1	19	13	32
ประถมศึกษาปีที่ 4	1	18	13	31
ประถมศึกษาปีที่ 5	1	23	11	34
ประถมศึกษาปีที่ 6	1	17	8	25
รวม	8	145	101	246

ที่มา : สถิติแสดงจำนวนนักเรียนโรงเรียนบ้านโคกสว่าง ปีการศึกษา 2544

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นทำให้ผู้วิจัยสนใจวิเคราะห์ จำแนกข้อมูลตามจุดมุ่งหมายให้
 ละเอียดในบทถัดไป

เหนือ

๓ 3

๓ 3

ร.ม. 5

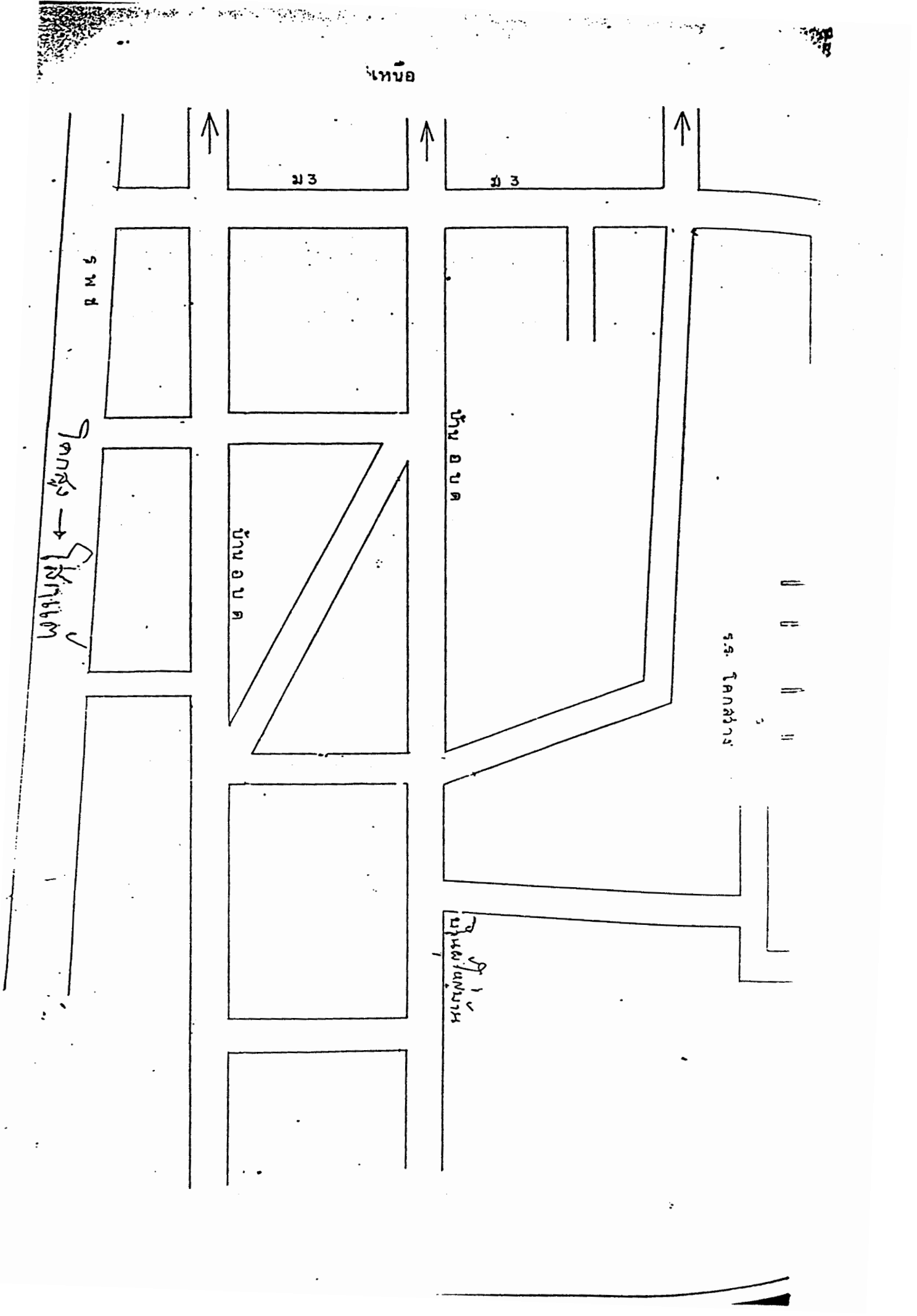
ถนน → ซ. 166 ม

บ้าน อบต

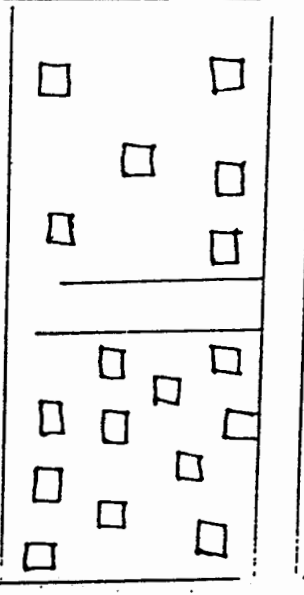
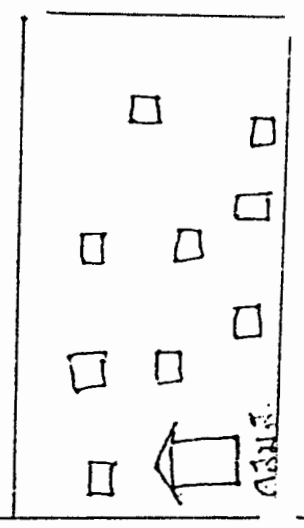
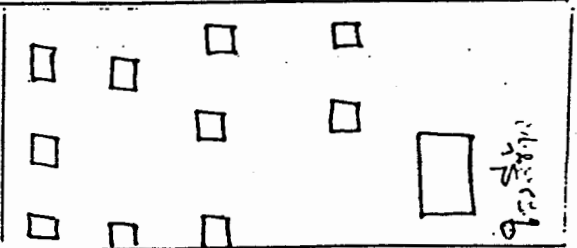
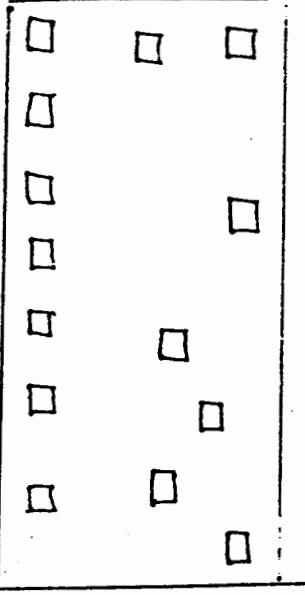
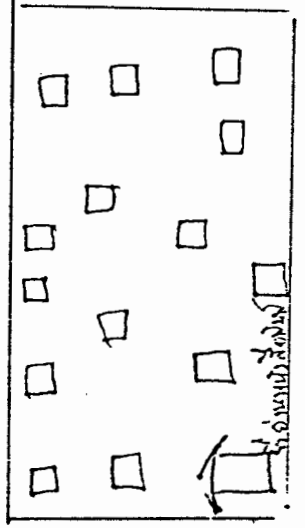
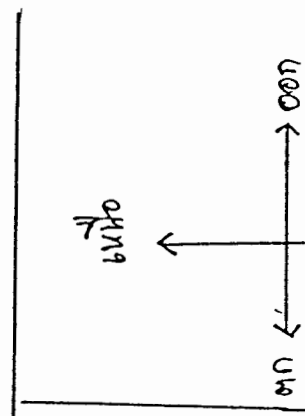
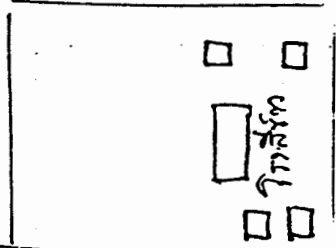
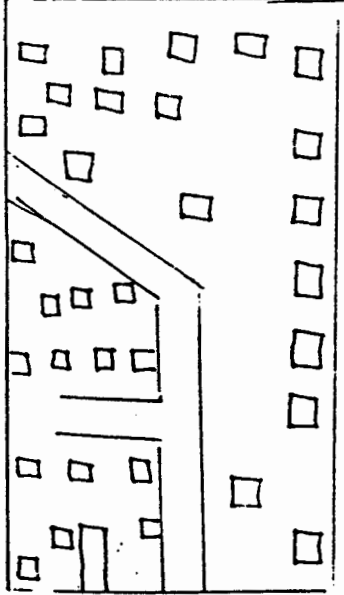
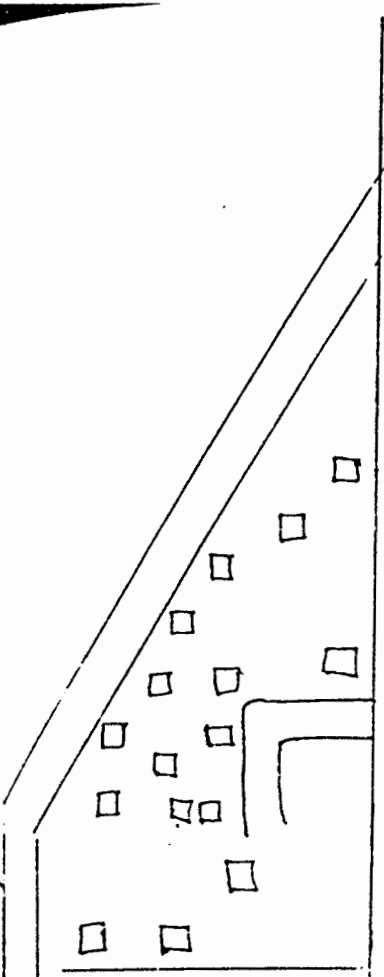
บ้าน อบต

ร.ร. 166 ม

บ้าน อบต

၆၀၀၀၀

၆၀၀၀၀
၆၀၀၀၀

၆၀၀၀၀
၆၀၀၀၀

၆၀၀၀၀

၆၀၀၀၀

၆၀၀၀၀

บทที่ 3

พัฒนาการและการดำรงอยู่ของหัตถกรรมมวย

การศึกษาพัฒนาการและการดำรงอยู่ของหัตถกรรมมวยบ้านโคกสว่าง ผู้วิจัยได้ศึกษาจากกลุ่มผู้ผลิตและจำหน่ายหัตถกรรมมวยจำนวน 70 คน ที่ทำการผลิตและจำหน่ายหัตถกรรมมวยแบบรวมกลุ่มการผลิตและนำเสนอ ดังนี้

1. ความเป็นมาของเครื่องจักสาน
2. ความเป็นมาของเครื่องจักสานบ้านโคกสว่าง
3. ประวัติการจักสานหัตถกรรมมวยบ้านโคกสว่าง
4. องค์ประกอบของการจักสานหัตถกรรมมวยบ้านโคกสว่าง
5. ขั้นตอนของการผลิตหัตถกรรมมวยบ้านโคกสว่าง

3.1 ความเป็นมาของเครื่องจักสาน

เครื่องจักสานเป็นงานหัตถกรรม ที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ มาช้านานและได้สืบทอดกันมาเป็นเวลานานนับพันปีในหลายภูมิภาคของโลก เช่น ทวีปเอเชีย ทวีปแอฟริกาเหนือ – ได้และทวีปออสเตรเลีย ซึ่งอยู่ในเขตอากาศร้อนและอบอุ่น

แม้ว่าเครื่องจักสานจะทำมาจากวัสดุที่หาได้ง่าย แต่นักโบราณคดีก็สามารถค้นพบหลักฐานเกี่ยวกับการทำเครื่องจักสานของมนุษย์สมัยก่อนประวัติศาสตร์หลายแห่งของโลก เช่น

ในประเทศไทย ได้พบร่องรอยของเครื่องจักสานบนภาชนะดินเผาสมัยก่อนประวัติศาสตร์ที่ตำบลบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี ซึ่งประมาณว่ามีอายุไม่น้อยกว่า 6,000 ปี

ในประเทศจีน ได้ค้นพบร่องรอยเครื่องจักสานบนภาชนะเครื่องปั้นดินเผาวัฒนธรรม หยางเซา มีอายุประมาณ 5,000 ปี

จากร่องรอยของเครื่องจักสานที่พบภาชนะเครื่องปั้นดินเผา ทำให้ทราบว่าเครื่องจักสานเป็นแม่แบบของเครื่องปั้นดินเผา ซึ่งเป็นเครื่องใช้ของมนุษย์ที่ทำควบคู่กันมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ส่วนหลักฐานที่เป็นเครื่องจักสานโดยตรงนั้น ได้พบในหลายพื้นที่ เช่น

ที่อำเภอศรีสวัสดิ์ จังหวัดกาญจนบุรี ได้พบเครื่องจักสานที่ทำด้วยไม้ไผ่เป็นลายขัดสองเส้นในถ้ำแห่งหนึ่ง มีอายุประมาณ 4,000 ปี ซึ่งถือเป็นเครื่องจักสานที่เก่าแก่ที่สุดในโลก

ที่ประเทศอียิปต์ พบเครื่องจักสานที่ยังคงสภาพดี มีอายุประมาณ 2,000 ปี

ที่ประเทศมาเลเซีย บริเวณแหลมมลายู ซึ่งเป็นที่อยู่ของชนพื้นเมืองเงาะซาไก ได้พบว่ามี การรวบรวมเครื่องใช้ของผู้ตายใส่โลงของวิญญาณผู้ตายไว้ในกระท่อมหลังหนึ่งที่ตั้งขึ้นเป็นที่อยู่อาศัยของวิญญาณ ตามความเชื่อของชนเผ่าเงาะซาไก ส่วนนี้ทำด้วยใบไม้ชนิดหนึ่ง

หลักฐานที่ปรากฏ แสดงให้เห็นว่าเครื่องจักสานได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของมนุษย์มาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ ซึ่งมีลักษณะการทำเครื่องจักสานในยุคแรกๆ นั้น อาจเริ่มต้นด้วยการนำกิ่งไม้ ใบไม้ เปลือกไม้ มาขัดกันง่ายๆ ก่อน เช่น การนำใบมะพร้าวมาสานขัดกันเป็นตะกร้าของพวกเปรู ในทวีปอเมริกาใต้ และประเทศออสเตรเลีย หรือการใช้กาบหมาก ใบจาก มาจับทบทันผูกด้วยตอก ใช้เป็นที่ตักน้ำอย่างภาคใต้ของไทย ที่เรียกว่าหมาหรือหมาน้ำ หมาจาก เป็นต้น

จากจุดเริ่มต้น ด้วยวิธีการสานอย่างง่ายๆ นั้น มนุษย์ได้พัฒนาวิธีการทำเครื่องจักสานให้มีรูปแบบและลายสาน เพื่อให้เหมาะกับประโยชน์ใช้สอยมากขึ้น

เครื่องจักสานของไทยที่ปรากฏตามประวัติศาสตร์นั้น พบว่าสมัยสุโขทัยได้มีการใช้เครื่องจักสานทำเป็นภาชนะสำหรับใส่น้ำโดยการสานแล้วยาด้วยชัน เพื่อไม่ให้น้ำรั่วเรียกว่ากระออม หรือครุ สำหรับส่งน้ำเป็นส่วยให้กับพวกขอม ซึ่งปกครองไทยสมัยสุโขทัยอยู่นั้น

นอกจากนี้ยังพบภาพจิตรกรรมฝาผนังที่วัดในภาคเหนือ เช่น วัดภูมินทร์ จังหวัดน่าน เป็นภาพแสดงวิถีชีวิตของชาวบ้าน เป็นภาพกลุ่มหญิงที่กำลังเดินตลาด มีชายหนุ่มตามเกี่ยวพาราตี ป่าหญิงสาวจะหาบกระบุงหรือเบียดไปด้วย และที่วัดพระสิงห์ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พบภาพจิตรกรรมฝาผนังที่แสดงวิถีชีวิตของชาวเหนือ ในด้านความเป็นอยู่ การแต่งกาย และชีวิตประจำวัน และในภาพนี้จะมีเบียด หรือกระบุง ปรากฏอยู่ด้วย ภาพเหล่านี้ประมาณว่าเขียนขึ้นสมัยรัชกาลที่ 3 ของกรุงรัตนโกสินทร์

หลักฐานที่ปรากฏอยู่ในภาพจิตรกรรมฝาผนังแสดงว่า คนไทยในอดีตได้ใช้เครื่องจักสานเป็นเครื่องมือ เครื่องใช้ สืบทอดต่อกันมาโดยตลอด และรูปทรงของเครื่องจักสานก็ไม่เปลี่ยนแปลงไปมากนัก สำหรับวัสดุที่ใช้ทำเครื่องจักสานนั้น ในปัจจุบันช่างจักสานได้นำวัสดุที่มีคุณสมบัติเหมาะสม มาทำเครื่องจักสานหลากหลายชิ้น เช่น เส้นโลหะจำพวก เงิน ทอง อลูมิเนียม ตลอดจนการใช้ ผักตบชวา เชือกกล้วย และกระดาษ เป็นต้น

3.2 ความสำคัญของเครื่องจักสาน

มูลเหตุของการทำเครื่องจักสานในประเทศไทยมีหลายประการดังนี้

3.2.1 สภาพแวดล้อมตามลักษณะทางภูมิศาสตร์ และความจำเป็นในการดำรงชีวิต จากสภาพที่เป็น ป่า เขา แม่น้ำ ลำคลอง หนอง บึง ทำให้ประชากรส่วนใหญ่ดำรงชีวิตด้วยการ

ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยเครื่องมือ เครื่องใช้พื้นฐานที่สามารถผลิตได้เองมา ช่วยให้เกิดความสะดวกรสบาย ชาวชนบทจึงทำเครื่องจักสานขึ้นใช้ หลายประเภท เช่น

3.2.1.1 เครื่องจักสานที่ใช้เป็นภาชนะบรรจุสิ่งของ ได้แก่ กระบุง กระจาด ตะกร้า ไม้จิ้มฟัน ตะลอม และหลัว เป็นต้น

3.2.1.2 เครื่องจักสานที่ใช้เป็นเครื่องตวงผลผลิตทางการเกษตร ได้แก่ กระชวย กระชอม กระบุง เป็นต้น

3.2.1.3 เครื่องใช้ป้องกันแดดและฝน ได้แก่ ร่มกระดาษ หมวก ชนิดต่างๆ เช่น งอบ กุ๊บบและหมวกจีน เป็นต้น

3.2.1.4 เครื่องมือดักและจับสัตว์ต่างๆ ทั้งสัตว์น้ำและสัตว์บก เช่น สุ่มชั่งไก่ สุ่มจับปลา กรงขังนก ลอบ ไช จัน แงบและข้อง เป็นต้น

3.2.1.5 เครื่องใช้ในการทำที่ปักอาศัย ได้แก่ เสื่อลำแพน ผาขัดแตะ และเสื่อที่เป็นเครื่องปลูกสำหรับปลูก นอน ซึ่งสานด้วยหวาย และกก เป็นต้น

3.2.1.6 เครื่องใช้เกี่ยวกับการบริโภคจากการที่ประชากรในภาคเหนือและภาคอีสานบริโภคข้าวเหนียวเป็นหลัก ทำให้ชาวบ้านคิดทำเครื่องจักสานที่ใช้ประโยชน์ได้เหมาะสม ได้แก่ หวด มวย กระติบข้าว และกระดิ่ง เป็นต้น

นอกจากนี้ในสภาพแวดล้อมของภาคเหนือที่เป็นเนินสูงๆ ต่ำๆ ทำให้ชาวนาทางภาคเหนือ สานเครื่องมือสำหรับตีข้าว ที่เรียกว่า คู แทนการสร้างลานข้าว เหมือนในภาคอีสานและภาคกลาง เพราะพื้นฐานในภาคเหนือไม่สะดวกต่อการขนข้าวจากนาสู่ลาน ชาวนาจึงนิยมตีข้าวหรือนวดข้าว ลงในคู และในบางท้องถิ่นยังมีการทำเครื่องสีข้าว ซึ่งสานด้วยไม้ไผ่ เพื่อช่วยผ่อนแรงแทนการตำข้าว ด้วยมือ เป็นต้น

3.2.2. ความเชื่อ ประเพณี และศาสนา ในบางท้องถิ่นที่มีการทำเครื่องจักสานอันเนื่อง มาจากขนบธรรมเนียม ประเพณี และความเชื่อทางศาสนาด้วย เช่น การทอเสื่อปาหนัน เพื่อใช้ใน งานแต่งงานของภาคใต้ การสานกระบุง เพื่อใส่สิ่งของเครื่องใช้ของเจ้าสาวไทยดำหรือลาวโซ่ง การทำพานหมากเบ็ง หรือกระหย่อง สำหรับใส่ข้าวพระพุทธของชาวอีสาน และการทำก่องข้าว ขวัญใช้ในพิธีทำขวัญของชาวอีสาน เป็นต้น

จากมูลเหตุของการทำเครื่องจักสานดังกล่าว ทำให้เครื่องจักสานเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของชาวชนบทเป็นอย่างยิ่ง และเครื่องจักสานบางชนิด ยังเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นของบางท้องถิ่นอีกด้วย

เมื่อทำเครื่องจักสานเพื่อใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตได้ดีแล้ว ช่างจักสานยังได้พัฒนาลวดลายและรูปทรงของเครื่องจักสานให้สวยงามและประณีตขึ้น นอกจากนี้เครื่องจักสานบางชนิดยังเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นของบางท้องถิ่นอีกด้วย

นอกจากเครื่องจักสานจะมีความจำเป็นต่อชีวิตประจำวันของชาวชนบทแล้วเครื่องจักสานยังเป็นสิ่งที่แสดงถึงความงาม เป็นศิลปะที่ถ่ายทอดมาจากความคิดสร้างสรรค์ของบรรพบุรุษในอดีต เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงชีวิตจิตใจของผู้ทำดีเป็นอย่างดี

3.3 ประเภทของเครื่องจักสาน

เครื่องจักสานในประเทศไทย สามารถจำแนกได้ 2 ลักษณะ คือ การจำแนกประเภทตามลักษณะการใช้สอย และการจำแนกประเภทตามลักษณะวัสดุที่ใช้

การจำแนกประเภทตามลักษณะการใช้สอย จำแนกได้ดังนี้

3.3.1 เครื่องจักสานเกี่ยวกับการบริโภค ได้แก่ มวย กระติบข้าว ก่องข้าว หวด กระดังกระซอน

3.3.2 เครื่องจักสานที่ใช้เป็นภาชนะบรรจุสิ่งของ ได้แก่ กระบุง ตะกร้า กระจาด หลัวชะลอม บุงกี

3.3.3 เครื่องจักสานที่ใช้ป้องกันแดดและฝน ได้แก่ หมวกต่างๆ เช่น งอบ ก๊วย หมวกจีน เป็นต้น

3.3.4 เครื่องจักสานที่ใช้เป็นส่วนประกอบอาคารบ้านเรือนและเครื่องปลูก ได้แก่ ฝาเรือนที่ทำด้วยตอกไม้ไผ่ เสื่อลำแพน ฝาขัดแตะ และเสื่อสำหรับปูนั่ง ปูนอน เป็นต้น

3.3.5 เครื่องจักสานที่ใช้เป็นเครื่องดัก กักขัง และจับสัตว์น้ำ ได้แก่ ลอบ ไช อีจู้ ตุ่ม สุ่มปลา ช้อง สุ่มไก่ กรงนก

3.3.6 เครื่องจักสานที่ใช้เป็นเครื่องประดับตกแต่งและเล่นกีฬา ได้แก่ มู่ลี่ ปลาตะเพียน นก ตักแตน แมลงปอ ตะกร้อ กระเช้าของขวัญ และของชำร่วยต่างๆ

3.3.7 เครื่องจักสานที่เกี่ยวกับความเชื่อ ประเพณี และศาสนา เช่น การทำเสื่อปาหนัน ของชาวภาคใต้เพื่อใช้ในงานแต่งงาน การทำพานหมากเบ็งใส่ข้าวบูชาพระของชาวอีสาน

จากมูลเหตุข้างต้นจะเห็นได้ว่าเครื่องจักสานเริ่มมีการทำขึ้นเมื่อใดนั้นไม่สามารถสรุปได้แน่ชัด เครื่องจักสานมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตในแต่ละวัน ไม่ว่าจะเป็นด้านการประกอบอาชีพ การประกอบอาหาร การทำเครื่องมือดักสัตว์ จับสัตว์ ตลอดจนมีความสำคัญเกี่ยวกับความเชื่อ ประเพณีและศาสนาเป็นสิ่งที่แสดงถึงความงาม และแสดงให้เห็นถึงจิตใจของผู้ทำเป็นอย่างดี

3.4 ความเป็นมาของเครื่องจักสานบ้านโคกสว่าง

ในวัฒนธรรมของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ห่างไกลความเจริญและความเจริญก้าวหน้าของประเทศนั้น ภูมิปัญญาไม้ไผ่ยังคงมีความสำคัญต่อชีวิต คนที่อาศัยอยู่ในชนบทยังคงต้องดิ้นรนต่อสู้และใช้ทรัพยากรที่ชาวบ้านพอจะหาได้ในท้องถิ่น ไม้ไผ่ดูเหมือนว่าจะจะเป็นทางออกและทางเลือกเพื่อความอยู่รอดที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของชาวบ้าน

ในพื้นที่ที่มีไม้ไผ่ในอดีตชาวบ้านโคกสว่างได้ใช้เครื่องมือเครื่องมือที่ทำจากไม้ไผ่ เช่น เครื่องจักสานที่เป็นเครื่องใช้สอยในครัวเรือน ได้แก่ ตะกร้า กระบุง กระด้ง เครื่องมือจับดักสัตว์ ไช แงบ คันเบ็ด เป็นต้น

จากการพึ่งพาทรัพยากรไม้ไผ่ที่มีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ในอดีตนั้น ทำให้ชาวบ้านมีความผูกพันใกล้ชิดกับไม้ไผ่มาโดยตลอด ไม้ไผ่ที่ให้ชีวิตให้ประโยชน์สารพัดกับชาวบ้าน ในปัจจุบันดูเหมือนว่าจะลดน้อยลงและแทบจะหมดไป ชาวบ้านจำเป็นต้องดิ้นรนหาวัสดุเหล่านี้จากถิ่นอื่น

นายทองและเพื่อนเล่าว่าในอดีตนั้นผู้ชายกับเครื่องจักสานดูเหมือนว่าจะเป็นสิ่งคู่กัน ถ้าชายใดจักสานไม่เป็น ความสำคัญของความเป็นผู้ชายก็ลดน้อยลง ผู้ชายในสมัยนั้นจึงต้องเรียนการจักสานให้ได้ ไม้ไผ่ที่มีอยู่ในอดีต นั้นทำหน้าที่เป็นเสาหลักให้ชีวิตชาวชนบท ชาวบ้านได้อาศัยไม้ไผ่ในการดำรงชีวิตมาโดยตลอด โดยเฉพาะการนำไม้ไผ่มาทำเครื่องจักสาน แรกเริ่มนั้นเครื่องจักสานที่ชาวบ้านทำกัน ก็มุ่งเน้นประโยชน์ในการใช้สอยภายในครอบครัว เช่นการสานตะกร้า สานไช ซึ่ง เป็นเครื่องใช้ที่จำเป็นในการดำรงชีวิต

ประเภทเครื่องจักสานของบ้านโคกสว่าง

เครื่องจักสานที่ชาวบ้านโคกสว่างได้ทำก่อนที่จะทำการจักสานหัตถกรรมมวย สามารถจำแนกตามลักษณะการใช้ประโยชน์ดังนี้

1. เครื่องจักสานที่เป็นภาชนะบรรจุสิ่งของ ได้แก่ กระบุง ตะกร้า บุงจี
2. เครื่องจักสานที่ใช้ป้องกันแดดและฝน ได้แก่ งบ
3. เครื่องจักสานที่ใช้เป็นส่วนประกอบอาคารบ้านเรือน ได้แก่ ฝาเรือนที่ทำจากไม้ไผ่ที่

ชาวบ้านเรียกกันว่าฝาขัดแตะ

4. เครื่องจักสานที่เป็นเครื่องดัก กักขัง และจับสัตว์น้ำ ได้แก่ ลอบ ไช ตุ่ม สุ่มปลา ซ้อง สุ่มไก่ กรงนก

5. เครื่องจักสานที่เกี่ยวกับความเชื่อ ประเพณี ศาสนา ได้แก่ พานหมากเบ็ง ที่ชาวบ้านนำไปใส่ข้าวบูชาพระพุทธเจ้า

3.5 ประวัติการจักสานหัตถกรรมมวยบ้านโคกสว่าง

นายทอง ทองโคตรเล่าว่า ในอดีตที่ผ่านมาบ้านโคกสว่างประสบกับปัญหาจากภัยทางธรรมชาติอย่างรุนแรง บางปีก็ประสบกับปัญหาจากภัยน้ำท่วม บางปีก็ฝนแล้งบ้าง ถ้าปีใดฝนตกชุกมากๆก็ทำให้เกิดภัยน้ำท่วม เนื่องจากพื้นที่ของบ้านโคกสว่างติดกับอำเภออุบลรัตน์ เมื่อเขื่อนอุบลรัตน์มีน้ำในเขื่อนมากก็จะทะลักออกมาท่วมบ้านเรือนของประชาชนเกิดความเสียหายแก่ชาวบ้าน ถ้าปีใดฝนตกน้อยก็เกิดสภาวะฝนแล้ง ซึ่งภัยทั้งสองอย่างนี้ทำให้เกิดผลกระทบต่ออาชีพการทำนาของชาวบ้านโคกสว่างเป็นอย่างมาก ชาวบ้านที่ทำนาได้ผลผลิตข้าวไม่เพียงพอต่อการบริโภค ชาวบ้านจึงจำเป็นต้องหาข้าวมากักตุนไว้เพื่อเลี้ยงชีพตนเอง โดยการจับปลาไปแลกเปลี่ยน ปลาที่จับได้ตามทุ่งนาของตนเองเพื่อนำไปแลกเปลี่ยนกับบ้านใกล้เคียง

จากปัญหาดังกล่าวทำให้นายทองต้องออกจากบ้านโคกสว่าง ไปอาศัยอยู่กับปู่ ย่าของตนเองที่บ้านหนองเชียงซุย อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น ในขณะนั้นนายทองยังเป็นหนุ่มอยู่ นายทองได้ทำงานช่วยครอบครัวของปู่กับย่าเกือบจะได้ทำทุกอย่าง ส่วนใหญ่แล้วนายทองก็จะช่วยเลี้ยงควาย นายทองได้ไปเลี้ยงควายกับพ่อใหญ่คันชา ซึ่งเป็นผู้ที่มีความชำนาญในการจักสาน พ่อใหญ่คันชาได้นำหัตถกรรมมวยไปสานที่เลี้ยงควายด้วย ทำให้นายทองมีความสนใจอยากทำ จึงได้ฝึกจักสานจากพ่อใหญ่คันชา การฝึกบ่อยๆจึงทำให้นายทองทำการจักสานหัตถกรรมมวยได้แต่ยังไม่ชำนาญเท่าไรนัก

เมื่อนายทองอายุได้ประมาณ 35 ปีได้แต่งงานกับนางอ่อนที่บ้านโคกสว่างอยู่กินกันมาหลายปี มีลูกด้วยกันขณะนั้น 3 คน สภาวะขาดแคลนก็คงมีอยู่เหมือนเดิม นายทองผู้ที่เป็นหัวหน้าครอบครัวต้องทำหน้าที่หาเลี้ยงครอบครัว นายทองจึงได้ใช้วิชาการจักสานหัตถกรรมมวยที่มีอยู่ลองทำมวยได้แล้วนำไปแลกเปลี่ยนจากหมู่บ้านใกล้เคียง เมื่อแลกเปลี่ยนได้ก็มีการทำมาเรื่อยๆ

ในระยะแรกๆ นั้นนายทองได้ถ่ายทอดการจักสานหัตถกรรมมวยให้กับเพื่อนบ้านรุ่นราวคราวเดียวกันที่มีความรักสนิทสนมกัน ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นผู้ชายที่เป็นหัวหน้าครอบครัว ต่างก็ได้ฝึกการจักสานหัตถกรรมมวยจากนายทอง เมื่อทำได้แล้วก็นำไปแลกเปลี่ยนกับปัจจัยในการดำรงชีวิตโดยเฉพาะข้าว ไปหลายหมู่บ้านก็ได้ขายบ้างแลกเปลี่ยนอยู่เป็นประจำ เมื่อเป็นเช่นนี้ลูกหลานก็ได้ฝึกทำจากพ่อแม่ ทำให้มีการจักสานหัตถกรรมมวยเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ นายทองจึงได้หันมาทำหน้าที่เป็นผู้รับซื้อจากชาวบ้านไปรษายตามหมู่บ้านต่างๆ ในขณะนั้นรับซื้อในราคาใบละ 1 บาท ไปขายใบละ 1.50 บาท ทำแบบนี้มาเรื่อยๆ การจักสานในขณะนั้นก็ได้ทำเยาะ ทำกันครอบครัวละไม่เกิน 10

ใบ เนื่องจากไม้ไผ่ที่นำมาจักสานได้มาจากที่นาของตนเองและมีจำนวนไม่มาก ทำได้เท่าไรนายทองก็จะรับซื้อให้หมดทำให้ชาวบ้านมีความขยันในการที่จะทำ

ต่อมาชาวบ้านก็ได้ทำการจักสานหัตถกรรมมวดยเพิ่มมากขึ้น การซื้อขายเริ่มขยายวงกว้างขึ้นจากหมู่บ้านในอำเภอใกล้เคียงก็ขยายออกไปตามจังหวัด เมื่อชาวบ้านได้ทำการจักสานมากขึ้นทำให้นายทองมีปัญหาในการรับซื้อเนื่องจากพาหนะที่บรรทุกไม่เพียงพอ ชาวบ้านที่ทำการจักสานหัตถกรรมมวดยจึงได้นำมวดยของตนเองออกหาเร่ขาย ตามหมู่บ้านใกล้เคียง บางครั้งก็รวมกลุ่มกันว่าจ้างเหมารถไปขายต่างอำเภอ ต่างจังหวัดบ้าง ทำให้ผู้คนได้รู้จักและมีการติดต่อซื้อขายกันมา จึงทำให้มีพ่อค้าจากถิ่นอื่นเข้ามาซื้อขายมวดยในบ้านโคกสว่างและราคาในการซื้อขายก็ได้เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

ปี พ.ศ.2538 โรงเรียนบ้านโคกสว่าง ซึ่งเป็นโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่บ้านโคกสว่าง นายธงชัย แก้วมาลีพันธ์ ผู้อำนวยการโรงเรียน มีความสนใจที่จะนำภูมิปัญญาการจักสานหัตถกรรมมวดยบ้านโคกสว่าง ไปสู่ลูกหลานที่เป็นนักเรียนอยู่ในโรงเรียน จึงได้มีการติดต่อประสานงานกับชุมชน และได้ขอความร่วมมือไปยังผู้มีความชำนาญในการจักสานไปช่วยเป็นวิทยากรสอนการจักสานหัตถกรรมมวดยให้นักเรียน นางบุญสาร ศรีบุญเรือง ได้เข้าไปสอนการจักสานให้แก่นักเรียนโดยได้รับค่าตอบแทนจากทางโรงเรียนบ้างเล็กน้อย นักเรียนที่เรียนทำการจักสานคือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 โดยเรียนในกลุ่มวิชาการงานและพื้นฐานอาชีพ จนถึงปัจจุบันนี้ก็ยังคงมีการจักสานหัตถกรรมมวดยในโรงเรียนบ้านโคกสว่างแต่เรียนโดยนักเรียนถ่ายทอดกันเองโยครูเป็นผู้คอยควบคุมดูแลอยู่ หัตถกรรมวดยที่สานได้ก็ให้นักเรียนนำไปฝากขายกับครอบครัวของเขาเอง

ปี พ.ศ. 2540 ชาวบ้านที่ทำการจักสานหัตถกรรมมวดยได้รับคำแนะนำจากสำนักงานนิคมสร้างตนเองเขื่อนอุบลรัตน์ ให้รวมกลุ่มการจักสาน จึงเกิดกลุ่มจักสานขึ้นในบ้านโคกสว่าง 2 กลุ่ม มีสมาชิกรวมกันประมาณ 38 คน และได้รับเงินทุนสนับสนุนจากสำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดขอนแก่นเป็นจำนวนเงิน 5,300 บาท เพื่อเป็นทุนสนับสนุนในการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ ในการจักสาน โดยให้สมาชิกที่ไม่มีทุนในการจักสาน ยืม โดยคิดดอกเบี้ยร้อยละ 1 บาท เมื่อสิ้นปีก็นำดอกเบี้ยที่ได้มาปันผลให้แก่สมาชิก

ปี พ.ศ. 2542 ได้มีการรวมกลุ่มเพิ่มขึ้นอีก 2 กลุ่ม รวมเป็นกลุ่มจักสานทั้งหมด 4 สี่กลุ่ม สมาชิกที่เกิดขึ้นใหม่ก็ได้รับเงินทุนสนับสนุนเช่นเดียวกันและมีการดำเนินกิจกรรมกลุ่มเหมือนกัน ปัจจุบันมีสมาชิกกลุ่มละประมาณ 20 คน

จากการจักสานหัตถกรรมมวดยดังกล่าวทำให้ชาวบ้านมีรายได้ที่สามารถนำไปใช้จ่ายในด้านอุปโภคบริโภค และยังช่วยแก้ปัญหาหนี้สินได้บ้าง ทำให้สามารถส่งบุตรหลานให้ได้รับการศึกษาใน

ระดับสูงขึ้น และยังช่วยลดปัญหาการทิ้งถิ่นฐานและอพยพเคลื่อนย้ายแรงงานจากหมู่บ้านเข้าสู่เมืองหลวง

หัตถกรรมมวยจึงเป็นเครื่องจักสานที่ทำให้ชาวบ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่นเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป

3.6 องค์ประกอบของการจักสานหัตถกรรมมวยบ้านโคกสว่าง

การจักสานหัตถกรรมมวยบ้านโคกสว่างเกิดขึ้นจากการที่ชาวบ้านซึ่งประกอบอาชีพทำนาเกิดฝนแล้ง ผลผลิตข้าวไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต จึงได้อาศัยเวลาว่างหลังจากการทำนาได้ทำการจักสานหัตถกรรมมวย เพื่อแลกเปลี่ยนกับสิ่งของต่างๆที่เป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตโดยเฉพาะข้าว และชาวบ้านโคกสว่างมีการสืบทอดการจักสานหัตถกรรมมวยให้ลูกหลานจนได้นำเอาหัตถกรรมมวยไปขายให้กับหมู่บ้านที่อยู่ใกล้เคียง จึงเกิดเป็นกระบวนการซื้อขายกันเกิดขึ้นมาจนถึงปัจจุบัน (ทอง ทองโคตร, สัมภาษณ์) องค์ประกอบของการจักสานหัตถกรรมมวยของบ้านโคกสว่างมีดังนี้

3.6.1 กระบวนการตัดสินใจในการจักสานหัตถกรรมมวย ประกอบด้วย

3.6.2 แรงจูงใจในการจักสานหัตถกรรมมวยบ้านโคกสว่าง ทำสืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ จึงทำให้มีการฝึกการจักสานหัตถกรรมมวยให้กับลูกหลานต่อกันมาเรื่อยๆ จากการศึกษาพบว่า แรงจูงใจที่ทำให้ชาวบ้านมีการฝึกการจักสานหัตถกรรมมวยเพราะเป็นงานที่เบา อีสาระทำง่าย มีรายได้ดี แต่ครอบครัวที่ทำการจักสานหัตถกรรมมวยมีรายได้โดยเฉลี่ยประมาณเดือนละ 1000 – 1300 บาท

3.6.3 ประสบการณ์ในการจักสานหัตถกรรมมวย ชาวบ้านโคกสว่างมีความรู้และประสบการณ์ในการจักสานหัตถกรรมมวยมาตั้งแต่อดีต ตลอดทั้งเห็นญาติพี่น้องทำการจักสานหัตถกรรมมวยมาซึ่งเป็นการสั่งสมภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษจนสามารถนำมาแลกเปลี่ยนกับสิ่งของที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและเกิดกระบวนการซื้อขายสร้างรายได้ให้กับครอบครัว

3.6.4 วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการจักสานหัตถกรรมมวย ชาวบ้านโคกสว่างนอกจากจะมีความรู้และประสบการณ์ในการจักสานหัตถกรรมมวยแล้ว ยังสามารถเลือกใช้วัสดุในการจักสานให้สอดคล้องกับท้องถิ่นได้ด้วย วัสดุที่ใช้จักสาน ได้แก่ ไม้ไผ่ ต้นคร่ำ อุปกรณ์ที่ใช้จักสานได้แก่ มีด เลื่อยสิ่ว ซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่มีการใช้งานไม่สลับซับซ้อน ส่วนวัสดุที่เป็นไม้ไผ่และนำมาจักสานนั้น ย่อมมีความแตกต่างกันตามลักษณะของไม้ไผ่ชนิดนั้นๆ ในการนำไม้ไผ่มาทำการจักสานจะต้องคำนึงถึงคุณลักษณะของไม้ไผ่ดังต่อไปนี้

3.6.4.1 การผลิตประกอบด้วย

1) การลงทุน แหล่งเงินทุนที่ชาวบ้านโคกสว่างใช้ในการลงทุนในการจักสานหัตถกรรมมาจากเงินที่มีอยู่แล้วในครอบครัว และเงินทุนหมุนเวียนภายในกลุ่มจักสาน เพราะการจักสานหัตถกรรมมวยลงทุนไม่มาก โดยจะซื้อวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้จักตอกและซื้อไม้ไผ่ที่จะนำมาจักตอกเท่านั้น ไม้ไผ่ที่นิยมนำมาใช้ในการจักสานหัตถกรรมมวย คือ ไม้ไผ่บ้าน และ ไม้ไผ่ตง การซื้อจะซื้อตามขนาดของไม้ไผ่โดยผู้ชายเป็นผู้กำหนดราคาเองตั้งแต่ลำละ 20 – 25 บาท โดยซื้อจากอำเภอ น้ำพอง จังหวัดขอนแก่น

2) วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการจักสานหัตถกรรมมวย การจักสานหัตถกรรมมวยบ้านโคกสว่างจะต้องเตรียมวัสดุอุปกรณ์ในการจักสานให้พร้อมก่อนที่จะมีการเริ่มขั้นตอนในการจักสาน ดังนี้

เครื่องมือที่ใช้ในการจักสานหัตถกรรมมวยเป็นเครื่องมือที่ใช้ คัด ผ่า จักตอก และช่วยไม้ไผ่ที่ใช้สำหรับใช้ในการจักสานมีรายละเอียดดังนี้

(1) มีดโต้หรือมีดอีโต้ มีทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ ใช้สำหรับตัดการผ่าไม้ไผ่ หรือเจียนไม้ การสอยไม้ไผ่ และการเหลาตอก มีดอีโต้จะใช้ดีต้องมีความคมเพราะจะช่วยผ่อนแรงไม่ต้องออกแรงมาก

(2) มีดตอก มีลักษณะเป็นรูปเรียวปลายแหลม ด้ามมีลักษณะกลมยาว งามไปตามข้อศอกทำให้กระชับและช่วยผ่อนแรงเวลาใช้งาน ใช้สำหรับเหลาตอกและจักตอก

(3) เลื่อยลันดา มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าด้านปลายเรียวเล็กมือจับคล้ายด้ามปืน ใช้สำหรับตัดไม้ไผ่ให้มีขนาดตามที่ต้องการ มีข้อดีคือ บริเวณปากไม้ไผ่ที่เรือดัดไม่เป็นเสี้ยนและไม่เปลืองเนื้อไม้เหมือนที่ใช้มีดตัด

(4) ค้อน ทำด้วยไม้หรือเหล็กก็ได้ควรเลือกใช้ขนาดที่เหมาะสมกับมือใช้สำหรับตีลงบนสันมีดขณะที่มีการผ่าไม้ไผ่

(5) หินลับมีด มีหลายขนาดใช้สำหรับลับมีดให้มีความคมเมื่อใช้งานจะไม่ต้องออกแรงมาก

(6) สິง เป็นเครื่องมือที่ใช้แทนเข็ม ชาวบ้านโคกสว่างจะใช้สິงสำหรับเจาะรูในการเข้าขอบบนและขอบล่างแทนการเอาเข็มร้อย เมื่อใช้สິงเจาะรูเสร็จแล้วจึงใช้ต้นค้ำที่ผ่าเป็นซี่กร้อยและมัดให้แน่น

3.5 ขั้นตอนการจักสานหัตถกรรมมวยบ้านโคกสว่าง

การจักสานหัตถกรรมมวยบ้านโคกสว่างมีขั้นตอนการทำดังต่อไปนี้

3.5.1 การเลือกและเตรียมวัสดุ

การเลือกไม้ไผ่ที่ใช้ในการจักสานหัตถกรรมมวยส่วนมากจะเป็นไม้ไผ่สีสุก หรือไม้ไผ่บ้าน ซึ่งเป็นไม้ไผ่ที่มีเนื้อไม้เหนียว ไม่อ่อนหรือแก่เกินไป มีอายุระหว่าง 2-4 ปี ไม่มีตัวแมลงไช เวลาผ่าหรือจักตอกจะไม่เปราะง่าย

3.5.2 การเตรียมตอกสำหรับการสานหัตถกรรมมวย

3.5.2.1 การตัดไม้

การตัดไม้ไผ่มาใช้ในการจักสานหัตถกรรมมวย คือการตัดไม้ไผ่เพื่อนำไปจักตอกชนิดต่างๆ มีรายละเอียดดังนี้

2) เลือกไม้ไผ่สีสุกหรือไม้ไผ่บ้านที่มีขนาดใหญ่ ปล้องยาว ลำตรง ปลายไม้ด้วน มีอายุระหว่าง 2 – 4 ปี

3) เลือกไม้ไผ่ส่วนโคนของลำต้นใช้สำหรับทำตอกสานลาย ส่วนไม้ไผ่ที่เป็นส่วนปลายของลำต้นใช้สำหรับสานฝาตะแและสานเดี่ยว

4) วัดความยาวของไม้ไผ่แต่ละท่อนตามชนิดของตอกชนิดต่างๆดังต่อไปนี้

5) ตอกสานลายสอง เลือกไม้ไผ่ที่มีความยาวประมาณ 30 –35 ซม.

6) ตอกสานฝาตะแและเลือกไม้ไผ่ยาวประมาณ 25 – 30 ซม.

7) ตอกสานเดี่ยวเลือกไม้ไผ่ยาวประมาณ 30 - 35 ซม.

3.5.2.2 การผ่าไม้

การผ่าไม้เป็นการทำให้ไม้ไผ่แยกออกจากกันเป็นซีก เพื่อนำไปจักตอกมีรายละเอียดดังนี้

1) ตัดปากกระบอกลูกไม้ไผ่ให้เรียบทั้งข้างหัวและข้างท้าย การตัดปากกระบอกลูกไม้ไผ่จะตัดสองครั้ง ครั้งแรกตัดให้แฉลบหรือตัดเฉียงเพื่อป้องกันไม่ให้ปากกระบอกลูกไม้ไผ่บริเวณที่ตัดครั้งที่สองแตกแล้วจึงตัดครั้งที่สองให้ปากกระบอกลูกไม้ไผ่เรียบเสมอกัน

2) ผ่าไม้ไผ่ตามลายเนื้อไม้ (จากโคนไปหาปลาย)

(1) ผ่าไม้ไผ่ให้เลือกไม้ไผ่ที่มีขนาดเท่ากัน

(2) ควรใช้ค้อนช่วยเพื่อผ่อนแรง

(3) จัดเตรียมไม้ไผ่ที่ผ่าแล้วไว้ด้วยกันเพื่อสะดวกต่อการนำไปใช้

3.5.2.3 การสอยไม้

การช่วยไม้ไผ่เป็นการเตรียมไม้ไผ่เพื่อให้ง่ายต่อการจักตอก จะเริ่มช่วยจากโคนโคนใช้ มีดช่วยด้านข้างของไม้ไผ่ให้เรียวลง ด้านปลายของไม้ไผ่อีกข้างหนึ่งให้ปลายที่ช่วยมีความยาว ประมาณ 16 เซนติเมตร และด้านโคนยาวประมาณ 2 เซนติเมตร

3.5.2.4 การจักตอก

การจักตอกเป็นการนำไม้ไผ่ที่ผ่าและช่วยแล้วมาแบ่งซอยเป็นซีกๆให้มีขนาดเล็กใหญ่ตามชนิดของตอกที่ต้องการมีรายละเอียดดังนี้

- 1) มีดที่ใช้ในการจักตอกควรมีลักษณะความคมได้ที่
- 2) เส้นตอกแต่ละชนิดควรมีขนาดเท่ากันเพื่อง่ายต่อการสาน
- 3) จักตอกไปตามปลายไม้ (จากโคนไปหาปลาย)
- 4) ควรมีผ้าพันรอบนิ้วมือเพื่อป้องกันไม่ให้ไม้ไผ่และมิดบาดมือ
- 5) ควรจัดตอกชนิดเดียวกันไว้ด้วยกันเพื่อให้ง่ายต่อการนำไปใช้

3.5.3 การสานฝาตะ

การสานฝาตะใช้ลายซัดหรือลายหนึ่ง คือ ยก 1 ช่ม 1 ไปตลอด สานทั้งหมดจำนวน 8 แถวแต่ละแถวสานห่างกันประมาณ 2 มม.

3.5.4 การสานเตี๋ย

การสานเตี๋ยใช้ลายสองเวียนเช่นเดียวกับการสานตัวมวยใช้ตอกทั้งหมด 64 เส้นให้ได้ ความยาวประมาณ 12 นิ้ว ความกว้างประมาณ 4 นิ้ว (จวน ทองโคตร, สัมภาษณ์, 2545) ขั้นตอนการจักสานหัตถกรรมมวย แบ่งออกเป็นข้อๆ ดังนี้

3.5.4.1 เริ่มจากการจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ให้พร้อมตั้งแต่การเลือกไม้ไผ่ ไม้ไผ่ที่นำมา ทำการจักสานหัตถกรรมมวยส่วนมากจะเป็นไม้ไผ่บ้านและไม้ไผ่ตง ซึ่งเป็นไม้ไผ่ที่มีเนื้อไม้เหนียว ใช้ ไม้ไผ่ที่ไม่อ่อนหรือแก่เกินไป มีอายุระหว่าง 2- 4 ปี

3.5.4.2 นำไม้ไผ่ที่เตรียมไว้แล้วนำมาตัดเป็นท่อนๆโดยใช้เลื่อยเพื่อไม่ให้ไม้ไผ่ฉีกหรือ แตก ไม้ไผ่หนึ่งลำสามารถนำมาทำส่วนประกอบของหัตถกรรมมวยได้ทั้งหมด ส่วนที่ไม่สามารถทำ เป็นตัวมวยได้จะนำไปทำเป็นฝาตะและเตี๋ย ใช้สำหรับการรองกันมวยและเก็บขอบล่างของมวย ให้เรียบร้อยและให้มีความทนสามารถใช้งานได้นาน

3.5.4.3 ไม้ไผ่ที่ตัดเป็นท่อนแล้วนำมาผ่าเป็นซีกและแช่น้ำไว้เพื่อไม่ให้ไม้ไผ่งอและ ป้อง กันมอดกัด ไม้ไผ่ที่นำไปแช่น้ำจะทำให้จักตอกได้ง่ายขึ้น ก่อนที่จะจักตอกต้องช่วยปลายไม้เสียก่อน เพื่อให้สะดวกในการสานและง่ายต่อการจักตอก อีกด้วย

3.5.4.4 นำดอกที่เตรียมไว้ทั้งหมดมาทำการสานตัวมวยที่ชาวบ้านเรียกว่า การไปดอก ตามลายที่ต้องการ ตัวมวยจะต้องทำสองชั้นเพื่อให้ทนต่อการใช้งาน ลวดลายที่ชาวบ้านโคกสว่าง นิยมทำกันคือลายสองเวียนและลายสองยืน เพราะทำง่าย ทนทาน และได้ปริมาณมวยมากใช้ เวลาในการสานน้อย

3.5.4.5 นำหัตถกรรมมวยที่สานเสร็จแล้วไปตากแดดให้แห้งเพื่อป้องกันเชื้อราและมอด กัด ตากแดดไว้ประมาณสองวันเพื่อให้แห้งสนิทแล้วนำไปประกอบกับส่วนต่างๆ ให้ได้หัตถกรรม มวยที่สมบูรณ์

3.5.5 การสานลวดลายในแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ลายสองเวียน (ใช้สานมวยชั้นที่ 1 และชั้นที่ 2) มีรายละเอียดดังนี้

3.5.5.1 การเตรียมอุปกรณ์ประกอบตัวมวย

3.5.5.2 ดอกสำหรับสานลายสองเวียนเตรียมไว้ประมาณ 148 เส้น

3.5.5.3 ขั้นตอนการสาน

1) วางเรียงดอกให้ชิดกัน 4 – 6 เส้น โดยให้หัวดอก (ส่วนเรียวของดอก เหลื่อมกันประมาณ 1 เซนติเมตร

2) เริ่มสานจากการใช้หัวดอกเริ่มสานจากซ้ายไปขวา

ดอกเส้นที่ 1 ยก 1 ช่ม 2 ยก 2 ช่ม 1

ดอกเส้นที่ 2 ยก 2 ยก 2 ช่ม 2

ดอกเส้นที่ 3 ช่ม 1 ยก 2 ช่ม 2 ยก 1

ดอกเส้นที่ 4 ยก 2 ช่ม 2 ยก 2

ดอกเส้นที่ 5 ยก 1 ช่ม 2 ยก 2 ช่ม 1 (เหมือนดอกเส้นที่ 1)

ดอกเส้นที่ 6 ยก 2 ยก 2 ช่ม 2 (เหมือนดอกเส้นที่ 2)

ดอกเส้นที่ 7 ช่ม 1 ยก 2 ช่ม 2 ยก 1 (เหมือนดอกเส้นที่ 3)

ดอกเส้นที่ 8 ยก 2 ช่ม 2 ยก 2 (เหมือนดอกเส้นที่ 4)

ดอกเส้นที่ 1 – 4 หนึ่งช่วงลาย (ช่วงละ 4 เส้น) ช่วงต่อไปสานเหมือนกัน ไปเรื่อยๆ จนหมดดอกประมาณ 148 เส้น จะได้ลายสองเวียนเป็นแผ่นโค้ง

3.5.5.4 เมื่อสานหมดดอกแล้วให้เหลื่อมปลายดอกที่ยังไม่สานไว้ข้างละ 4 เส้นทั้งข้างซ้าย และข้างขวา จะได้แผ่นมวยชั้นในเพื่อเตรียมประกอบต่อไป (เหลือ ภูโต. 2544 : สัมภาษณ์)

3.5.6 การประกอบหัตถกรรมมวย

การประกอบหัตถกรรมมวยเพื่อให้ได้ตัวหัตถกรรมมวยที่สมบูรณ์พร้อมที่จะนำไปใช้งาน ได้ประกอบไปด้วยขั้นตอนดังนี้

- 1) การเข้าขอบบน มีรายละเอียดดังนี้
- 2) การเตรียมวัสดุ - อุปกรณ์ ได้แก่ หัตถกรรมมวยที่ประกอบกันไว้แล้ว มีด ค้อน สิว ตันคร้ำ ไม่ทำขอบบนที่เตรียมไว้แล้ว
- 3) ตัดปากมวยให้เรียบเสมอกัน โดยใช้ดินสอหรือใช้สายตาคะประมาณขอบให้เสมอกันแล้วใช้มีดหรือกรรไกรตัดให้เสมอกัน ก็จะได้มวยที่พร้อมจะเข้าขอบบน
- 4) เข้าขอบโดยนำขอบใน (เส้นตอกที่มีติวดิต) ให้อยู่ข้างในและวางขอบนอกสวมข้างนอกโดยหันด้านติวออกข้างนอก
- 5) ใช้สิ่วเจาะใต้ขอบบนเพื่อใช้ตันคร้ำร้อยแล้วมัดให้แน่นรอบขอบมวยให้ห่างกัน ประมาณ 1 - 2 นิ้ว

3.5.6.1 การเข้าขอบล่าง มีรายละเอียดดังนี้

- (1) ใช้สิ่วเจาะรู 4 ด้านให้ห่างจากขอบล่างประมาณ 2 นิ้ว
- (2) นำไม้ไผ่ที่เตรียมไว้เสียบไขว้กันเป็นรูปกากบาทเพื่อรองรับฝาตะ
- (3) นำฝาตะวางให้เสมอกันแล้วดันลงไปกับกันมวยให้ถึงไม้ที่เสียบไว้
- (4) นำเตี๊ยมที่เตรียมไว้มาคลี่ออกแล้วนำมาสวมคอบที่กันมวย
- (5) พับเตี๊ยมเข้าข้างในกันมวย
- (6) ใช้สิ่วเจาะรูและใช้ตันคร้ำร้อยแล้วมัดให้แน่นจนรอบให้ห่างกัน ประมาณ 1-2 นิ้วเช่นเดียวกันกับขอบบน
- (7) ถอดไม้ไผ่ที่เสียบกันมวยออกก็ได้หัตถกรรมมวยที่สมบูรณ์พร้อมที่จะนำไปใช้ประโยชน์ได้

3.5.7 การออกแบบรูปทรงของหัตถกรรมมวย

3.5.7.1 การออกแบบรูปทรง

จากการจักสานหัตถกรรมมวยบ้านโคกสว่างที่มีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีการพัฒนารูปแบบของหัตถกรรมมวยอยู่เรื่อยๆ

ในระยะแรกๆที่ชาวบ้านมีการจักสานหัตถกรรมมวดย นายทองเล่าว่า มวดยที่สานได้ยังมีคุณภาพไม่ดีเท่าไรนัก เนื่องจากว่าไม้ไผ่ที่นำมาทำการจักสานนั้น ไม่มีการกำหนดขนาด สานกันตามขนาดของไม้ไผ่ จึงทำให้ตัวหัตถกรรมมวดยที่สานนั้นมีรูปทรงไม่สวยงามและมีขนาดแตกต่างกัน

ต่อมาเมื่อชาวบ้านมีความชำนาญในการจักสานขึ้น จึงมีการกำหนดขนาดของหัตถกรรมมวดยให้มีขนาดพอเหมาะพอดี ให้ดูสวยงามและเหมาะสำหรับการใช้ในแต่ละครอบครัว ซึ่งมีอยู่สองขนาด คือ ขนาดกลางและขนาดเล็ก ขนาดกลางใช้สำหรับครอบครัวที่มีสมาชิกไม่เกิน 7 คนและขนาดเล็กใช้กับครอบครัวที่มีสมาชิกไม่เกิน 5 คน หัตถกรรมมวดยทั้งสองขนาดนี้จะใช้ตอกในการสานเท่ากัน คือ 164 เส้น แต่ขนาดเล็กตอกที่ใช้สานจะมีขนาดสั้นกว่าขนาดกลางและตัวมวดยจะมีความกระชับและแน่นกว่า

ส่วนประกอบของหัตถกรรมมวดยที่มีการเปลี่ยนแปลงคือการเข้าขอบล่าง ในอดีตนั้นจะไม่มีการใช้เดี่ยวประกอบ ทำให้มวดยมีอายุการใช้งานสั้น ชาวบ้านจึงมีความคิดหาวิธีการทำให้มวดยมีอายุการใช้งานนานขึ้น จึงได้ทดลองทำเดี่ยวขึ้นมาใช้ประกอบการเข้าขอบล่าง ทำให้มวดยมีความแน่นหนาขึ้นมากกว่าแต่ก่อน

3.5.8 ลวดลายที่ใช้สานหัตถกรรมมวดยบ้านโคกสว่าง

ลายที่ชาวบ้านโคกสว่างสานหัตถกรรมมวดยมีอยู่ 2 ลาย คือ ลายขัดหรือลายหนึ่ง และลายสอง

ลายขัดหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าลายหนึ่งใช้สานฝาตะ ใช้สำหรับสานรองกันมวดย ลายสอง ใช้สานตัวมวดย และสานเดี่ยว ในส่วนล่างของตัวมวดยจะสานลายสองเวียน ส่วนข้างบนจะสานลายสองยั้งหรือชาวบ้านเรียกว่าลายสองยืน

ลายที่สานไม่มีการเปลี่ยนแปลง ชาวบ้านจะสานลายสองมาตั้งแต่เริ่มทำการจักสาน เนื่องจากว่าลายสองเป็นลายที่สานง่ายและเหมาะสำหรับสานตัวมวดยเพราะเป็นลายที่แน่นหนามีความมั่นคง

จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นว่าการออกแบบรูปทรงของหัตถกรรมมวดยสามารถทำได้หลายรูปทรงตามลักษณะการใช้งาน หัตถกรรมมวดยของบ้านโคกสว่าง ชาวบ้านได้ทำการจักสานมาเป็นเวลานานและมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบหรือรูปทรงของหัตถกรรมมวดยให้เหมาะสมกับการใช้ประโยชน์โดยเฉพาะใช้ในการนั่งข้าวเหนียวและนั่งอาหารประเภทปลา (แกว โหวกักดี, สัมภาษณ์, 2544)

จากการวิจัยจะพบว่าหัตถกรรมมวดยบ้านโคกสว่างเกิดขึ้นมาเป็นเวลายาวนานและมีพัฒนาการขึ้นเรื่อยๆจากการผลิตเพื่อใช้สอยกลายเป็นกระบวนการซื้อขายและมีบทบาทต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านดังจะกล่าวในบทถัดไป

บทที่ 4

บทบาทของหัตถกรรมมวยต่อวิถีชุมชน

จากการศึกษาบทบาทของหัตถกรรมมวยต่อวิถีชุมชนบ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น ทำให้ทราบถึงบทบาทของหัตถกรรมมวยที่ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อชุมชนดังนี้

1. บทบาทต่อชุมชนทางด้านเศรษฐกิจ
2. บทบาทต่อชุมชนทางด้านสังคม

4.1 บทบาทต่อชุมชนทางด้านเศรษฐกิจ

4.1.1 สภาพทั่วไปด้านเศรษฐกิจที่เกิดจากการจักสานหัตถกรรมมวย

4.1.1.1 การลงทุน กลุ่มผู้จักสานหัตถกรรมมวยได้นำรายได้ที่ได้จากการจักสานหัตถกรรมมวยใช้จ่ายในการลงทุนในการประกอบอาชีพหลักคือการทำนาและใช้จ่ายในการจักสานหัตถกรรมมวย ดังนี้

4.1.1.2 การลงทุนในการประกอบอาชีพหลัก คือการทำนา ผู้จักสานหัตถกรรมมวยได้นำรายได้จากการจักสานหัตถกรรมมวยมาลงทุนในการทำนา เช่น ซื้อปุ๋ยเคมี ซื้อยากำจัดศัตรูพืช และการลงทุนอื่นๆ เช่น ซื้อเครื่องสูบน้ำ ซื้อรถไถนา ขุดร่องน้ำ เป็นต้น จึงทำให้ผู้จักสานหัตถกรรมมวยมีการเปลี่ยนแปลงด้านการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้ในการประกอบอาชีพหลักเพิ่มมากขึ้น

4.1.1.3 การลงทุนในการจักสานหัตถกรรมมวย ผู้จักสานหัตถกรรมมวยทุกครั้งเรือนจะนำเงินไปใช้ลงทุนในการจักสานหัตถกรรมมวย โดยการนำไปซื้อไม้ไผ่และอุปกรณ์ต่างๆที่ใช้ในการจักสานหัตถกรรมมวย ในระยะหลังมีการเปลี่ยนแปลงจากการผลิตเพื่อใช้สอยในครัวเรือนและแลกเปลี่ยนสิ่งของต่างๆที่เป็นปัจจัยในการดำรงชีวิต มาเป็นการผลิตเพื่อจำหน่ายทั้งภายในและภายนอกหมู่บ้านอีกด้วย นอกจากนี้ยังพบว่าชาวบ้านมีความต้องการขยายการลงทุนในการจักสานหัตถกรรมมวยเพิ่มขึ้นอีก เนื่องจากเป็นงานที่อิสระมีรายได้ดี

4.1.2 ราคาซื้อขายและวิธีการจำหน่าย

การซื้อขายหัตถกรรมมวยที่ทำเสร็จสมบูรณ์แล้ว ชาวบ้านโคกสว่างและพ่อค้าที่มารับซื้อตกลงราคากันเอง โดยเฉลี่ยแล้วมวยหนึ่งใบขายส่งในราคาใบละ 18 - 20 บาทและขายปลีกในราคาใบละ 30 - 40 บาท หัตถกรรมมวยที่ผู้ซื้อต้องการนั้นมีจุดประสงค์หลักในการซื้อคือนำไป

จำหน่ายและเป็นส่วนน้อยที่นำไปใช้เอง ในการจำหน่ายพ่อค้าจะนำไปจำหน่ายที่ตลาดในอำเภอต่างๆ เช่น อำเภอมีนบุรี จังหวัดขอนแก่น เป็นส่วนใหญ่ และพ่อค้าในหมู่บ้านจะรับซื้อไปขายตามหมู่บ้านต่างๆและขายตามตลาดนัดต่างๆ ส่วนใหญ่แล้วพ่อค้าจะรับซื้อไปขายส่งต่อร้านค้าในราคาใบละ 25 บาท

4.1.3 การบริโภค

จากการจักสานหัตถกรรมมวย ทำให้ผู้จักสานมีรายได้เพิ่มขึ้น ฐานะความเป็นอยู่ของผู้จักสานหัตถกรรมมวยดีขึ้นกว่าเดิม รายได้ส่วนใหญ่นำไปใช้ในการอุปโภคบริโภคในชีวิตประจำวัน บางส่วนก็จะนำไปใช้จ่ายในลักษณะอื่นๆ เช่น ซื้อเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ เครื่องใช้สอยในครัวเรือน และใช้จ่ายในการซื้อเครื่องบันเทิงต่างๆ เช่น เทป วิทยุ โทรทัศน์ และอื่นๆ

4.4.4 การเก็บออม

ผู้จักสานหัตถกรรมมวยนอกจากจะนำรายได้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวันและใช้ลงทุนในการจักสานแล้วยังแบ่งรายได้ส่วนหนึ่งไปเก็บออมไว้ใช้จ่ายในยามจำเป็น บ้างก็นำเงินที่ได้ไปเก็บออมในรูปของเงินฝากธนาคาร นอกจากนี้ก็มีการเก็บออมในรูปแบบอื่นซึ่งได้แก่ เก็บไว้ที่บ้านและเก็บในรูปของสิ่งของอื่น เช่น สะสมไว้ซื้อเครื่องใช้ในบ้าน ซื้อทองคำ

4.4.5 ภาระหนี้สิน

นอกจากการบริโภคและการเก็บออมแล้วยังมีการนำรายได้ที่ได้จากการขายหัตถกรรมมวยไปชำระหนี้สินที่มีอยู่ได้บางส่วน ทำให้ภาระหนี้สินลดลงได้

4.4.6 ค่าครองชีพ

จากการจักสานหัตถกรรมมวย ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงค่าครองชีพทำให้ค่าครองชีพสูงขึ้นกว่าเดิม มีเงินจับจ่ายใช้สอยมากขึ้นมีกำลังในการซื้อสิ่งของต่างๆเพิ่มมากขึ้น

4.2 บทบาทต่อชุมชนทางด้านสังคม

จากการวิจัยพบว่า การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมของผู้จักสานหัตถกรรมมวยจำแนกออกตามความสัมพันธ์ทางครอบครัวและเครือญาติ การรวมกลุ่มการผลิต การศึกษา การสาธารณสุข

4.2.1 ด้านความสัมพันธ์ในครอบครัวและเครือญาติ

การจักสานหัตถกรรมมวยมีผลทำให้ความสัมพันธ์ทางครอบครัวและเครือญาติมีความสัมพันธ์กันมากขึ้น จากการวิจัยพบว่า การจักสานหัตถกรรมมวยทำให้ความสัมพันธ์ของครอบครัวดีขึ้น เพราะการที่คนในครอบครัวได้ร่วมมือช่วยกันในการทำงาน มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันของ

ญาติและเพื่อนบ้านใกล้เคียงในด้านต่างๆ ทำให้มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดอบอุ่นขึ้น มีการพูดคุยปรึกษาหารือกันในเรื่องต่างๆตลอดจนวิธีการทำมาหากิน

4.2.1 ด้านความสัมพันธ์ในการรวมกลุ่มการจักสาน

จากการวิจัยพบว่าผลจากการรวมกลุ่มการผลิตหัตถกรรมมวยทำให้ชาวบ้านเกิดความสามัคคีกันอย่างแน่นแฟ้นและมีความเอื้ออาทรต่อกัน รู้และรับผิดชอบบทบาทหน้าที่ของตนเองได้เป็นอย่างดี และจากการศึกษาทำให้ทราบถึงความเป็นมาของการรวมกลุ่มการผลิต บทบาทของสมาชิกในกลุ่ม ดังจะได้อธิบายต่อไปนี้

4.2.2.1 การรวมกลุ่มการจักสาน

จากการรวมกลุ่มการจักสานหัตถกรรมมวยบ้านโคกสว่าง มีผลต่อการรวมกลุ่มของชาวบ้านเพื่อผลประโยชน์ร่วมกันหลายอย่าง เช่น การหยิบยืมวัสดุ-อุปกรณ์ในการจักสานของเพื่อนบ้าน การแลกเปลี่ยนวัสดุในการสานหัตถกรรมมวย และยังก่อให้เกิดความรักความห่วงใยในอาชีพ และช่วยกันอนุรักษ์ไว้ให้ลูกหลานเป็นมรดกสืบไป ก่อให้เกิดความรักสมัครสมานสามัคคีช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันมากขึ้น

4. 2.2.2 ประวัติการจัดตั้งกลุ่มการผลิตหัตถกรรมมวยบ้านโคกสว่าง

บ้านโคกสว่างหมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 10 ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น ได้ทำการจักสานหัตถกรรมมวยมาเป็นเวลาช้านานดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ในอดีตนั้นการจักสานของชาวบ้านมีรูปแบบในการจักสานคือต่างคนต่างทำ โดยใช้เวลารว่างจากการประกอบอาชีพหลักคือการทำนา

ปี พ.ศ. 2540 สำนักงานนิคมสร้างตนเองเขื่อนอุบลรัตน์โดยการนำของคุณอดิเรก มังคละ เจ้าหน้าที่ฝ่ายส่งเสริมอาชีพ ได้เข้ามาให้คำแนะนำและส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มการจักสานขึ้น คือกลุ่มจักสานไม้ไผ่ ในระยะแรกๆของการรวมกลุ่มมีกลุ่มจักสานเกิดขึ้นสองกลุ่ม มีสมาชิกกลุ่มละยี่สิบคน และได้รับเงินทุนสนับสนุนในการจัดซื้อจัดหาวัสดุที่เป็นวัตถุดิบกลุ่มละ 28,000 บาท จากสำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดขอนแก่น โดยสมาชิกกลุ่มจักสานบริหารกันเองภายใต้การดูแลของสำนักงานนิคมสร้างตนเองเขื่อนอุบลรัตน์

ปี พ.ศ. 2542 ชาวบ้านได้รวมกลุ่มการจักสานเพิ่มขึ้นอีกสองกลุ่ม แต่ละกลุ่มมีสมาชิกยี่สิบคน และได้รับเงินทุนสนับสนุนจากสำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดขอนแก่นเช่นเดียวกัน โดยได้รับเงินทุนสนับสนุนจำนวน 24,000 บาท เพื่อจัดหาวัสดุในการจักสาน

ปัจจุบันกลุ่มจักสานของบ้านโคกสว่างมีทั้งหมดสี่กลุ่ม กลุ่มที่หนึ่งมีเงินทุนหมุนเวียนจำนวน 53,000

บาท กลุ่มที่สองจำนวน 34000 บาท กลุ่มที่สามจำนวน 24,400 บาทและกลุ่มที่สี่จำนวน 35,000 บาท

4.2.2.3 บทบาทของสมาชิก

กลุ่มการผลิตหัตถกรรมมวยบ้านโคกสว่างแต่ละกลุ่มมีสมาชิก 17 –20 คน แต่ละกลุ่มประกอบไปด้วย หัวหน้ากลุ่ม รองหัวหน้ากลุ่ม เภรบุญญิก เลขานุการ และผู้ประสานงาน หน้าที่แต่ละฝ่ายได้มาจากการเลือกตั้งของสมาชิกในกลุ่ม โดยนำระบบการเลือกตั้งแบบประชาธิปไตยมาใช้ปฏิบัติในกลุ่ม หน้าที่ของแต่ละตำแหน่งประกอบไปด้วย

หัวหน้ากลุ่ม มีหน้าที่เรียกประชุมสมาชิกกลุ่ม ดูแลติดตามกิจกรรมทุกอย่างของกลุ่ม

รองหัวหน้ากลุ่ม ทำหน้าที่แทนหัวหน้ากลุ่มเมื่อหัวหน้ากลุ่มมอบหมายให้

เภรบุญญิก มีหน้าที่ ทำบัญชีรับ – จ่ายเงินของสมาชิกภายในกลุ่ม พร้อมทั้งติดตามความเคลื่อนไหวของรายได้ต่างๆของกลุ่ม

เลขานุการ มีหน้าที่ จัดทำบัญชีช่วยเภรบุญญิกและนำเงินของสมาชิกเข้าฝากธนาคาร

ผู้ประสานงาน มีหน้าที่ประสานงานกับองค์กรต่างๆที่เข้ามาติดต่อเกี่ยวกับกิจกรรมของกลุ่มผลิต

4.2.2.4 การผลิตและการจำหน่ายของกลุ่มจักสาน

การรวมกลุ่มจักสานในครั้งแรกสองกลุ่มนั้น สมาชิกในกลุ่มได้กำหนดเงื่อนไขและข้อตกลงร่วมกัน เกี่ยวกับการผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ดังนี้

4.2.2.5 รูปแบบการผลิต

สมาชิกกลุ่มจักสานแต่ละคนทำการจักสานอยู่ที่บ้านของตนเอง ใช้วัสดุอุปกรณ์ส่วนตัว เมื่อทำการจักสานได้ให้สมาชิกแต่ละคนนำหัตถกรรมมวยเข้ากลุ่มคนละหนึ่งใบต่อเดือนคิดเป็นเงินเท่ากับยี่สิบบาท

ปัจจุบันรูปแบบของการผลิตก็ยังคงทำเหมือนเดิม คือทำการจักสานอยู่ที่บ้านของตนเอง แต่ผลตอบแทนให้กลุ่มนั้นสมาชิกภายในกลุ่มได้กำหนดกันใหม่ เปลี่ยนจากการนำหัตถกรรมมวยเข้ากลุ่มมาเป็นการเก็บเงินจากสมาชิกคนละยี่สิบบาทต่อเดือน เงินที่เก็บเข้ากลุ่มให้สมาชิกบริหารกันเอง โดยนำมาเป็นทุนหมุนเวียนให้สมาชิกได้กู้ยืม คิดดอกเบี้ยร้อยละสองบาทต่อเดือนคนหนึ่งยืมได้ไม่เกินสองพันบาท

4.2.2.6 รูปแบบการจำหน่าย

ในอดีตการจำหน่ายของกลุ่มจักสาน สมาชิกจะตกลงการจำหน่ายร่วมกัน โดยนำหัตถกรรม มวยที่เก็บจากกลุ่มไปขายตามงานเทศกาลต่างๆ และแบ่งหน้าที่ให้สมาชิกผลัดเปลี่ยนกันไปขาย ส่งผลให้สมาชิกที่เป็นตัวแทนไปจำหน่าย ต้องเสียเวลาในการจักสานหัตถกรรมมวยของตนเอง จึงมี การประชุมเปลี่ยนแปลงวิธีการจำหน่ายกันใหม่ โดยเปลี่ยนจากการนำหัตถกรรมมวยเข้ากลุ่มมา เป็น การเก็บเงินแทน โดยกำหนดให้สมาชิกนำเงินที่จำหน่ายหัตถกรรมมวยของตนเองได้เข้ากลุ่มคนละ ยี่สิบบาทต่อเดือน ตั้งแต่นั้นมาสมาชิกก็ได้ดำเนินการมาจนถึงปัจจุบันนี้

4.2.2.7 ผู้ผลิต ผู้ผลิตเป็นประชากรในหมู่บ้านโคกสว่างทั้งผู้หญิงและผู้ชาย ส่วน มากผู้ผลิตเป็นผู้หญิง ผู้ชายจะเป็นคนเตรียมวัสดุอุปกรณ์ให้ ซึ่งแตกต่างจากสมัยก่อนงานจักสาน เป็นงานของผู้ชายแต่ที่บ้านโคกสว่างปัจจุบันนี้ผู้ประกอบอาชีพจักสานจะเป็นผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย และผู้ผลิตมีอายุโดยเฉลี่ย 30 ปีขึ้นไปถึงวัยชรา

4.2.2.8 วัสดุ- อุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิต ในการผลิตหัตถกรรมมวยจะต้องเตรียมวัสดุ -อุปกรณ์ให้พร้อมก่อนที่จะมีการเริ่มขั้นตอนการจักสานดังนี้

1) มีด เป็นอุปกรณ์ที่สำคัญอย่างหนึ่งเพราะต้องใช้ในการผ่าไม้ เหลาดอก เพื่อให้ดอกมีความเรียบร้อยสวยงาม ลักษณะของมีดที่ใช้ต้องคม ถ้ามีดไม่คมจะไม่สะดวกในการ ทำ ทำให้ไม้ไผ่ที่เหลาไม่เรียบร้อย นอกจากนี้ยังทำให้ไม้ไผ่แตกเสียหายได้ ผู้ผลิตจะต้องให้ความสำคัญ กับมีดเป็นอย่างมาก มีดที่ชาวบ้านใช้เรียกว่ามีดอีโต้ ลักษณะมีดด้ามจับมีความยาว ประมาณ 1 คืบ และมีส่วนที่เป็นตัวมีดสำหรับใช้ตัดหรือเหลาดอกยาวประมาณ 1 ฟุต สันมีดจะ หนา ส่วนด้านที่ใช้งานจะมีความคมมาก ราคามีดเล่มละประมาณ 100 – 150 บาทแล้วแต่ชนิด ของเหล็กที่ใช้ทำมีดหรือแล้วแต่ความหนาของมีดอายุการใช้งานของมีดเล่มหนึ่งใช้ได้ประมาณ 3 – 7 ปี จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่าแต่ละครอบครัวจะมีมีดอีโต้โดยเฉลี่ย 2 – 3 เล่มต่อครอบครัว

2) เลื่อย ใช้ตัดไม้ไผ่ออกเป็นท่อนตามปล้องไม้ไผ่ การใช้เลื่อยตัดไม้ไผ่ทำให้ ได้ไม้ไผ่ที่มีความเรียบร้อยไม่แตก แต่ละครอบครัวที่ผลิตหัตถกรรมมวยต้องมีเลื่อยไว้ใช้อย่างน้อย 1 อัน

3) ไม้ไผ่ ไม้ไผ่ที่ชาวบ้านโคกสว่างนำมาผลิตหัตถกรรมมวยคือ ไม้ตง เพราะ หาได้ง่ายและมีความเหนียว คงทน ในการตัดไม้ไผ่จะเลือกลำใหญ่ ตรง โดยชาวบ้านจะหาซื้อที่ อำเภอ น้ำพองเป็นส่วนมาก ไม้ไผ่ที่ใช้ในการจักสานมีอายุระหว่าง 2 – 4 ปี ชาวบ้านเรียกว่าไม้ น้อย 2 , 3, 4 การซื้อไม้ไผ่จะซื้อตามขนาดของไม้ไผ่ราคาประมาณลำละ 25 บาท ไม้ไผ่หนึ่งลำ สามารถผลิตหัตถกรรมมวยได้ 15 – 20 ใบแต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับลักษณะของไม้ไผ่ด้วย

4.2.2 ความสัมพันธ์ต่อการพัฒนาชุมชน

4.2.2.1 ความสามัคคีในหมู่บ้าน การจักสานหัตถกรรมมวยมีผลต่อความสามัคคีของคนในหมู่บ้าน ผลจากการวิจัยพบว่า ผู้จักสานหัตถกรรมมวยทุกคนเห็นว่า การจักสานหัตถกรรมมวยทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่บ้านมากขึ้น เพราะความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้านมีความใกล้ชิดสนิทสนมกันมากขึ้น มีการรวมกลุ่มกันเพื่อพบปะและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและแก้ปัญหาการขัดแย้ง โดยใช้หลักประชาธิปไตย ทำให้ความขัดแย้งได้รับการแก้ไข ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า การจักสานหัตถกรรมมวยบ้านโคกสว่างได้ก่อให้เกิดความสัมพันธ์สมัครสมานสามัคคี ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และช่วยแก้ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นภายในหมู่บ้าน ในครอบครัวได้เป็นอย่างดี

4.2.2.2 ความภาคภูมิใจในชื่อเสียงของหมู่บ้าน การจักสานหัตถกรรมมวยมีผลต่อความภาคภูมิใจในชื่อเสียงของหมู่บ้าน ผลจากการวิจัยพบว่า การจักสานหัตถกรรมมวยทำให้บ้านโคกสว่างเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป เนื่องจากว่าเมื่อมีงานประจำปีของอำเภอ หรือจังหวัด ชาวบ้านก็จะนำหัตถกรรมมวยไปจำหน่ายหรือนำไปจัดนิทรรศการ ทำให้บ้านโคกสว่างมีชื่อเสียงในทางที่ดีมากขึ้น ชาวบ้านจึงมีความภาคภูมิใจในหมู่บ้านของตนเอง

4.2.2.3 การมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้าน การจักสานหัตถกรรมมวยมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้าน ผลการวิจัยพบว่า การจักสานหัตถกรรมมวยทำให้ผู้จักสานมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้านมากขึ้น เพราะการจักสานหัตถกรรมมวยทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น มีการรวมกลุ่มกันเพื่อพัฒนาคน พัฒนางาน และพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นไปตามโครงการที่คณะกรรมการหมู่บ้านได้วางแผนร่วมกันไว้

4.2.2.4 การลดปัญหาสังคมในหมู่บ้าน การจักสานหัตถกรรมมวยมีผลต่อการลดปัญหาสังคมในหมู่บ้าน ผลจากการวิจัยพบว่า ผู้จักสานทุกคนเห็นว่า การจักสานหัตถกรรมมวยทำให้ปัญหาสังคมในหมู่บ้าน เช่น การพนัน การลักขโมย เหล่านี้หมดไปจากหมู่บ้าน ชาวบ้านได้หันมาทำการจักสานหัตถกรรมมวยช่วยครอบครัวของตนเอง

4.2.3 ความสัมพันธ์ต่อการศึกษา

การจักสานหัตถกรรมมวยในสถานศึกษา หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ได้กำหนดเป้าหมายของการจัดการศึกษาไว้อย่างชัดเจนว่า มุ่งให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองและรู้ทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมในการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรฉบับปรับปรุงให้บรรลุเป้าหมายมีจุดเน้น 3 ประการ คือ ประการที่หนึ่ง จัดการเรียนการ

สอนที่เน้นกระบวนการ ประการที่สองส่งเสริมให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตรและประการสุดท้าย คือ พัฒนาหลักสูตรที่มีความหมายต่อผู้เรียน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนวิชาต่างๆอย่างหลากหลาย งานเลือกในกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ โรงเรียนสามารถเตรียมนักเรียนมุ่งไปสู่การประกอบอาชีพในท้องถิ่นได้ ให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจกระบวนการทำงาน มีทักษะในการใช้เครื่องมือ เครื่องใช้ มีนิสัยรักการทำงานและปรับปรุงงานอยู่เสมอเป็นการสร้างพื้นฐานไปสู่การเตรียมอาชีพประกอบในอนาคต

ในการส่งเสริมให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตร กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร ให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ตามข้อกำหนดในโครงสร้างหลักสูตร ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสรู้เรื่องราวของท้องถิ่นตนเอง เรียนรู้สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมในท้องถิ่น ตลอดจนสามารถแก้ปัญหาพัฒนาชีวิตของตนเอง ครอบครัวและสังคม ความรู้ที่ได้ อาจมาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สั่งสมและถ่ายทอดต่อกันมาแม้จะมีความแตกต่างกันก็สามารถนำความรู้เหล่านั้นมาพัฒนาท้องถิ่นและการดำรงชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพได้ (กรมวิชาการ. 2540 :30)

เมื่อ พ. ศ. 2538 โรงเรียนบ้านโคกสว่างซึ่งนายธงชัย แก้วมาลีพันธ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนได้ร่วมกับคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีแนวคิดที่จะจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและได้ตกลงนำการจักสานหัตถกรรมมวยซึ่งชาวบ้านทำอยู่นำมาเป็นหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนโดยให้นำไปจัดเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนในกลุ่มวิชาการงานและพื้นฐานอาชีพใช้สอนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 - 6 โดยครูผู้สอนคือนางเกลียว อภิรัตน์วงศ์ ในระยะแรกที่นำภูมิปัญญาการจักสานหัตถกรรมมวยเข้ามาในโรงเรียนได้ขอความร่วมมือไปยังผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในการจักสานหัตถกรรมมวยในหมู่บ้านและได้นางสาร ศรีบุญเรือง เป็นผู้ฝึกสอนให้โดยของบประมาณจากส่วนราชการ (กรม สปช .) ให้เป็นค่าตอบแทน

ปัจจุบันนี้โรงเรียนบ้านโคกสว่างยังดำเนินการจัดกิจกรรมการจักสานหัตถกรรมมวยอยู่เหมือนเดิมโดยให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 - 6 เลือกเรียนโดยครูเป็นผู้ฝึกสอนให้และในขณะเดียวกันนักเรียนที่มีความชำนาญแล้วก็ช่วยสอนให้กับนักเรียนที่สนใจอีกด้วย

จากการนำเอาหัตถกรรมมวยเข้ามาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียนทำให้ครูและนักเรียนเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงมีกิจกรรมการจักสานหัตถกรรมมวยอยู่ในโรงเรียนจนปัจจุบันนี้

การจักสานหัตถกรรมมวยมีผลต่อการศึกษาของบุตรหลานในครอบครัวของผู้จักสานหัตถกรรมมวย คือ สามารถส่งบุตรหลานให้ได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นกว่าเดิม นอกจากนี้บุตรหลานสามารถ

ช่วยเหลือพ่อแม่ผู้ปกครองในการจักษุสถานหัตถกรรมมวยหลังเลิกเรียน และในวันหยุดต่างๆอีกทั้งยังเป็น การฝึกให้บุตรหลานสืบทอดการจักษุสถานหัตถกรรมมวยและใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ การจักษุสถานหัตถกรรมมวยมีผลต่อความสามารถของบุตรหลานในครอบครัวของผู้จักษุสถานหัตถกรรมมวย ทำให้มีรายได้จากการจักษุสถานหัตถกรรมมวยด้วย

4.2.4 ความสัมพันธ์ในด้านสาธารณสุข

การจักษุสถานหัตถกรรมมวยมีผลต่อด้านสาธารณสุขของผู้จักษุสถานเพราะมีผลทำให้สุขภาพดีขึ้น เนื่องจากการใช้แรงงานไม่หนักมากเหมือนการทำไร่ทำนาหรือการทำการเกษตรอื่นๆ คุ่มค่ากับการลงทุน ทำให้มีสุขภาพจิตดี เพราะรายได้จากการจักษุสถานหัตถกรรมมวยสามารถนำมาใช้จ่ายในการดูแลสุขภาพอนามัยต่างๆ การบริโภคอาหารที่ถูกสุขลักษณะ

การจักษุสถานหัตถกรรมมวยส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมของหมู่บ้านทั้งปัจจัยภายนอก เช่น ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา และปัจจัยภายใน เช่น ผู้นำ คณะกรรมการหมู่บ้าน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในหมู่บ้านทำให้ชาวบ้านมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ปัญหาทางสังคมลดลง มีกำลังซื้อมากขึ้นทั้งสินค้าอุปโภคและบริโภค นอกจากนี้ชาวบ้านยังได้รับวัฒนธรรมแบบสังคมเมืองมากขึ้น เช่น การแต่งกาย การใช้ถ้อยคำวาจา ซึ่งจะเห็นได้ว่าการจักษุสถานหัตถกรรมมวยของบ้านโคกสว่างมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีดำเนินชีวิตของชุมชนเป็นอย่างมาก

4.2.4 ความสัมพันธ์ในการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม

การจักษุสถานหัตถกรรมมวยบ้านโคกสว่างทำให้มีการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมมากขึ้น เนื่องจากผู้จักษุสถานหัตถกรรมมวยได้มีโอกาสออกสู่ชุมชนภายนอกมากขึ้น ทำให้เกิดการศึกษาดูแลเปลี่ยนแปลงเรียนรู้ประสบการณ์ในการทำงานกับองค์กรชาวบ้านจากถิ่นอื่น ทำให้ชาวบ้านมีการพัฒนาการพูด การอธิบายกล้าคิดกล้าทำและกล้าแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์ปัญหา ตลอดจนการแต่งกายที่ได้ปรับเปลี่ยนไปเป็นแบบวัฒนธรรมเมืองมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมนั้น อาจเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบันที่เข้ามาสู่หมู่บ้านต่างๆ ทำให้ชาวบ้านได้รับเทคโนโลยีและวิถีพัฒนาการสมัยใหม่ ซึ่งส่งผลให้เกิดการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องหัตถกรรมพื้นบ้านกับวิถีชุมชนกรณีกลุ่มหัตถกรรมมวยบ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น มีความมุ่งหมาย 2 ประการ คือ

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการและการดำรงอยู่ของหัตถกรรมพื้นบ้านประเภทหัตถกรรมมวยของบ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อศึกษาบทบาทของหัตถกรรมพื้นบ้านประเภทหัตถกรรมมวยต่อวิถีชุมชนของบ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น

การวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีดำเนินการวิจัยทั้งการศึกษาเอกสารและการศึกษาภาคสนามประกอบกัน การศึกษาเอกสารเป็นการศึกษาแนวความคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวข้องตลอดจนข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับเรื่องที่วิจัย ส่วนการศึกษาภาคสนาม เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลที่ต้องการโดยการสังเกตการณ์ และสัมภาษณ์กลุ่มจักสานหัตถกรรมมวย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ

1. แบบสังเกตการณ์ที่มีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม จากสภาพเหตุการณ์ทั่วไปของชุมชน
2. แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้างใช้สัมภาษณ์ผู้รู้ กลุ่มจักสาน

หัตถกรรมมวย

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์จะนำมาวิเคราะห์ตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้ แล้วนำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

5.1 สรุป

5.1.1 พัฒนาการและการดำรงอยู่ของหัตถกรรมมวยประเภทหัตถกรรมพื้นบ้านของบ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น

ชาวบ้านโคกสว่างมีการสืบทอดการจักสานหัตถกรรมมวยมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ แรกเริ่มนั้นมีการผลิตเพื่อใช้สอยในครัวเรือนและนำไปแลกเปลี่ยนกับปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิตโดยเฉพาะข้าวซึ่งเป็นอาหารหลักของคนไทย ต่อมาเกิดกระบวนการซื้อขายขึ้น มีพ่อค้าเข้ามารับซื้อไปจำหน่ายตามตลาด ชาวบ้านจึงมีความสนใจในการจักสานหัตถกรรมมวยมากขึ้น ส่งผลให้มีการรวมกลุ่ม จักสานหัตถกรรมมวยขึ้น เพื่อเป็นการสืบทอดและเป็นการพัฒนาการจักสานหัตถกรรมมวยมาจนถึงปัจจุบัน

5.1.1.1 กระบวนการตัดสินใจในการผลิตหัตถกรรมมวย ประกอบด้วย

1) แรงจูงใจในการจักสานหัตถกรรมมวยของบ้านโคกสว่างทำสืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ จึงทำให้มีการฝึกจักสานหัตถกรรมมวยให้กับลูกหลานต่อกันมาเรื่อยๆ จากการศึกษพบว่า แรงจูงใจที่ทำให้ชาวบ้านมีการฝึกการจักสานหัตถกรรมมวยเพราะเป็นงานที่เบา ทำง่าย ใช้เวลาว่างจากการทำนาและมีรายได้ดี แต่ละครอบครัวที่ทำการจักสานหัตถกรรมมวยมีรายได้เดือนละประมาณ 1000 - 1300 บาท

2) ประสบการณ์ในการจักสานหัตถกรรมมวย ชาวบ้านโคกสว่างมีความรู้และประสบการณ์ในการจักสานในการจักสานหัตถกรรมมวยมาตั้งแต่อดีต ตลอดทั้งเห็นญาติพี่น้องทำการจักสานหัตถกรรมมวยมาซึ่งเป็นการสะสมภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษจนสามารถแลกเปลี่ยนสิ่งของต่างๆที่เป็นปัจจัยในการดำรงชีวิตและเกิดกระบวนการซื้อขายสร้างรายได้ให้ครอบครัว

3) วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการจักสานหัตถกรรมมวย ชาวบ้านโคกสว่างนอกจากจะมีความรู้และประสบการณ์ในการจักสานหัตถกรรมมวยแล้ว ยังมีวัสดุอุปกรณ์ คือ มีด เลื่อย ลวด คันคร้า ไม้ไผ่ และแรงงานที่มีความสามารถซึ่งเป็นแรงงานที่อยู่ภายในครอบครัวอยู่แล้ว การจักสานหัตถกรรมมวยนอกจากจะได้ใช้ประโยชน์ในครอบครัวของตนแล้วยังสามารถทำรายได้ให้ครอบครัวอีกด้วย

5.1.1.2 การผลิตประกอบด้วย

1) การลงทุน แหล่งเงินทุนที่ชาวบ้านโคกสว่างใช้ในการลงทุนในการจักสานหัตถกรรมมวยมาจากเงินที่มีอยู่แล้วในครอบครัว และเงินหมุนเวียนภายในกลุ่ม เพราะการจักสานหัตถกรรมมวยลงทุนไม่มาก โดยจะซื้อวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้จักตอก และซื้อไม้ไผ่ที่จะนำมาจักตอกเท่านั้น ไม้ไผ่ที่นิยมนำมาใช้ในการจักสานหัตถกรรมมวย คือ ไม้ไผ่บ้าน และไม้ไผ่ตง การซื้อไม้ไผ่ซื้อตามขนาดของไม้ไผ่โดยผู้ขายเป็นผู้กำหนดราคาเองตั้งแต่ลำละ 20 -25 บาท โดยซื้อจากอำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น

2) วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการจักสานหัตถกรรมมวย การจักสานหัตถกรรมมวยบ้านโคกสว่างจะต้องเตรียมวัสดุอุปกรณ์ในการผลิตให้พร้อมก่อนที่จะมีการเริ่มขั้นตอนในการจักสานดังนี้

(1) ไม้ไผ่ที่ใช้กับงานหัตถกรรม

งานหัตถกรรมจากไม้ไผ่นั้นมีมากมาย แต่ที่รู้จักกันอย่างดีได้แก่ งานจักสาน งานเครื่องเรือน และงานประดิษฐ์ต่างๆ ไม้ไผ่แต่ละชนิดมีความเหมาะสมต่องานหัตถกรรมต่างกันตามลักษณะเฉพาะของไม้ไผ่ชนิดนั้นๆ

การเตรียมไม้ไผ่เพื่อทำการจักสานหัตถกรรมมวยบ้านโคกสว่าง

การตัดไม้ไม่ได้ก็ต่อเมื่อไม้ไม่แตกกองามแข็งแรงดีแล้ว มีอายุไม่น้อยกว่า 2-4 ปี งานจักสานควรเลือกไม้ที่มีอายุ 2-3 ปี งานเครื่องเรือนควรเลือกไม้ที่มีอายุ 4-5 ปี การตัดไม้ไม่ควรตัดเพียง 1 ใน 4 ของไม้ในกอ ยกเว้นต้นที่เกิดใหม่ การตัดทุกปีทำให้กอไม้ไม่ทรุดโทรมและจะแทงหน่อใหม่สวยงามด้วย (ประเสริฐ หมอนสีทา, สัมภาษณ์, 2544)

2) หลักเกณฑ์ในการตัดไม้

(1) การตัดทุกครั้งจะต้องคำนึงถึงจำนวนลำต้นที่เหลือไว้ในกอให้เหมาะสม ไม่ควรเลือกตัดเฉพาะลำต้นที่มีลักษณะดีเท่านั้นและไม่ควรตัดจนหมดทั้งกอ เพราะจะทำให้ลำต้นใหม่คุดงอได้ง่ายเนื่องจากไม่มีที่เลี้ยงคอยค้ำจุนเอาไว้

(2) ลำต้นคุดงอไม่สมบูรณ์ซึ่งเหลือตกค้างมาจากการตัดครั้งก่อนควรจะต้องตัดฟันออกในคราวเดียวกัน เพื่อเปิดโอกาสให้ลำต้นใหม่เจริญเติบโตอย่างเต็มที่ เว้นไว้แต่ลำต้นอ่อนที่สมบูรณ์เท่านั้น

(3) การเลือกตัดควรตัดให้ทั่วทั้งกอ ไม่ควรเลือกตัดเฉพาะส่วนใดส่วนหนึ่งเท่านั้นเพราะจะทำให้ผลผลิตที่ได้จากการตัดครั้งต่อไปลดลง

(4) ถ้าเป็นไปได้ควรตัดลำต้นให้ชิดติดดินที่สุด อย่างต่ำควรเหลือตอสูงจากพื้นดินประมาณ 30-50 เซนติเมตร เพื่อหลีกเลี่ยงการขาดแคลนไม้ในอนาคต เพราะเท่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ โดยเฉพาะไม้ที่มีลำต้นขนาดใหญ่ เช่น ไม้สีสุก ไม้ตง ไม้ป่า ฯลฯ ชาวบ้านมักตัดเหลือตอสูงมากถึง 3-4 เมตร ส่วนไม้รวกก็ยังคงตัดเหลือตอไว้สูงถึง 1 เมตร ทำให้เสียเนื้อไม้โดยใช่เหตุ ควรจะนำส่วนที่เหลือไปใช้ประโยชน์ให้มากกว่านี้

(5) หากไม่จำเป็นจะต้องตัดใช้ประโยชน์เพื่อการศึกษาหรือด้วยประการอื่นใดแล้วก็ไม่ควรตัดแบบถอนรากถอนกอ เพราะเราใช้ประโยชน์จากลำต้นเป็นส่วนใหญ่ จึงไม่ควรขุดเหง้าและกอออกมาด้วย ซึ่งจะทำให้ผลผลิตต่ำลงและสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายในการปลูกซ่อมโดยใช่เหตุอีกด้วย

(6) ไม่ควรตัดในระยะที่ไม้กำลังออกดอกและเมล็ดยังไม่ร่วงเพื่อผลในการขยายพันธุ์ต่อไปหลังจากเมล็ดร่วงลงดินหมดแล้วจึงค่อยตัด

3) ฤดูกาลตัดไม้

ฤดูการตัดไม้ไม่ควรเป็นช่วงฤดูร้อนหรือปลายฤดูหนาว เพราะในช่วงฤดูฝนไม้จะไม่เจริญเติบโตและสะสมอาหารพวกแป้ง ธาตุไซทราและไขมันไว้ใช้ในช่วงฤดูหนาว จึงไม่ควรตัดไม้ในฤดูนี้ อีกทั้งอาหารของไม้ที่สะสมไว้ในลำต้นก็เป็นอาหารของมอดและแมลงด้วย (ทา พรมบุญ, สัมภาษณ์, 2544)

4) การเลือกไม้ไฟเพื่อทำการจักสานหัตถกรรมมวย

- (1) เลือกลำตรง
- (2) ไม่เลือกลำที่เป็นมอด (ถ้ามีมอดจะมองเห็นที่ข้อต่อ)
- (3) ไม่เลือกลำต้นที่มีมอดลอกมาใช้กับงานที่ต้องการความงาม
- (4) หลีกเลี้ยงไม้ไฟที่แตก
- (5) ไม้ไฟที่จะนำมาใช้อายุไม่ควรเกินกว่า 4 ปี เพราะเยื่ออยู่ลึกจะ

เกรียมและยากต่อการ คัดให้โค้งงอตามต้องการ (หนูแพง ทองโคตร. สัมภาษณ์, 2544)

5) ไม้ไฟที่ไม่ควรใช้ในงานหัตถกรรม

- (1) ไม้ไฟที่มีสีต่างกัน
- (2) ไม้ไฟที่ถูกตากแห้งเป็นเวลานาน
- (3) ไม้ไฟที่ยังไม่แห้ง
- (4) ไม้ไฟที่เสียเป็นรา
- (5) ไม้ไฟที่เคยใช้มาแล้ว เช่น ใช้ในการทำโครงปลูกสร้าง
- (6) ไม้ไฟที่แตก ไม้ไฟที่ถูกเผา

5.1.2.3 เครื่องมือที่ใช้ในการจักสานหัตถกรรมมวยเป็นเครื่องมือที่ใช้ตัด การผ่า การจัก หรือการสอยไม้และใช้สำหรับการเหลาตอกมีรายละเอียดดังนี้

1) มีดโต้หรือมีดอีโต้ มีทั้งขนาดเล็กและขนาดใหญ่ ใช้สำหรับการตัดไม้ หรือเจียนไม้ การผ่า การจัก การสอยไม้ และการเหลาตอก มีดอีโต้จะใช้ดีต้องมีความคมเพราะจะช่วยผ่อนแรงไม่ต้องออกแรงมาก

2) มีดตอก มีลักษณะเป็นรูปเรียวปลายแหลม ด้ามมีลักษณะกลมยาว งอไปตามข้อศอกทำให้กระชับและช่วยผ่อนแรงเวลาเหลาตอก ใช้สำหรับเหลาตอกและจักตอก

3) เลื่อยสันดา มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าด้านปลายเรียวเล็ก มือจับคล้ายกับด้ามปืน ใช้สำหรับตัดไม้ไฟให้ได้ขนาดที่ต้องการ มีข้อดีคือบริเวณปากไม้ไฟที่เราตัดไม่เป็นเส้นและไม่เปลืองเนื้อไม้เหมือนกับใช้มีดตัด

4) ค้อน ทำด้วยไม้หรือเหล็กก็ได้ควรเลือกใช้ขนาดที่พอเหมาะกับมือ ใช้สำหรับตีลงบนสันมีดขณะใช้มีดผ่าไม้ไฟ

5) หินลับมีด มีหลายขนาดใช้สำหรับลับมีดให้มีความคมเมื่อใช้ตัด ผ่า จัก และเหลาตอกจะไม่ต้องออกแรงมาก

5.1.2 การจักสานหัตถกรรมมวยบ้านโคกสว่างมีขั้นตอนการทำดังนี้

5.1.2.1 ขั้นเตรียมวัสดุอุปกรณ์ เริ่มตั้งแต่การเลือกไม้ไผ่ให้ได้ขนาดตามต้องการ นำไม้ไผ่มาตัดออกเป็นท่อน ฝ่าออกเป็นซีก แล้วส่วยไม้ไผ่ที่ฝ่าเป็นซีกแล้วเพื่อเตรียมจักตอกตามขนาดที่ต้องการ อุปกรณ์ที่ใช้ได้แก่ มีด และเลื่อย การจักตอกจะต้องจักให้ได้ปริมาณมากๆเพื่อจะสานมวยได้มาก จากนั้นนำตอกที่เตรียมไว้ทำการสานตามขั้นตอนและตามลายที่ต้องการ ส่วนมากลายที่ชาวบ้าน โคนสว่างทำคือ ลายสองเวียนและลายสองยื่น เพราะทำง่าย ทนทานได้ปริมาณมวยมาก ไม้ไผ่หนึ่งลำทำการจักสานหัตถกรรมมวยได้ประมาณ 10-15 ใบ

5.1.2.2 ขั้นตอนการจักสานหัตถกรรมมวย แบ่งออกเป็นข้อๆ ดังนี้

1) เริ่มจากการจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ ให้พร้อมตั้งแต่การเลือกไม้ไผ่ ไม้ไผ่ที่นำมาทำการจักสานหัตถกรรมมวยส่วนมากจะเป็นไม้ไผ่บ้านและไม้ไผ่ตง ซึ่งเป็นไม้ไผ่ที่มีเนื้อไม้เหนียวไม่อ่อนหรือแก่เกินไป มีอายุอยู่ระหว่าง 2-4 ปี

2) นำไม้ไผ่ที่เตรียมไว้แล้วนำมาตัดเป็นท่อนๆโดยใช้เลื่อยเพื่อไม่ให้ไม้ไผ่ฉีกหรือแตก ไม้ไผ่หนึ่งลำสามารถนำมาทำส่วนประกอบของหัตถกรรมมวยได้ทั้งหมด ส่วนที่ไม่สามารถทำเป็นตัวมวยได้จะนำไปทำเป็นฝ่าและสำหรับรองกันมวย และทำเตี๋ยสำหรับเย็บเก็บขอบล่างของมวยให้เรียบร้อยและคงทน

3) ไม้ไผ่ที่ตัดเป็นท่อนแล้วนำมาฝ่าซีกเพื่อนำไปจักตอกก่อนที่จะจักตอกจะต้องส่วยปลายไม้ไผ่เสียก่อนเพื่อให้สะดวกต่อการจักตอกและง่ายต่อการสานและนำไม้ไผ่ที่ฝ่าซีกแล้วไปแช่น้ำไว้เพื่อไม่ให้ไม้ไผ่แห้งและป้องกันมอดกัดและไม้ไผ่ที่นำไปแช่น้ำจะทำให้จักตอกง่ายขึ้น

4) นำตอกที่เตรียมไว้ทั้งหมดมาทำการสานตัวมวยที่ชาวบ้านเรียกว่าการไปตอกตามลายที่ต้องการ มวยหนึ่งใบต้องทำสองชั้น ลายที่ชาวบ้านนิยมสานคือลายสองเวียนและลายสองยื่น เพราะทำง่าย ทนทาน และทำได้ปริมาณมากในเวลาสั้น

5) นำมวยที่สานเสร็จแล้วไปตากแดดให้แห้งเพื่อป้องกันเชื้อราและมอดกัด ตากแดดไว้ประมาณสองวันแล้วนำมวยไปประกอบกับส่วนประกอบต่างๆให้ได้หัตถกรรมมวยที่สมบูรณ์ การประกอบตัวหัตถกรรมมวยให้สมบูรณ์ประกอบไปด้วย การเข้าขอบ แบ่งเป็นขั้นดังนี้

5.1.2.3 การเข้าขอบบน มีรายละเอียดดังนี้

1) การเตรียมวัสดุ - อุปกรณ์ ได้แก่ มวยที่ประกอบเสร็จแล้ว มีด ค้อน ลิว และ ดันคร้า ไม่ทำขอบบนที่เตรียมไว้แล้ว

2) ตัดปากมวยให้เรียบเสมอกัน โดยใช้ดินสอหรือใช้สายตากะประมาณขอบมวยให้เสมอกันแล้วใช้มีด หรือกรรไกรตัดตามรอย ก็ได้มวยที่พร้อมจะทำขอบบน

3) เข้าขอบมวยโดยนำขอบใน (เส้นตอกที่ไม่มีติวดัด) ให้อยู่ข้างในและวางขอบนอก (เส้น ตอกที่มีติวดัด) สวมข้างนอกโดยหันด้านติวดอกข้างนอก

4) ใช้ สิวเจาะรูเพื่อร้อยต้นคร้าที่ผ่าซีกเรียบร้อยแล้วแทงใต้ขอบสอดด้วยมัดรอบขอบมวยห่างกันประมาณ 1 นิ้วหรือ 2 นิ้ว

5) เย็บหรือมัดขอบมวยโดยการเข้าขอบบนให้ทำก่อนการเข้าขอบล่าง

5.1.2.4 การเข้าขอบล่างมวย มีรายละเอียดดังนี้

1) อุปกรณ์และเครื่องมือประกอบด้วย มวยที่สานด้วยลายสองเรียบร้อยแล้ว ลิว ต้นคร้า ไม้ไผ่สำหรับทำขอบล่างที่เตรียมไว้

2) นำฝาและตะมาตัดเป็นวงกลมให้มีขนาดกว้างกว่ากันมวยประมาณ 1 – 1 นิ้วครึ่ง

3) ใช้ไม้ไผ่ที่เตรียมไว้เสียบกันมวยเสียบไขว้กันเป็นรูปกากบาท

4) นำฝาและตะวางให้เสมอกแล้วดันลงไปกับกันมวยให้ถึงไม้ที่เสียบไว้ที่กันมวย

5) นำเตี๋ยวที่พับไว้มาคลี่ออกให้เป็นรูปเดิม (ยาว 4 นิ้ว) นำเตี๋ยวมาสวมครอบที่กันมวย

6) พับเตี๋ยวเข้าข้างในกันมวย

7) เย็บกันมวยด้วยต้นคร้า

8) ถอดไม้เสียบที่กันมวยออกก็จะได้หัตถกรรมมวยที่สมบูรณ์พร้อมที่จะใช้ประโยชน์ได้

5.1.2.5 ลวดลายในการจักสานหัตถกรรมมวยบ้านโคกสว่าง

การจักสานโดยทั่วไปนิยมสานด้วยลายต่างๆเป็นต้นว่า ลายสองยืน ลายสองเวียน ลายกระทุงเกวียน หัตถกรรมมวยบ้านโคกสว่างนิยมสานลายสองเวียนเพราะเป็นลายที่สานง่ายและรวดเร็วใช้เวลาในการสานน้อยทำให้ได้มวยปริมาณมากขึ้น ส่วนฝาขัดตะใช้ลายขัดหรือลายหนึ่ง การสานเตี๋ยวใช้ลายสองเวียน

5.1.3 การศึกษาบทบาทของหัตถกรรมมวยต่อวิถีชุมชน จากการวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากกลุ่มประชากรที่กำหนด ผู้วิจัยขอเสนอเป็นหัวข้อดังนี้

5.1.3.1 บทบาทต่อชุมชนด้านเศรษฐกิจ

1) การลงทุน กลุ่มผู้จักสานหัตถกรรมมวยได้นำรายได้จากการจักสานหัตถกรรมมวยใช้จ่ายในการลงทุนในการประกอบอาชีพหลักคือการทำนาและใช้จ่ายในการจักสานหัตถกรรมมวยดังนี้

(1) การลงทุนในการประกอบอาชีพหลัก คือการทำนา ผู้จักสานหัตถกรรมมวย ได้นำรายได้จากการจักสานหัตถกรรมมวยมาลงทุนในการทำนา เช่น ซื้อปุ๋ยเคมี ยากำจัดศัตรูพืช และการลงทุนอื่นๆ เช่น ซื้อเครื่องสูบน้ำ ซื้อรถไถนา ขุดร่องน้ำ เป็นต้น จึงทำให้ผู้จักสานหัตถกรรมมวยมีการเปลี่ยนแปลงด้านการนำเอาเทคโนโลยีมาใช้ในการประกอบอาชีพหลักเพิ่มมากขึ้น

(2) การลงทุนในการจักสานหัตถกรรมมวย ผู้จักสานหัตถกรรมมวยทุกครัวเรือนจะนำเงินไปใช้ลงทุนในการจักสานหัตถกรรมมวย โดยการนำไปซื้อไม้ไผ่และอุปกรณ์ต่างๆที่ใช้ในการจักสานหัตถกรรมมวย ในระยะหลังมีการเปลี่ยนแปลงจากการผลิตเพื่อใช้สอยในครัวเรือน และแลกเปลี่ยนสิ่งของต่างๆที่เป็นปัจจัยในการดำรงชีวิต มาเป็นการผลิตเพื่อจำหน่ายทั้งภายในและภายนอกหมู่บ้านอีกด้วย นอกจากนี้ยังพบว่าชาวบ้านมีความต้องการขยายการลงทุนในการจักสานหัตถกรรมมวยเพิ่มขึ้นอีก เนื่องจากเป็นงานที่อิสระมีรายได้ดี

2) ราคาซื้อขายและวิธีการจำหน่าย

การซื้อขายหัตถกรรมมวยที่ทำเสร็จสมบูรณ์แล้ว ชาวบ้านโคกสว่างและพ่อค้าที่มารับซื้อตกลงราคากันเอง โดยเฉลี่ยแล้วมวยหนึ่งใบขายส่งในราคาใบละ 18 - 20 บาทและขายปลีกในราคาใบละ 30 - 40 บาท หัตถกรรมมวยที่ผู้ซื้อต้องการนั้นมีจุดประสงค์หลักในการซื้อคือนำไปจำหน่ายและเป็นส่วนน้อยที่นำไปใช้เอง ในการจำหน่ายพ่อค้าจะนำไปจำหน่ายที่ตลาดในอำเภอต่างๆ เช่น อำเภอัญญา จังหวัดขอนแก่น เป็นส่วนใหญ่ และพ่อค้าในหมู่บ้านจะรับซื้อไปขายตามหมู่บ้านต่างๆและขายตามตลาดนัดต่างๆ ส่วนใหญ่แล้วพ่อค้าจะรับซื้อไปขายส่งต่อร้านค้าในราคาใบละ 25 บาท

5.1.3.2 การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ

จากการวิจัยพบว่า การจักสานหัตถกรรมมวยของบ้านโคกสว่างส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจดังนี้

(1) การบริโภค

จากการจักสานหัตถกรรมมวย ทำให้ผู้จักสานมีรายได้เพิ่มขึ้น ฐานะความเป็นอยู่ของผู้จักสานหัตถกรรมมวยดีขึ้นกว่าเดิม รายได้ส่วนใหญ่นำไปใช้ในการอุปโภคบริโภคในชีวิตประจำวัน บางส่วนก็จะนำไปใช้จ่ายในลักษณะอื่นๆ เช่น ซื้อเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ เครื่องใช้สอยในครัวเรือน และใช้จ่ายในการซื้อเครื่องบันเทิงต่างๆ เช่น เทป วิทยุ โทรทัศน์ และอื่นๆ

(2) การเก็บออม

ผู้จักสานหัตถกรรมมวายนอกจากจะนำรายได้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวันและใช้ลงทุนในการจักสานแล้วยังแบ่งรายได้ส่วนหนึ่งไปเก็บออมไว้ใช้จ่ายในยามจำเป็น บ้างก็นำเงินที่ได้ไปเก็บออมในรูปของเงินฝากธนาคาร นอกจากนี้ก็มีการเก็บออมในรูปแบบอื่นซึ่งได้แก่ เก็บไว้ที่บ้าน และเก็บในรูปของสิ่งของอื่น เช่น สะสมไว้ซื้อเครื่องใช้ในบ้าน ซื้อทองคำ

(3) ภาระหนี้สิน

นอกจากการบริโภคและการเก็บออมแล้วยังมีการนำรายได้ที่ได้จากการขายหัตถกรรมมวຍไปชำระหนี้สินที่มีอยู่ได้บางส่วน ทำให้ภาระหนี้สินลดลงได้

(4) ค่าครองชีพ

จากการจักสานหัตถกรรมมวຍ ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงค่าครองชีพทำให้ค่าครองชีพสูงขึ้นกว่าเดิม มีเงินจับจ่ายใช้สอยมากขึ้นมีกำลังในการซื้อสิ่งของต่างๆเพิ่มมากขึ้น

5.1.3.3 บทบาทต่อชุมชนทางด้านสังคม

จากการวิจัยพบว่า การเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมของผู้จักสานหัตถกรรมมวຍจำแนกออกตามความสัมพันธ์ทางครอบครัวและเครือญาติ การรวมกลุ่มการผลิต การศึกษา การสาธารณสุข

1) ด้านความสัมพันธ์ในครอบครัวและเครือญาติ

การจักสานหัตถกรรมมวຍมีผลทำให้ความสัมพันธ์ทางครอบครัวและเครือญาติมีความสัมพันธ์กันมากขึ้น จากการวิจัยพบว่า การจักสานหัตถกรรมมวຍทำให้ความสัมพันธ์ของครอบครัวดีขึ้น เพราะการที่คนในครอบครัวได้ร่วมมือช่วยกันในการทำงาน มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันของญาติและเพื่อนบ้านใกล้เคียงในด้านต่างๆ ทำให้มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดอบอุ่นขึ้น มีการพูดคุยปรึกษาหารือกันในเรื่องต่างๆตลอดจนวิธีการทำมาหากิน

2) ด้านความสัมพันธ์ในการรวมกลุ่มการจักสาน

จากการวิจัยพบว่าผลจากการรวมกลุ่มการผลิตหัตถกรรมมวຍทำให้ชาวบ้านเกิดความสามัคคีกันอย่างแน่นอนแ่่นแ่่นและมีความเอื้ออาทรต่อกัน รู้และรับผิดชอบบทบาทหน้าที่ของตนเองได้เป็นอย่างดี และจากการศึกษาทำให้ทราบถึงความเป็นมาของการรวมกลุ่มการผลิต บทบาทของสมาชิกในกลุ่ม ดังจะได้กล่าวต่อไปนี้

(1) ประวัติการจัดตั้งกลุ่มการผลิตหัตถกรรมมวยบ้านโคกสว่าง

บ้านโคกสว่างหมู่ที่ 3 และหมู่ที่ 10 ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น ชาวบ้านมีอาชีพหลักคือการทำนาและได้ใช้ช่วงเวลาว่างจากการทำนาแล้วมาจักสานหัตถกรรมมวย โดยมีลักษณะการผลิตต่างคนต่างผลิตไม่มีการรวมกลุ่มการผลิต ต่อมาเมื่อประมาณเดือน กรกฎาคม พ.ศ. 2540 นิคมสร้างตนเองเขื่อนอุบลรัตน์ได้เข้ามาส่งเสริมให้มีการจัดตั้งกลุ่มการผลิตขึ้นเป็นกลุ่มจักสานบ้านโคกสว่าง โดยขอรับเงินสนับสนุนการประกอบอาชีพเสริมจากสำนักงานประชาสงเคราะห์จังหวัดขอนแก่นเป็นเงิน 53,000 บาท ในขณะนั้นมีกลุ่มการผลิตเพียงสองกลุ่มมีจำนวนสมาชิก 35 คน ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2542 ได้มีการรวมกลุ่มการผลิตขึ้นอีกสองกลุ่ม มีสมาชิกกลุ่มละ 20 คน จนปัจจุบันนี้บ้านโคกสว่างมีกลุ่มจักสานหัตถกรรมมวยทั้งสิ้นสี่กลุ่มแต่ละกลุ่มได้รวมพลังกันในการประกอบอาชีพเสริมอย่างภาคภูมิใจ (อดิเรก เขตคาม, สัมภาษณ์ ,2544)

การผลิตหัตถกรรมมวยบ้านโคกสว่างมีสองขนาดคือ ขนาดสำหรับครอบครัวเล็กและสำหรับครอบครัวใหญ่ ผลิตภัณฑ์ที่ได้โดยเฉลี่ย 800 – 1000 ใบต่อเดือน ต่อกุ่ม การจำหน่ายผลิตภัณฑ์จำหน่ายให้พ่อค้าคนกลางและพ่อค้าในหมู่บ้านรับซื้อไปเร่ขายในหมู่บ้านต่างๆทั้งทางไกลและใกล้เคียง ราคาจำหน่ายขายส่งราคาใบละ 18 - 20 บาท ขายปลีกราคาใบละ 30 –40 บาท รายได้เฉลี่ยคนละ 1000 – 1200 บาทต่อเดือน

(2) บทบาทของสมาชิก

กลุ่มการผลิตหัตถกรรมมวยบ้านโคกสว่างแต่ละกลุ่มมีสมาชิก 17 –20 คน แต่ละกลุ่มประกอบไปด้วย หัวหน้ากลุ่ม รองหัวหน้ากลุ่ม เสรัญญิก เลขานุการ และผู้ประสานงาน หน้าที่แต่ละฝ่ายได้มาจากการเลือกตั้งของสมาชิกในกลุ่ม โดยนำระบบการเลือกตั้งแบบประชาธิปไตยมาใช้ปฏิบัติในกลุ่ม หน้าที่ของแต่ละตำแหน่งประกอบไปด้วย

หัวหน้ากลุ่ม มีหน้าที่เรียกประชุมสมาชิกกลุ่ม ดูแลติดตามกิจกรรมทุกอย่างของกลุ่ม

รองหัวหน้ากลุ่ม ทำหน้าที่แทนหัวหน้ากลุ่มเมื่อหัวหน้ากลุ่มมอบหมายให้

เสรัญญิก มีหน้าที่ ทำบัญชีรับ – จ่ายเงินของสมาชิกภายในกลุ่ม พร้อมทั้งติดตามความเคลื่อนไหวของรายได้ต่างๆของกลุ่ม

เลขานุการ มีหน้าที่ จัดทำบัญชีช่วยเสรัญญิกและนำเงินของสมาชิกเข้าฝากธนาคาร

ผู้ประสานงาน มีหน้าที่ประสานงานกับองค์กรต่างๆที่เข้ามาติดต่อเกี่ยวกับกิจกรรมของกลุ่มผลิต

5.1.4 ความสัมพันธ์ต่อการพัฒนาชุมชน

5.1.4.1 ความสามัคคีในหมู่บ้าน การจักสานหัตถกรรมมวยมีผลต่อความสามัคคีของคนในหมู่บ้าน ผลจากการวิจัยพบว่า ผู้จักสานหัตถกรรมมวยทุกคนเห็นว่า การจักสานหัตถกรรมมวยทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่บ้านมากขึ้น เพราะความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้านมีความใกล้ชิดสนิทสนมกันมากขึ้น มีการรวมกลุ่มกันเพื่อพบปะและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและ การขัดแย้ง โดยใช้หลักประชาธิปไตย ทำให้ความขัดแย้งได้รับการแก้ไข ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า จักสานหัตถกรรมมวยบ้านโคกสว่างได้ก่อให้เกิดความสัมพันธ์สมัครสมานสามัคคี ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และช่วยแก้ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นภายในหมู่บ้าน ในครอบครัวได้เป็นอย่างดี

5.1.4.2 ความภาคภูมิใจในชื่อเสียงของหมู่บ้าน การจักสานหัตถกรรมมวยมีผลต่อความภาคภูมิใจในชื่อเสียงของหมู่บ้าน ผลจากการวิจัยพบว่า การจักสานหัตถกรรมมวยทำให้บ้านโคกสว่างเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป เนื่องจากว่าเมื่อมีงานประจำปีของอำเภอ หรือจังหวัด ชาวบ้านก็จะนำหัตถกรรมมวยไปจำหน่ายหรือนำไปจัดนิทรรศการ ทำให้บ้านโคกสว่างมีชื่อเสียงในทางที่ดีมากขึ้น ชาวบ้านจึงมีความภาคภูมิใจในหมู่บ้านของตนเอง

5.1.4.3 การมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้าน การจักสานหัตถกรรมมวยมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้าน ผลการวิจัยพบว่า การจักสานหัตถกรรมมวยทำให้ผู้จักสานมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้านมากขึ้น เพราะการจักสานหัตถกรรมมวยทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น มีการรวมกลุ่มกันเพื่อพัฒนาคน พัฒนางาน และพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นไปตามโครงการที่คณะกรรมการหมู่บ้านได้วางแผนร่วมกันไว้

5.1.4.4 การลดปัญหาสังคมในหมู่บ้าน การจักสานหัตถกรรมมวยมีผลต่อการลดปัญหาสังคมในหมู่บ้าน ผลจากการวิจัยพบว่า ผู้จักสานทุกคนเห็นว่า การจักสานหัตถกรรมมวยทำให้ปัญหาสังคมในหมู่บ้าน เช่น การพนัน การลักขโมย เหล่านี้หมดไปจากหมู่บ้าน ชาวบ้านได้หันมาทำการจักสานหัตถกรรมมวยช่วยครอบครัวของตนเอง

5.1.4.5 การผลิตและการจำหน่ายของกลุ่ม

การผลิตหัตถกรรมมวยของบ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่นมีการรวมกลุ่มการผลิตที่เป็นทางการด้วยกันสี่กลุ่มการผลิตประกอบไปด้วย

1) ผู้ผลิต ผู้ผลิตเป็นประชากรในหมู่บ้านโคกสว่างทั้งผู้หญิงและผู้ชาย ส่วนมากผู้ผลิตเป็นผู้หญิง ผู้ชายจะเป็นคนเตรียมวัสดุอุปกรณ์ให้ ซึ่งแตกต่างจากสมัยก่อนงานจักสานเป็นงานของผู้ชายแต่ที่บ้านโคกสว่างปัจจุบันนี้ผู้ประกอบอาชีพจักสานจะเป็นผู้หญิงมากกว่าผู้ชายและผู้ผลิตมีอายุโดยเฉลี่ย 30 ปีขึ้นไปถึงวัยชรา

2) วัสดุ- อุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิต ในการผลิตหัตถกรรมมวยจะต้องเตรียมวัสดุ-อุปกรณ์ให้พร้อมก่อนที่จะมีการเริ่มขั้นตอนการจักสานดังนี้

1) มีด เป็นอุปกรณ์ที่สำคัญอย่างหนึ่งเพราะต้องใช้ในการผ่าไม้ เหลา ดอกเพื่อให้ดอกมีความเรียบร้อยสวยงาม ลักษณะของมีดที่ใช้ต้องคม ถ้ามีดไม่คมจะไม่สะดวกในการทำงาน ทำให้ไม้ไผ่ที่เหลาไม่เรียบร้อย นอกจากนี้ยังทำให้ไม้ไผ่แตกเสียหายได้ ผู้ผลิตจะต้องให้ความสำคัญกับมีดเป็นอย่างมาก มีดที่ชาวบ้านใช้เรียกว่ามีดอีโต้ ลักษณะมีดตามจับมีความยาวประมาณ 1 คืบ และมีส่วนที่เป็นตัวมีดสำหรับใช้ตัดหรือเหลาดอกยาวประมาณ 1 ฟุต สันมีดจะหนา ส่วนด้านที่ใช้งานจะมีความคมมาก ราคามีดเล่มละประมาณ 100 – 150 บาทแล้วแต่ละชนิดของเหล็กที่ใช้ทำมีดหรือแล้วแต่ความหนาของมีดอายุการใช้งานของมีดเล่มหนึ่งใช้ได้ประมาณ 3 – 7 ปี จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่าแต่ละครอบครัวจะมีมีดอีโต้โดยเฉลี่ย 2 – 3 เล่มต่อครอบครัว

2) เลื่อย ใช้ตัดไม้ไผ่ออกเป็นท่อนตามปล้องไม้ไผ่ การใช้เลื่อยตัดไม้ไผ่ทำให้ได้ไม้ไผ่ที่มีความเรียบร้อยไม่แตก แต่แต่ละครอบครัวที่ผลิตหัตถกรรมมวยต้องมีเลื่อยไว้ใช้อย่างน้อย 1 อัน

3) ไม้ไผ่ ไม้ไผ่ที่ชาวบ้านโคกสว่างนำมาผลิตหัตถกรรมมวยคือ ไม้ตง เพราะหาได้ง่ายและมีความเหนียว คงทน ในการตัดไม้ไผ่จะเลือกลำใหญ่ ตรง โดยชาวบ้านจะหาซื้อที่อำเภอ น้ำพองเป็นส่วนมาก ไม้ไผ่ที่ใช้ในการจักสานมีอายุระหว่าง 2 – 4 ปี ชาวบ้านเรียกว่าไม้ห้อง 2 , 3, 4 การซื้อไม้ไผ่จะซื้อตามขนาดของไม้ไผ่ราคาประมาณลำละ 25 บาท ไม้ไผ่หนึ่งลำสามารถผลิตหัตถกรรมมวยได้ 15 – 20 ใบแต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับลักษณะของไม้ไผ่ด้วย

5.1.5 ความสัมพันธ์ต่อการศึกษา

การจักสานหัตถกรรมมวยในสถานศึกษา

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ได้กำหนดเป้าหมายของการจัดการศึกษาไว้อย่างชัดเจนว่า มุ่งให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองและรู้ทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมในการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรฉบับปรับปรุงให้บรรลุเป้าหมายมีจุดเน้น 3 ประการ คือ ประการที่หนึ่ง จัดการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการ ประการที่สองส่งเสริมให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตรและประการสุดท้าย คือ พัฒนาหลักสูตรที่มีความหมายต่อผู้เรียน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนวิชาต่างๆอย่างหลากหลาย งานเลือกในกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ โรงเรียนสามารถเตรียมนักเรียนมุ่งไปสู่การประกอบอาชีพในท้องถิ่นได้ ให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจกระบวนการทำงาน มีทักษะในการใช้เครื่องมือ เครื่องใช้ มีนิสัยรักการทำงานและปรับปรุงงานอยู่เสมอเป็นการสร้างพื้นฐานไปสู่การเตรียมอาชีพประกอบในอนาคต

ในการส่งเสริมให้ท้องถิ่นพัฒนาหลักสูตร กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร ให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ตามข้อกำหนดในโครงสร้างหลักสูตร ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสรู้เรื่องราวของท้องถิ่นตนเอง เรียนรู้สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมในท้องถิ่น ตลอดจนสามารถแก้ปัญหาพัฒนาชีวิตของตน ครอบครัวและสังคม ความรู้ที่ได้มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สั่งสมและถ่ายทอดต่อกันมาแม้จะมีความแตกต่างกันก็สามารถนำความรู้นั้นๆมาพัฒนาท้องถิ่นและการดำรงชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพได้ (กรมวิชาการ. 2540 :30)

เมื่อ พ. ศ. 2538 โรงเรียนบ้านโคกสว่างซึ่งนายธงชัย แก้วมาลีพันธ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนได้ร่วมกับคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีแนวคิดที่จะจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและได้ตกลงนำการจักสานหัตถกรรมมวยซึ่งชาวบ้านทำอยู่นำมาเป็นหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนโดยให้นำไปจัดเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนในกลุ่มวิชาการงานและพื้นฐานอาชีพใช้สอนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 – 6 โดยครูผู้สอนคือนางเกลิยว อภิรัตน์วงศ์ ในระยะแรกที่นำภูมิปัญญาการจักสานหัตถกรรมมวยเข้ามาในโรงเรียนได้ขอความร่วมมือไปยังผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในการจักสานหัตถกรรมมวยในหมู่บ้านและได้นางสาร ศรีบุญเรืองเป็นผู้ฝึกสอนให้โดยของบประมาณจากส่วนราชการ (กรม สปช .) ให้เป็นค่าตอบแทน

ปัจจุบันนี้โรงเรียนบ้านโคกสว่างยังดำเนินการจัดกิจกรรมการจักสานหัตถกรรมมวยอยู่เหมือนเดิมโดยให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 – 6 เลือกเรียนโดยครูเป็นผู้ฝึกสอนให้และในขณะเดียวกันนักเรียนที่มีความชำนาญแล้วก็ช่วยสอนให้กับนักเรียนที่สนใจอีกด้วย

จากการนำเอาหัตถกรรมมวยเข้ามาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียนทำให้ครูและนักเรียนเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงมีกิจกรรมการจักสานหัตถกรรมมวยอยู่ในโรงเรียนจนปัจจุบันนี้

การจักสานหัตถกรรมมวยมีผลต่อการศึกษาของบุตรหลานในครอบครัวของผู้จักสานหัตถกรรมมวย คือ สามารถส่งบุตรหลานให้ได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นกว่าเดิม นอกจากนี้บุตรหลานสามารถช่วยเหลือพ่อแม่ผู้ปกครองในการจักสานหัตถกรรมมวยหลังเลิกเรียน และในวันหยุดต่างๆ อีกทั้งยังเป็นการฝึกให้บุตรหลานสืบทอดการจักสานหัตถกรรมมวยและใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ การจักสานหัตถกรรมมวยมีผลต่อความสามารถของบุตรหลานในครอบครัวของผู้จักสานหัตถกรรมมวย ทำให้มีรายได้จากการจักสานหัตถกรรมมวยด้วย

5.1.6 ความสัมพันธ์ด้านสาธารณสุข

การจักสานหัตถกรรมมวยมีผลต่อด้านสาธารณสุขของผู้จักสานเพราะมีผลทำให้สุขภาพดีขึ้น เนื่องจากการใช้แรงงานไม่หนักมากเหมือนการทำไร่ทำนาหรือการทำเกษตรอื่นๆ คุ่มค่ากับการลงทุน ทำให้มีสุขภาพจิตดี เพราะรายได้จากการจักสานหัตถกรรมมวยสามารถนำมาใช้จ่ายในการดูแลสุขภาพอนามัยต่างๆ การบริโภคอาหารที่ถูกสุขลักษณะ

การจักสานหัตถกรรมมวยส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมของหมู่บ้านทั้งปัจจัยภายนอก เช่น ถนน ไฟฟ้า น้ำประปา และปัจจัยภายใน เช่น ผู้นำ คณะกรรมการหมู่บ้าน การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นภายในหมู่บ้านทำให้ชาวบ้านมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ปัญหาทางสังคมลดลง มีกำลังซื้อมากขึ้นทั้งสินค้าอุปโภคและบริโภค นอกจากนี้ชาวบ้านยังได้รับวัฒนธรรมแบบสังคมเมืองมากขึ้น เช่น การแต่งกาย การใช้ถ้อยคำวาจา ซึ่งจะเห็นได้ว่าการจักสานหัตถกรรมมวยของบ้านโคกสว่างมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีดำเนินชีวิตของชุมชนเป็นอย่างมาก

5.1.7 ความสัมพันธ์ต่อการพัฒนาชุมชน

5.1.7.1 ความสามัคคีในหมู่บ้าน การจักสานหัตถกรรมมวยมีผลต่อความสามัคคีของคนในหมู่บ้าน ผลจากการวิจัยพบว่า ผู้จักสานหัตถกรรมมวยทุกคนเห็นว่า การจักสานหัตถกรรมมวยทำให้เกิดความสามัคคีในหมู่บ้านมากขึ้น เพราะความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนบ้านมีความใกล้ชิดสนิทสนมกันมากขึ้น มีการรวมกลุ่มกันเพื่อพบปะและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและแก้ปัญหาการขัดแย้ง โดยใช้หลักประชาธิปไตย ทำให้ความขัดแย้งได้รับการแก้ไข ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า การจักสานหัตถกรรมมวยบ้านโคกสว่างได้ก่อให้เกิดความสัมพันธ์สมัครสมานสามัคคี ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน และช่วยแก้ปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นภายในหมู่บ้าน ในครอบครัวได้เป็นอย่างดี

5.1.7.2 ความภาคภูมิใจในชื่อเสียงของหมู่บ้าน การจักสานหัตถกรรมมวยมีผลต่อความภาคภูมิใจในชื่อเสียงของหมู่บ้าน ผลจากการวิจัยพบว่า การจักสานหัตถกรรมมวยทำให้บ้านโคกสว่างเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป เนื่องจากเมื่อมีงานประจำปีของอำเภอ หรือจังหวัด ชาวบ้านก็นำหัตถกรรมมวยไปจำหน่ายหรือนำไปจัดนิทรรศการ ทำให้บ้านโคกสว่างมีชื่อเสียงในทางที่ดีมากขึ้น ชาวบ้านจึงมีความภาคภูมิใจในหมู่บ้านของตนเอง

5.1.7.3 การมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้าน การจักสานหัตถกรรมมวยมีผลต่อการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้าน ผลการวิจัยพบว่า การจักสานหัตถกรรมมวยทำให้ผู้จักสานมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้านมากขึ้น เพราะการจักสานหัตถกรรมมวยทำให้ฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น มี

การรวมกลุ่มกันเพื่อพัฒนาคน พัฒนางาน และพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นไปตามโครงการที่คณะกรรมการหมู่บ้านได้วางแผนร่วมกันไว้

5.1.7.4 การลดปัญหาสังคมในหมู่บ้าน การจักสานหัตถกรรมมวยมีผลต่อการลดปัญหาสังคมในหมู่บ้าน ผลจากการวิจัยพบว่า ผู้จักสานทุกคนเห็นว่า การจักสานหัตถกรรมมวยทำให้ปัญหาสังคมในหมู่บ้าน เช่น การพนัน การลักขโมย เหล่านี้หมดไปจากหมู่บ้าน ชาวบ้านได้หันมาทำการจักสานหัตถกรรมมวยช่วยครอบครัวของตนเอง

5.1.8 ความสัมพันธ์ในการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม

การจักสานหัตถกรรมมวยบ้านโคกสว่างทำให้มีการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมมากขึ้น เนื่องจากผู้จักสานหัตถกรรมมวยได้มีโอกาสออกสู่ชุมชนภายนอกมากขึ้น ทำให้เกิดการศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ในการทำงานกับองค์กรชาวบ้านจากถิ่นอื่น ทำให้ชาวบ้านมีการพัฒนาการพูด การอภิปรายกล้าคิดกล้าทำและกล้าแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์ปัญหา ตลอดจนการแต่งกายที่ได้ปรับเปลี่ยนไปเป็นแบบวัฒนธรรมเมืองมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมนั้น อาจเกิดจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบันที่เข้ามาสู่หมู่บ้านต่างๆ ทำให้ชาวบ้านได้รับเทคโนโลยีและวิวัฒนาการสมัยใหม่ ซึ่งส่งผลให้เกิดการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน

5.2 อภิปรายผล

5.2.1 ผลการวิจัยเรื่อง หัตถกรรมพื้นบ้านกรณีกลุ่มหัตถกรรมมวยบ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น ในครั้งนี้ประเด็นที่พบและสามารถนำมาอภิปรายผล มีดังนี้

5.2.2 จากการจักสานหัตถกรรมมวยมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ และมีการรวมกลุ่มการจักสานในปัจจุบัน ทำให้ชาวบ้านโคกสว่างมีรายได้เพิ่มขึ้นจากเดิม มีการเก็บออมมากขึ้น มีภาระหนี้สินลดลงและส่งผลให้มีการนำเทคโนโลยีเข้ามาในชุมชนมากขึ้น มีความสามารถในการส่งบุตรหลานเข้าเรียนต่อในระดับสูงขึ้น มีสุขภาพร่างกายและสุขภาพจิตที่ดี ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวอบอุ่น มีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน มีความสามัคคีในชุมชน ทำให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้น

5.2.3 สาเหตุที่การผลิตหัตถกรรมมวยมีบทบาทต่อเศรษฐกิจและสังคมของชาวบ้านแตกต่างกัน น่าจะเป็นเพราะอาชีพเสริมที่เป็นการสืบสานและการประยุกต์วัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวบ้านให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวบ้านมากกว่า ไม่ว่าจะเป็นการจักสานกระติบข้าว สานตะกร้า ทอเสื่อ

ทอผ้า เหล่านี้ ล้วนแต่เป็นการพัฒนาอาชีพที่ชาวบ้านคุ้นเคยมาก่อน ลักษณะการทำงานอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่โปร่งและปรับเปลี่ยนอิริยาบถได้ การใช้เทคโนโลยีในการผลิตไม่มีลักษณะสลับซับซ้อน และเป็นงานที่ไม่มีผลเสียต่อสุขภาพร่างกายและเสี่ยงกับอุบัติเหตุ

5.2.4 การจักสานหัตถกรรมมวยบ้านโคกสว่าง ถึงแม้จะทำให้ชาวบ้านมีความเจริญทางด้านวัตถุมากขึ้น และมีวัฒนธรรมคล้ายคนในเมืองแต่การติดต่อสื่อสารระหว่างกันยังมีความใกล้ชิดและทั่วถึง การรวมกลุ่มปรึกษาหารือเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันยังคงปรากฏให้เห็นอยู่เสมอ

5.2.5 การรวมกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ โดยการเลือกทำการจักสานหัตถกรรมมวย ทำให้ชาวบ้านโคกสว่าง ได้พัฒนาการด้านระบบความคิดทางการเมือง เป็นผลให้ชาวบ้านโคกสว่างได้พัฒนาทางการเมือง เป็นผลให้กลุ่มพัฒนาการจากกลุ่มเล็กๆค่อยๆเติบโตใหญ่ขึ้นตามประสบการณ์และเวลาที่ผ่านมา ชาวบ้านสนใจมาร่วมประชุมเพื่อฟังข้อประชุมจากผู้นำชุมชนเป็นประจำและร่วมแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมอย่างกระตือรือร้น

5.2.6 การอพยพเคลื่อนย้ายแรงงานของชาวบ้านโคกสว่าง ส่วนใหญ่ไม่มีการเคลื่อนย้ายแรงงาน สมาชิกในครอบครัวจะช่วยกันจักสานหัตถกรรมมวย เพราะในการจักสานหัตถกรรมมวยนั้นถ้ามีแรงงานมากก็ผลิตได้มาก ดังนั้นจึงทำให้สมาชิกในครอบครัวต้องช่วยกันทำเพื่อให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้น

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะทั่วไป

(1) ควรมีการสืบทอดภูมิปัญญาในการจักสาน ตระหนักถึงความสำคัญในการจักสานโดยเฉพาะการจักสานหัตถกรรมมวย เพราะเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นที่บรรพบุรุษได้สะสมถ่ายทอดมาจนถึงปัจจุบัน

(2) ควรหาแนวทางให้กลุ่มผู้ผลิตหัตถกรรมมวยได้มีการฝึกทักษะฝีมือให้พัฒนางาน ให้ทันเหตุการณ์ตามความต้องการของตลาด สามารถจำหน่ายและทำรายได้ให้กับกลุ่มผู้บริโภคเป็นการช่วยให้มีงานป้อนให้ทำตลอดเวลา และจะช่วยจูงใจให้คนหนุ่มสาวหันกลับมาทำงานในหมู่บ้านของตนเอง แทนการเคลื่อนย้ายแรงงานเข้าไปขายแรงงานในเมืองหลวง ซึ่งส่งผลไปถึงการลดปัญหาทางสังคมต่างๆ เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาอาชญากรรมได้

(3) ควรรณรงค์ ให้ชาวบ้านเกิดการรักษาสันติภาพ โดยเฉพาะป่าไม้ที่มีป่าไม้ขึ้นอยู่อย่างหนาแน่น ไม่ควรตัดทำลายหรือนำมาเป็นอาหารควรปล่อยให้ป่าไม้เจริญเติบโตอย่างเต็มที่ และมีการปลูกทดแทนเพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในการจักสานต่อไป

5.3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

- (1) ควรศึกษากลุ่มจักสานในพื้นที่อื่น ๆ เพื่อนำผลการศึกษาค้นคว้ามาเปรียบเทียบกับกลุ่ม จักสานบ้านโคกสว่าง ว่าทำให้ได้ประโยชน์และสาระสำคัญเพิ่มมากขึ้น
- (2) ควรศึกษาการจักสานด้านไม้ไผ่ทุกประเภท การออกแบบผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมกับความต้องการของตลาด แนวทางในการพัฒนาด้านฝีมือของผู้จักสานแนวทางการขยายเพื่อรองรับผลิตภัณฑ์จักสานและแนวทางการพัฒนาเพื่อนำไปสู่อุตสาหกรรมต่อไป

บรรณานุกรม

ภาคผนวก

บรรณานุกรม

- งามพิศ สัตย์สงวน. การวิจัยทางมานุษยวิทยา กรุงเทพฯ : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2532
- _____ หลักมานุษยวิทยา กรุงเทพฯ : เจ้าพระยาการพิมพ์, 2532
- เจนจบ ยิ่งสมล. ต้นไม้พืชพันธุ์มหัศจรรย์ กรุงเทพฯ : เลิฟ แอนด์ ลิฟเพรส, 2540
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และคณะ. สถานภาพไทยศึกษาการสำรวจเชิงวิพากษ์ กรุงเทพฯ: โอ. เอส. พริ้นติ้ง เฮาส์, 2537
- บุญเลิศ สดุดุชาติ. ทัศนกรรมไม้ไผ่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรม
ธรรม
อีสาน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2535
- บุญรอด ศิริทอง. การสานผ้าบ้านอุดม ตำบลหนองไผ่ อำเภอวังนบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาไทยคดี มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2542
- เพ็ญประภา วงศ์เกษมศักดิ์. การประกอบอาชีพสานกระติบข้าว บ้านโนนมะเยา ตำบลโพน
ทอง อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาไทยคดี
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2542
- วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. เครื่องจักสานในประเทศไทย กรุงเทพฯ : โอ เอส พริ้นติ้งเฮาส์, 2339
- _____ ศิลปทัศนกรรมพื้นบ้าน กรุงเทพฯ : คอมเพคท์พริ้นท์, 2542
- _____ ศิลปวัฒนธรรม ฉบับพิเศษ มีนาคม 2532
- สุรพล ชันธุศุภ งานสาน กรุงเทพฯ : บรรณกิจเกเรตติ้ง, 2534
- สุพรรณิ ไชยอำพรและ สนิท สมัครการ. การวิเคราะห์ทางสังคมเพื่อการพัฒนา กรุงเทพฯ:
ไตรกราฟฟิค, 2542
- _____ สารานุกรมไทยฉบับเยาวชน เล่ม 13 กรุงเทพฯ : รุ่งศิลป์การพิมพ์, 2538
- สมจิตร งามยิ่ง. การประกอบอาชีพทัศนกรรมสานจ้อ ของชาวตำบลโคกสีทองกลาง
ตำบลนาหนองทุ่มและตำบลดงใหญ่ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดมหาสารคาม วิทยานิพนธ์
ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2539
- อเนก บุญภักดี และ พิสนันท์ ใจสุทธิ. เครื่องจักสานด้วยไม้ไผ่ กรุงเทพฯ : ครูสภาลาดพ
ไร่, 2536
- _____ ลวดลายบนผืนผ้าสืบสานภูมิปัญญาไทย กรุงเทพฯ : พริ้นโพร, 2541
- สิริวัฒน์ คำวันสา. สะท้อนวัฒนธรรมไทย กรมวิชาการ, 2539

- ผาสุก มุททเทธา. คติชาวบ้านกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2535
 _____ ภูมิปัญญาและเทคโนโลยีท้องถิ่น กรมศิลปากร, 2542
- มานพ แก้วสนิท. ภูมิปัญญาตาสาย กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์บู๊คแบงค์, 2541
- สังคม ภูมิพันธ์. สื่อพื้นบ้านในการสื่อสารของชาวอีสาน : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2536
 _____ ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท , 2536
 _____ เอกลักษณะไทยในสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น , 2540
- สมิทท สระอุบล. มานุษยวิทยาเบื้องต้น กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2534
- ณรงค์ เล้าประชา. มานุษยวิทยาประยุกต์ในการพัฒนาชุมชน กรุงเทพฯ : โอ. เอส. พริ้นติ้ง
 เฮ้า, 2541
- ไต้ นนท์จันทร์. มานุษยวิทยาประยุกต์ กรุงเทพฯ : อมรการพิมพ์ , 2537
- อมรา พงศาพิชญ์. วัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538
- ศรีศักร วัลลิโภดม . สังคม- วัฒนธรรมในวิถีการอนุรักษ์ กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ , 2532
 _____ หัตถกรรมพื้นบ้านอีสาน สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ , 2532
 _____ ภูมิปัญญาพื้นบ้านและวิถีชีวิตของคนไทย สถาบันวิจัยและวัฒนธรรมอีสาน
 มหาวิทยาลัยมหาสารคาม , 2540.
 _____ กลุ่มสัจจะออมทรัพย์แบบพัฒนาครบวงจร เอกสารประกอบการสัมมนา มิติทางวัฒนธรรมในยุคเศรษฐกิจพอเพียง ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร , 2542
 _____ สื่อกับการวิจัยทางวัฒนธรรม เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการการวิจัยไทย
 ในอนาคต, 2543.
 _____ การวิจัยประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและสังคมอีสาน เอกสารประกอบการสัมมนาทาง
 วิชาการ ตีการวิจัยไทยศึกษาในอนาคต , 2544
- บุญทัน ดอกโรสง การบริหารเพื่อการสร้างสรรค์ กรุงเทพฯ: พิมพ์การพิมพ์, 2532
- ยศ สันตสมบัติ มนุษย์กับวัฒนธรรม กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537
- วีระวุธ มาฆะศิริานนท์ การบริหารภูมิปัญญา กรุงเทพฯ: เอ็กเปอร์เนท , 2542
- พีรสิทธิ์ คำนวนศิลป์ การบริหารจัดการโครงการพัฒนาสังคมแบบก้าวหน้า ขอนแก่น:
 พระธรรมจันทร์ , 2543
 _____ งานไม้ไผ่ในชีวิตคนเอเชียและแปซิฟิก เอกสารนิทรรศการเฉลิมพระเกียรติวันเฉลิม
 พระชนมพรรษา 12 สิงหาคม 2337

ภาคผนวก ก
รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

บรรณานุกรมสัมภาษณ์

- กัลยา ทองโคตร. อายุ 11 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์
บ้านเลขที่ 76 หมู่ที่ 10 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2544.
- กนกอร ดลตรี. อายุ 33 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 25 หมู่ที่ 4 บ้านคำบอน ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2545.
- กฤติยา นามราช. อายุ 12 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 148 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2544.
- เกรียงไกร ก้อมชัยภูมิ. อายุ 12 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 126 หมู่ที่ 10 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2544.
- เกลียว อภิรัตน์วงศ์. อายุ 43 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์
บ้านเลขที่ 64 หมู่ที่ 4 บ้านโคกสูง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2544.
- กิ่ง สินธพ. อายุ 42 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 81 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2544.
- แก้ว ทิพย์แสง. อายุ 41 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 52 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2544.
- แก้ว ไหว่ภักดี. อายุ 60 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 78 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2544.
- ขวัญเมือง ทองโคตร. อายุ 11 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 137 หมู่ที่ 10 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2544.

- เจียวก ทองโคตร. อายุ 45 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 96 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2544.
- เจียน ทองโคตร. อายุ 48 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 76 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2544.
- คัทลียา ยางสวาส. อายุ 36 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 50 หมู่ที่ 1 บ้านโคกสูง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2545.
- เคน จันกำฟ้า. อายุ 75 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 90 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2544.
- เคน โห้วภักดี. อายุ 49 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 68 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2544.
- คำ โห้วภักดี. อายุ 35 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 64 หมู่ที่ 1 บ้านโคกสูง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2545.
- คำเขียน ปาณาธา. อายุ 43 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 63 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2544.
- คำพอง ไชยวุฒิ. อายุ 63 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 8 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2544.
- คำปุ่น ทองโคตร. อายุ 38 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 120 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2544.
- เครือวัลย์ บริสุทธิธรรม. อายุ 39 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 71 หมู่ที่ 4 บ้านคำบอน ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น

- เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2545.
- ครองทรัพย์ ตาแดง. อายุ 35 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 64 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2544.
- จันได พานศรี. อายุ 40 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 97 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2544.
- จันทรหอม พันธุ์พัฒน์. อายุ 50 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 27 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 14 มีนาคม 2544.
- จันทรเพ็ญ นาคีรินทร์. อายุ 33 ปี . เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 149 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 14 มีนาคม 2544.
- จา โพธิสาธิ. อายุ 45 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 69 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 14 มีนาคม 2544.
- จิณกร นามราช. อายุ 35 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 11 หมู่ที่ 10 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2544.
- จิต ทองโคตร. อายุ 55 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 39 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2544.
- จิต มณีสา. อายุ 49 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 75 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2544.
- จिरภา แสงเสริม. อายุ 12 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 59 หมู่ที่ 10 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2544.
- จวน ทองโคตร. อายุ 56 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,

- บ้านเลขที่ 67 หมู่ที่ 10 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2544.
- จำเนียร ภูมิแสนโคตร. อายุ 43 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 88 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 13 เมษายน 2544.
- เจริญ ไชยวุฒิ. อายุ 61 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 8 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 13 มีนาคม 2544.
- แจ่ม ทองโคตร. อายุ 45 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 16 หมู่ที่ 10 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2544.
- ณัฐวุฒิ จ้างจิด. อายุ 11 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 6 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2545.
- ดาว ศรียอด. อายุ 66 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 16 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2544.
- ดวงมัลย์ ศรีชะ. อายุ 36 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 51 หมู่ที่ 1 บ้านโคกสูง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2545.
- เดือน พันธุ์พัฒน์. อายุ 72 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 5 หมู่ที่ 10 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 2 เมษายน 2544.
- เดือนเพ็ญ ชุมพล. อายุ 11 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 13 หมู่ที่ 10 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2544.
- ถนอม ชมภูโคตร. อายุ 53 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 58 หมู่ที่ 4 บ้านคำบอน ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2545.

- ทา พรหมบุญ. อายุ 62 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 58 หมู่ที่ 10 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 2 เมษายน 2544.
- เทวีกา ปราณสิงห์. อายุ 30 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 54 หมู่ที่ 1 บ้านโคกสูง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2545.
- ทองพิน ทองโคตร. อายุ 59 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 91 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2544.
- ทองมา ไหววักดี. อายุ 75 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 68 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2554.
- ทองบ่อ บัวสี. อายุ 61 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 84 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2554.
- ทองเลื่อน ศรีเศษ. อายุ 47 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 107 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2554.
- ทองเพียร ต่างตั้งทอง. อายุ 44 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 25 หมู่ที่ 10 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2554.
- ทวน ศรีชุม. อายุ 37 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 17 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2544.
- ที พานศรี. อายุ 45 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 95 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2544.
- ทอง ทองโคตร. อายุ 82 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 28 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น

- เมื่อวันที่ 4 มีนาคม 2544.
- ทองอินทร์ บุญมี. อายุ 47 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 85 หมู่ที่ 4 บ้านคำบอน ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2545.
- ทองใบ ชัยเวียง. อายุ 50 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 61 หมู่ที่ 4 บ้านคำบอน ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2545.
- ธวัชชัย จันสงกา. อายุ 12 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 74 หมู่ที่ 10 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2545.
- ธีรจักร กินบุญ. อายุ 52 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 163 หมู่ที่ 2 ตำบลเขื่อน อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2545.
- นิรารวรรณ นามตาแสง. อายุ 30 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 75 หมู่ที่ 1 บ้านโคกสูง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2545.
- บุญเหลือ ภูไธ. อายุ 77 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 78 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 5 มีนาคม 2544.
- บุญทัน ตาดนอก. อายุ 50 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 61 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2554.
- บวร ภูไธ. อายุ 38 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 20 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2544.
- บุญसार ศรีบุญเรือง. อายุ 51 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 6 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 7 มีนาคม 2544.
- บัวสอน พนมไชย. อายุ 39 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,

- บ้านเลขที่ 66 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2544.
- บัวทอง ราชบัวโฮม. อายุ 50 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 134 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2544.
- บัวทอง จุลโพธิ์. อายุ 59 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 4 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2544.
- บัวใบ จารมัย. อายุ 31 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 31 หมู่ที่ 10 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2554.
- บัวบาล พาลศรี. อายุ 33 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 66 หมู่ที่ 1 บ้านโคกสูง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2545.
- บัวพอง พาสมโภชน. อายุ 57 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 25/1 หมู่ที่ 4 บ้านคำบอน ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2545.
- บุญเลี้ยง นามโยธา. อายุ 57 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 79 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2544.
- ปิยณัฐ โชคลา. อายุ 40 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 38 หมู่ที่ 10 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2554.
- ประเสริฐ หมอนสีทา. อายุ 57 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 11 หมู่ที่ 10 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2544.
- ประยูร ทองโคตร. อายุ 43 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 32 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2544.

- ประชุม ทองโคตร. อายุ 39 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 90 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 15 มีนาคม 2544.
- ประยงค์ ศรียอด. อายุ 58 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 101 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 16 มีนาคม 2544.
- ผดุงศักดิ์ วิหิจิตร. อายุ 11 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 100 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2545.
- พัต บุญญานุสินธ์. อายุ 53 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 78 หมู่ที่ 1 บ้านโคกสูง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2545
- ไพรวลัย พรหมบุญ. อายุ 30 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 148 หมู่ที่ 10 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2544
- พงษ์นิตดา ศิรินาจันทร์. อายุ 29 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 30 หมู่ที่ 4 บ้านคำบอน ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2545.
- ภู ทองโคตร. อายุ 63 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 76 หมู่ที่ 1 บ้านโคกสูง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2545.
- มะลิ แส่นแก้วอายุ 63 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 75 หมู่ที่ 1 บ้านโคกสูง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2545.
- .มนัส บัวสี. อายุ 28 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 51 หมู่ที่ 10 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2544.
- เรือง จาคนอก. อายุ 51 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 7 หมู่ที่ 10 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น

- เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2544.
- ราตรี จันทรเสกกา. อายุ 71 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 74 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2544.
- ราตรี วงษ์ใหญ่. อายุ 42 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 41 หมู่ที่ 1 บ้านโคกสูง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2545.
- ลัดดาวัลย์ ศรีชุม. อายุ 11 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 40 หมู่ที่ 10 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2545.
- เลื่อน ทองโคตร. อายุ 60 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 14 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2544.
- ลู สันติศย์. อายุ 35 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 140 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2544.
- ลี พรหมบุตร. อายุ 54 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 3 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2544.
- ล้วน ทาบแสน. อายุ 57 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 33 หมู่ที่ 10 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2554.
- วังชัย โพนสูง. อายุ 40 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 138 หมู่ที่ 10 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2544.
- วิรัฐ บำรุงอายุ 42 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 1 หมู่ที่ 1 บ้านโคกสูง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2545.
- วีรบุษ ผิงสูงเนิน. อายุ 35 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,

บ้านเลขที่ 124 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2545.

ศรีนวล ก่อมชัยภูมิ. อายุ 45 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 123 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น

สังวาลย์ นิคม. อายุ 45 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ หมู่ที่ 10 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2544.

สวัสดิ์ เนตินันท์. อายุ 43 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 21 หมู่ที่ 4 บ้านคำบอน ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2545.

สาคร พันแสน. อายุ 46 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 125 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2545.

สุขสันต์ พานศรี. อายุ 13 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 97 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2544.

สุพร ปาละมะ. อายุ 47 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 82 หมู่ที่ 4 บ้านคำบอน ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2545.

สุรศักดิ์ โสแสง. อายุ 41 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 28 หมู่ที่ 4 บ้านคำบอน ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2545.

สิทธิพงษ์ ชุมลำราญ. อายุ 12 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 5 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2544.

สี กาญจนวุฒิ. อายุ 84 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 83 หมู่ที่ 4 บ้านคำบอน ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2545.

- สมนึก ทองโคตร. อายุ 50 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 86 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 26 มีนาคม 2544.
- สมพร วิโทจิตร. อายุ 37 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 100 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2545.
- โสวัตร ปาณา. อายุ 11 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 97 หมู่ที่ 10 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2544.
- เสถียร ผานุกุล. อายุ 43 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 19 หมู่ที่ 10 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2544.
- เสถียร ลำมะนา. อายุ 34 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 23 หมู่ที่ 4 บ้านคำบอน ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2545.
- สมภพ แถวหนองกุ้ง. อายุ 39 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 98 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2544.
- เสี่ยวสวาท ไหว่ภักดี. อายุ 70 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 21 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2544.
- สมหวัง พันธุ์พัฒน์. อายุ 29 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 141 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2544.
- เส็งยม ศรีชุม. อายุ 25 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 141 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2544.
- สวรรณค์ ทำทา. อายุ 57 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,

- บ้านเลขที่ 65 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2544.
- สุภาภรณ์ ทองโคตร. อายุ 64 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 18 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2544.
- สนม ทองโคตร. อายุ 54 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 77 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2544.
- สมัย สุดจันทร์ฮาม. อายุ 30 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 74 หมู่ที่ 1 บ้านโคกสูง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2545.
- สาย มุงบุญ. อายุ 54 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 67 หมู่ที่ 1 บ้านโคกสูง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2545.
- สี ศรียอด. อายุ 45 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 40 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2544.
- สมเด็ก แก้วบุรี. อายุ 30 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 77 หมู่ที่ 1 บ้านโคกสูง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2545.
- สมหมาย มุงบุญ. อายุ 52 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 65 หมู่ที่ 1 บ้านโคกสูง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2545.
- หทัยทิพย์ นันกระโทก. อายุ 30 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 50 หมู่ที่ 4 บ้านคำบอน ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2545.
- หนูแพง ทองโคตร. อายุ 54 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 10 หมู่ที่ 10 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 21 เมษายน 2544.

- หนูเพ็ง ชินเนหันสา. อายุ 54 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 6 หมู่ที่ 10 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 21 เมษายน 2544.
- หนูเพียร ศรีละโพธิ์. อายุ 52 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 83 หมู่ที่ 4 บ้านคำบอน ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2545.
- หนูจิ้น มณีสา. อายุ 36 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 116 หมู่ที่ 10 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 21 เมษายน 2544.
- หนูพลอย หาญคำแหง. อายุ 55 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 53 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 21 เมษายน 2544.
- หนูเทียม จันทำพี้. อายุ 34 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 42 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2544.
- หนูสัน อุทัยบาล. อายุ 41 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 41 หมู่ที่ 10 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2545.
- น้ำฝน ทองโคตร. อายุ 11 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 31 หมู่ที่ 10 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2545
- นิวัฒน์ พันธุ์พัฒนอายุ 11 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 140 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2545.
- อมรรัตน์ จันทราช. อายุ 11 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์, บ้านเลขที่ 46 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น เมื่อวันที่ 20 มีนาคม 2545.
- อภิรัตน์ มหาเสนา. อายุ 12 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,

- บ้านเลขที่ 54 หมู่ที่ 10 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2545.
- อดิศร ศรีเมืองบุญ. อายุ 53 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 290 หมู่ที่ 3 ตำบลเขื่อน อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 8 เมษายน 2545.
- อำนวย ปาณาราช. อายุ 33 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 153 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 2 เมษายน 2544.
- อุดม จุลโพธิ์. อายุ 74 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 131 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 21 เมษายน 2544.
- อุบล ทองโคตร. อายุ 46 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 86 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 21 เมษายน 2544.
- เอมวิภา ทองโคตร. อายุ 12 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 59 หมู่ที่ 3 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2545.
- อ่อน ชัยเวียง. อายุ 67 ปี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ประไพ ทศชา เป็นผู้สัมภาษณ์,
บ้านเลขที่ 88 หมู่ที่ 4 บ้านคำบอน ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น
เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2545.

ภาคผนวก ข
แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 1

เรื่องเหตุการณ์ที่บ้านกับวิถีชุมชน : ศึกษากรณีกลุ่มเหตุการณ์มวย บ้านโคกสว่าง
ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น

ใช้สัมภาษณ์เพื่อเป็นข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ทั่วไปของหมู่บ้าน

1. ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

1.1 เพศ

( ) ชาย ( ) หญิง

1.2 อายุ ( ) ไม่เกิน 25 ปี ( ) 26 – 30 ปี

( ) 31 – 35 ปี ( ) 36 – 40 ปี

( ) 41 ปีขึ้นไป

1.3 วุฒิการศึกษา

( ) ต่ำกว่าปริญญา ( ) อนุปริญญาหรือเทียบเท่า

( ) ปริญญาตรี ( ) สูงกว่าปริญญาตรี

1.4 อาชีพ

( ) ค้าขาย ( ) รับราชการ

( ) นักธุรกิจ ( ) เกษตรกร

( ) อื่น ๆ โปรดระบุ.....

2. ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน

2.1 หมู่บ้านนี้ตั้งขึ้นเมื่อใด.....มีประชากร.....คน

เพศชาย.....คน เพศหญิง.....คน

1.2 อพยพหรือย้ายถิ่นฐานมาจากที่ใด.....ปี พ.ศ.....

1.3 สาเหตุที่ต้องอพยพหรือย้ายถิ่นฐานจากที่เดิมเพราะเหตุใด.....

.....
.....
.....

1.4 สาเหตุที่เลือกสถานที่ปัจจุบันเป็นที่ตั้งหมู่บ้านเพราะเหตุใด.....

.....
.....

1.5 ผู้นำในการอพยพตั้งหมู่บ้านคือใคร.....

1.6 ผู้นำหมู่บ้านคนแรกคือใคร.....

2. สภาพทั่วไปของหมู่บ้าน

2.5 ลักษณะที่ตั้งของหมู่บ้านมีเขตติดต่ออย่างไร.....

ทิศเหนือติดกับ.....

ทิศใต้ติดกับ.....

ทิศตะวันออกติดกับ.....

ทิศตะวันตกติดกับ.....

3.2 แหล่งน้ำที่สำคัญของหมู่บ้านมีอะไรบ้าง.....

.....

.....

.....

3.3 ศาสนาศิลปวัฒนธรรมเป็นอย่างไร.....

.....

.....

.....

3.4 ประเพณีและพิธีกรรมที่ถือปฏิบัติมีอะไรบ้าง.....

.....

.....

.....

3.5 กิจกรรมด้านการศึกษาของชาวบ้านเป็นอย่างไร.....

.....

.....

.....

3.6 กิจกรรมด้านสาธารณสุขเป็นอย่างไร.....

.....

.....

.....

3.7 กิจกรรมด้านการสาธารณสุขปโภคมีอะไรบ้าง.....

.....
.....
.....

3.8 กิจกรรมด้านการจัดการชุมชนมีอะไรบ้าง.....

.....
.....
.....

3.9 สภาพทั่วไปของสิ่งแวดล้อมในหมู่บ้านเป็นอย่างไร.....

.....
.....
.....
.....

ลงชื่อ.....ผู้สัมภาษณ์
วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 2

เรื่อง ทัศนกรรมพื้นบ้านกับวิถีชุมชน : ศึกษากรณีกลุ่มทัศนกรรมมวยบ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น

ใช้สัมภาษณ์เพื่อเป็นข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการและการดำรงอยู่ของทัศนกรรมมวย

1. ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

1.1 เพศ

( ) ชาย ( ) หญิง

1.2 อายุ ( ) ไม่เกิน 25 ปี ( ) 26 – 30 ปี

( ) 31 – 35 ปี ( ) 36 – 40 ปี

( ) 41 ปีขึ้นไป

1.3 วุฒิการศึกษา

( ) ชั้นประถมศึกษา ( ) ชั้นมัธยมศึกษา

( ) ปริญญาตรี ( ) สูงกว่าปริญญาตรี

1.4 อาชีพ

( ) ค้าขาย ( ) รับราชการ

( ) นักธุรกิจ ( ) เกษตรกร

( ) อื่น ๆ โปรดระบุ.....

2. ประวัติความเป็นมาของการผลิตทัศนกรรมมวย

2.1 ใครเป็นผู้ริเริ่มการผลิตทัศนกรรมมวย.....

2.2 คนในครอบครัวมีการถ่ายทอดการผลิตทัศนกรรมมวยอย่างไร.....

.....

.....

.....

2.3 ท่านได้รับการฝึกการผลิตทัศนกรรมมวยจากใคร.....

.....

.....

2.4 ทำไมท่านจึงตัดสินใจทำการผลิตทัศนกรรมมวย.....

.....

.....

.....

1.5 แหล่งวัตถุดิบที่นำมาใช้ได้มาจากที่ใด.....

.....

1.6 นักเรียนที่ได้เรียนการผลิตหัตถกรรมมวมีทักษะหรือการเปลี่ยนแปลงอะไรบ้าง.....

.....

.....

2. การจำหน่าย

1.1 ท่านจำหน่ายหัตถกรรมมวมากี่ปี.....

1.2 จำหน่ายครั้งแรกราคา.....ปัจจุบันจำหน่ายในราคา.....บาท

1.3 สถานที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์มีที่ไหนบ้าง.....

.....

1.4 ท่านนำหัตถกรรมมวไปจำหน่ายอย่างไร.....

.....

.....

1.5 ท่านมีรายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ครั้งละเท่าไร.....

เดือนละกี่ครั้ง.....

1.6 ท่านผลิตเองหรือรับซื้อไปจำหน่าย.....

.....

1.7 ท่านจัดการกับรายได้ที่ได้จากการจำหน่ายหัตถกรรมมวอย่างไร.....

.....

.....

4. การจำหน่ายหัตถกรรมมวในสถานศึกษา

4.1 ใครเป็นผู้จำหน่าย.....

4.2 จำหน่ายในรูปแบบอย่างไร.....

.....

4.3 จำนวนในราคาใบละเท่าใด.....

4.4 รายได้ที่ได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์มีวิธีการจัดการอย่างไร.....

.....

4.5 สถานที่ใช้จำหน่ายผลิตภัณฑ์มีที่ใดบ้าง.....

.....

5. รายได้ที่ได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์

5.1 ก่อนการผลิตท่านมีรายได้อย่างไร.....

.....

5.2 การผลิตท่านมีรายได้ต่อเดือนจำนวนเท่าไร.....

.....

5.3 ท่านคิดว่าการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทำให้ท่านมีรายได้อย่างไร.....

.....

.....

.....

ลงชื่อ.....ผู้สัมภาษณ์

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

แบบสัมภาษณ์ชุดที่ 3

เรื่อง หัตถกรรมพื้นบ้านกับวิถีชุมชน : ศึกษากรณีกลุ่มหัตถกรรมมวยบ้านโคกสว่าง
ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น

เพื่อใช้สัมภาษณ์เพื่อเป็นข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของหัตถกรรมมวยต่อวิถีชุมชน

1. ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

1.1 เพศ

( ) ชาย ( ) หญิง

1.2 อายุ ( ) ไม่เกิน 25 ปี ( ) 26 – 30 ปี

( ) 31 – 35 ปี ( ) 36 – 40 ปี

( ) 41 ปีขึ้นไป

1.3 วุฒิการศึกษา

( ) ต่ำกว่าอนุปริญญา ( ) อนุปริญญาหรือเทียบเท่า

( ) ปริญญาตรี ( ) สูงกว่าปริญญาตรี

1.4 อาชีพ

( ) ค้าขาย ( ) รับราชการ

( ) นักธุรกิจ ( ) เกษตรกร

( ) อื่น ๆ โปรดระบุ.....

2. วัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิตหัตถกรรมมวย

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการผลิตมีอะไรบ้าง.....

.....

.....

.....

2.2 วัสดุที่ใช้ในการผลิตในอดีตได้มาจากที่ใด.....

.....

.....

.....

2.3 ลักษณะไม้ใผ่ที่นำมาใช้ในการผลิตหัตถกรรมมวยเป็นอย่างไร.....

.....

.....

.....
2.4 วิธีการนำวัสดุมาใช้ในการผลิตหัตถกรรมมวยทำอย่างไร.....
.....

3. ลวดลายที่ผลิต

3.1 ลายที่ผลิตมีลายอะไรบ้าง.....
.....

3.2 ลายที่นิยมทำการผลิตคือลายอะไรบ้าง.....
.....

3.3 สาเหตุที่เลือกลายนี้เพราะอะไร.....
.....

3.4 ท่านมีรูปแบบหรือรูปทรงในการผลิตอะไรบ้าง.....
.....

4. การจัดตั้งกลุ่มผลิตและจำหน่ายหัตถกรรมมวย

4.1 ในการผลิตและการจำหน่ายมีการจัดตั้งกลุ่มหรือไม่.....
เพราะเหตุใด.....
.....

4.2 มีทั้งหมดกี่กลุ่ม.....แต่ละกลุ่มมีสมาชิกเท่าไร.....
.....

4.3 สมาชิกในกลุ่มประกอบด้วยใครบ้าง.....
.....

4.4 กลุ่มนี้ได้ตั้งขึ้นมามานานเท่าใด.....

4.5 การจัดได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานใดบ้าง.....

.....
.....

4.6 วิธีการประชุมมีขั้นตอนการประชุมอย่างไร.....
.....

5. การผลิตในกลุ่ม

5.1 การผลิตในกลุ่มมีวิธีการอย่างไร.....
.....

5.2 การจัดการการใช้เครื่องมือที่ใช้ในการผลิตมีการจัดการทำอย่างไร.....
.....

5.3 วัสดุที่ใช้ในการผลิต มีการอย่างไร.....
.....

6. การจำหน่ายในกลุ่ม

6.1 ใครเป็นผู้จำหน่ายผลิตภัณฑ์.....

6.2 การจัดการตลาดทำอย่างไร.....
.....

6.3 พาหนะที่ใช้ในการนำผลิตภัณฑ์ไปจำหน่ายมีวิธีการอย่างไร.....
.....

6.4 เงินที่ใช้ลงทุนได้จากแหล่งใดบ้าง.....
.....

6.5 การจัดการรายได้ของกลุ่มทำอย่างไร.....
.....

6.6 กลุ่มของท่านมีบทบาทในการพัฒนาชุมชนอย่างไร.....

.....
.....
.....

7. รายได้จากการผลิต

7.1 ท่านมีวิธีการจัดการรายได้ที่ได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์อย่างไร.....

.....
.....

7.2 ท่านคิดว่ารายได้จากการรวมกลุ่มมีผลต่อครอบครัวท่านอย่างไร.....

.....
.....

7.3 ท่านพอใจเรื่องการผลิตในกลุ่มเพียงใด.....

.....
.....

7.4 ท่านพอใจในเรื่องรายได้เพียงใด.....

.....
.....

ลงชื่อ.....ผู้สัมภาษณ์

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ภาคผนวก ค
แบบบันทึกภาคสนาม

แบบบันทึกข้อมูลสนามแบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน

ข้อมูลกิจกรรม

1. ประวัติหมู่บ้านและสภาพทั่วไปของหมู่บ้าน

ที่ตั้งและสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์.....

.....
.....
.....
.....
.....

ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน.....

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

สภาพสังคมและวัฒนธรรม.....

.....
.....
.....
.....
.....

การเมืองและการปกครอง.....

.....
.....

.....
.....
.....
.....

ลายพื้นฐานที่ใช้ในการผลิตหัตถกรรมมวย.....

.....
.....
.....
.....

การผลิตหัตถกรรมมวยในสถานศึกษา.....

.....
.....
.....
.....

3. บทบาทของหัตถกรรมมวยต่อวิถีชุมชน การจัดตั้งกลุ่มผลิต การจำหน่ายหัตถกรรม
มวย.....

.....
.....
.....
.....

รายได้ที่ได้จากการผลิตหัตถกรรมมวย.....

.....
.....
.....

ชื่อ.....สกุล.....ผู้สังเกตการณ์

แบบบันทึกข้อมูลสนามแบบไม่มีส่วนร่วม

สังเกตเมื่อวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ตอนที่ 1. ประวัติหมู่บ้านและสภาพทั่วไปของหมู่บ้าน

ข้อมูลที่ได้.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

ตอนที่ 2. พัฒนาการและการดำรงอยู่ของหัตถกรรมพื้นบ้าน

ข้อมูลที่ได้.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

ตอนที่ 3. บทบาทของหัตถกรรมพื้นบ้านต่อวิถีชุมชน

ข้อมูลที่ได้.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

ชื่อ.....สกุล.....ผู้สังเกตการณ์

ภาคผนวก ง
ภาพกิจกรรม

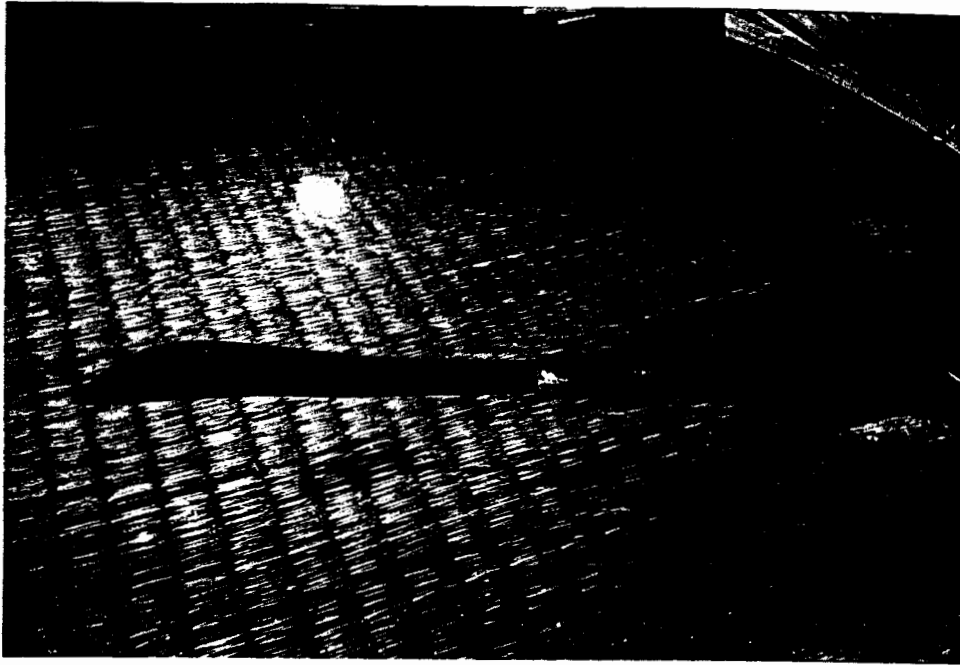
ภาพที่ 1 บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น

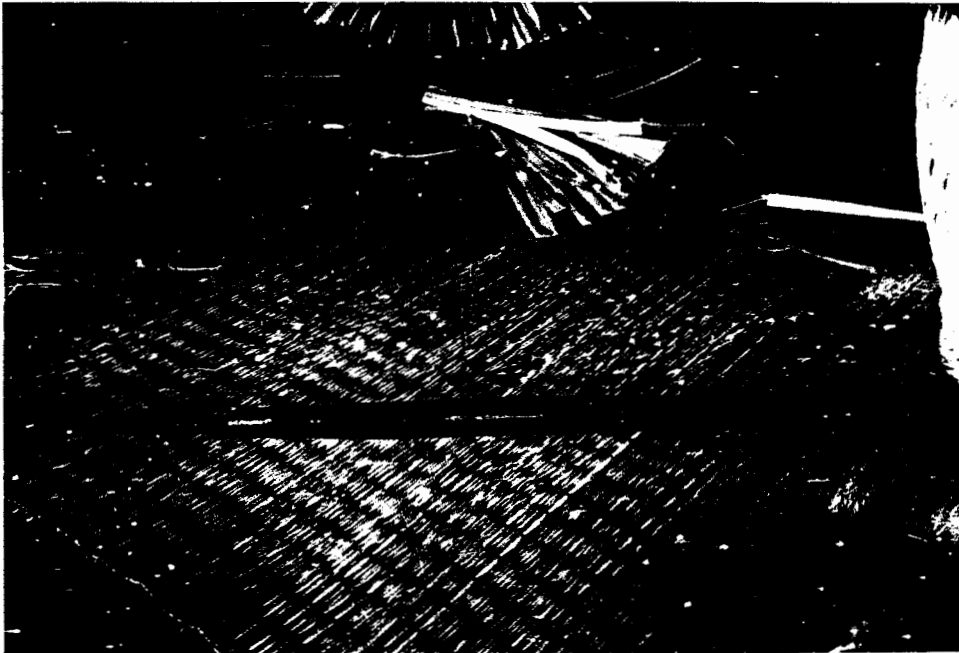
ภาพที่ 2 โรงเรียนบ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น

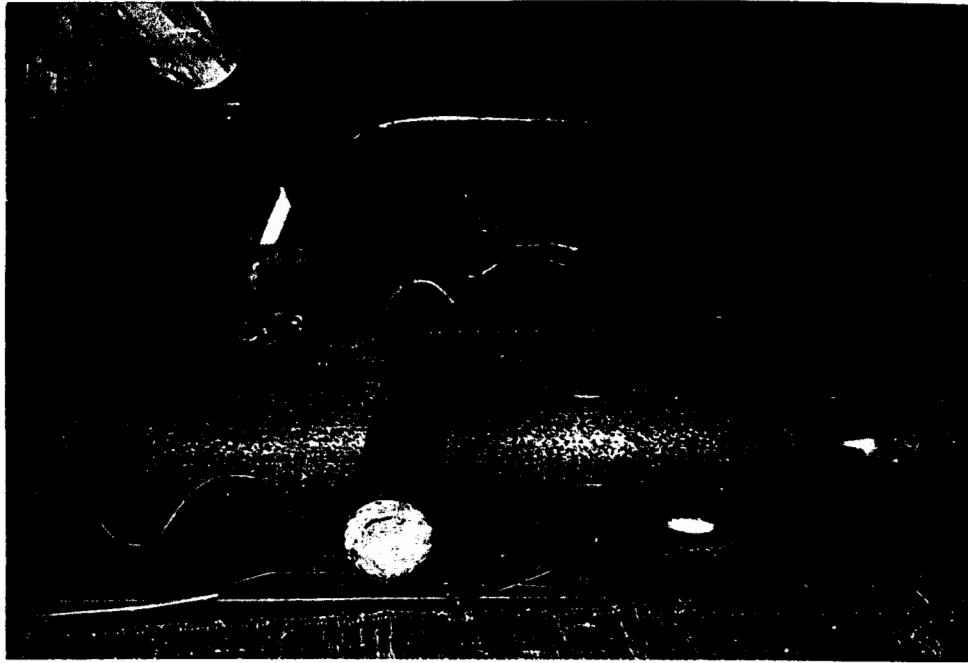
ภาพที่ 3 นายทอง ทองโคตร อายุ 81 ปี ผู้นำเขาหัตถกรรมมวยเข้ามาสู่หมู่บ้านโคกสว่าง ตำบลโคกสูง อำเภออุบลรัตน์ จังหวัดขอนแก่น

ภาพที่ 4 มีดโต้ หรือมีดอโต้ ใช้สำหรับผ่าไม้ไผ่และจักตอก

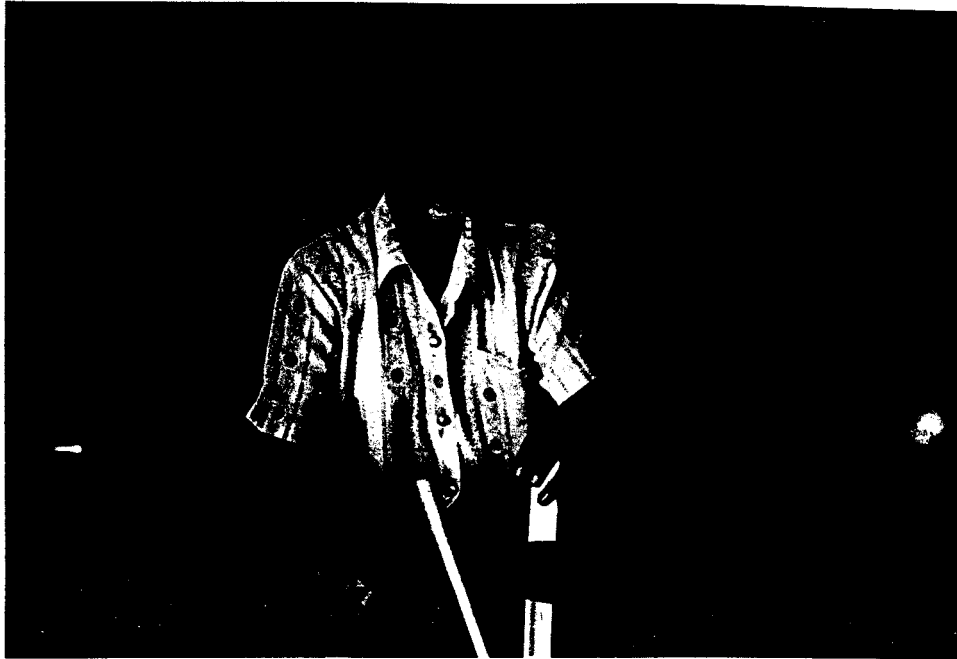
ภาพที่ 5 มีดตอกใช้สำหรับจักตอกและเหลาตอก ต่างจากมีดอโต้ คือ มีด้ามยาวช่วยผ่อนแรงในการจักและเหลาตอก

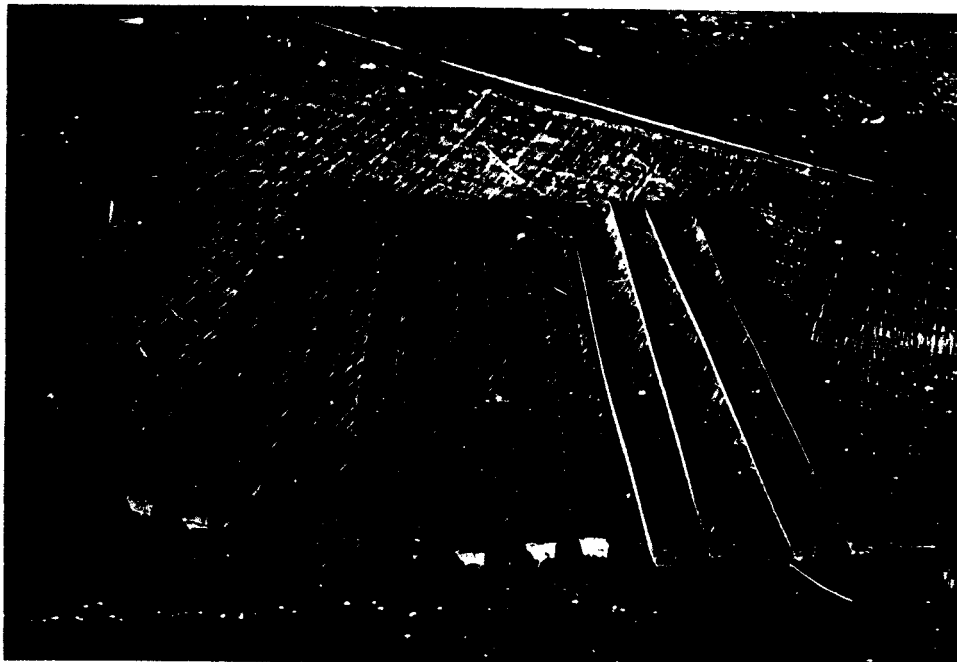
ภาพที่ 6 เลื่อยใช้สำหรับเลื่อยไม้ที่จะนำไปจักตอก สาเหตุที่ใช้เลื่อย ก็เพื่อไม่ให้ปลายไม้แตกหรือฉีก

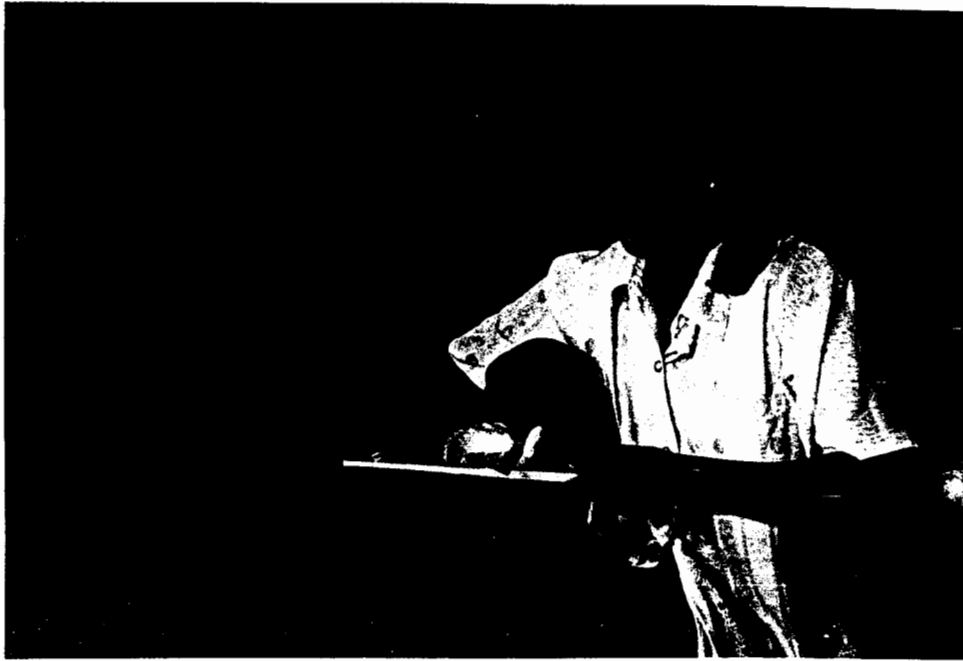
ภาพที่ 7 หลังจากที่ใช้เลื่อยไม้ได้แล้วก็ต้องนำมาตัดปลายให้เท่ากันเพื่อให้สะดวกต่อการจักตอก

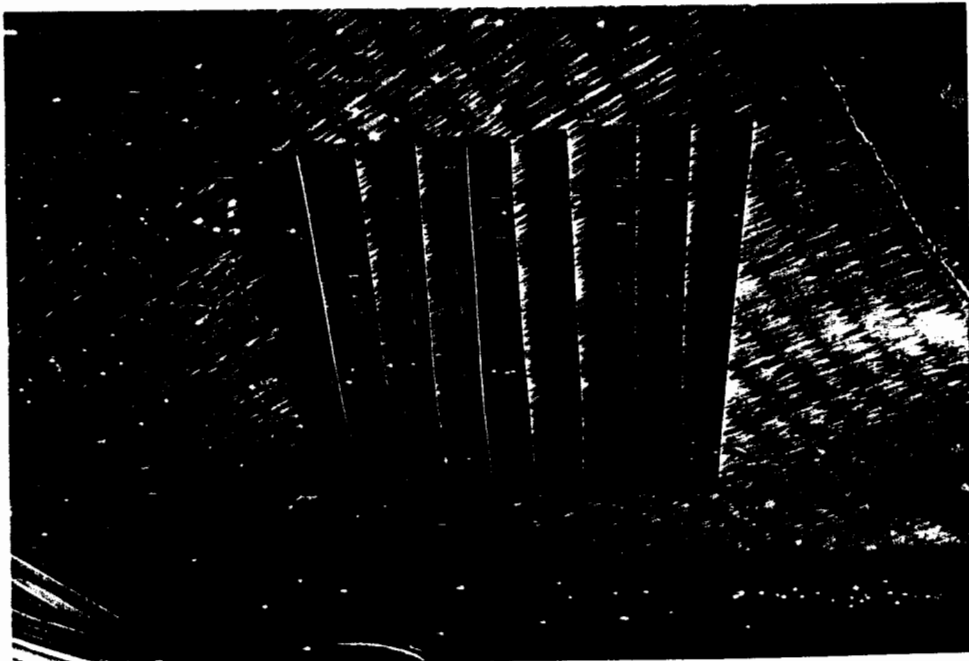
ภาพที่ 8 การจัดการใช้มีดตัดผ้าไม้ออกเป็นซี่เพื่อนำไปจักตอก

ภาพที่ 9 ไม้ไผ่ที่ผ่าเป็นซี่แล้ว

ภาพที่ 10 การสกัดการสวดยไม้ไผ่ที่จะไปจักตอก

ภาพที่ 11 ไม้ไผ่ที่สวดยเรียบร้อยพร้อมที่จะนำไปจักตอก

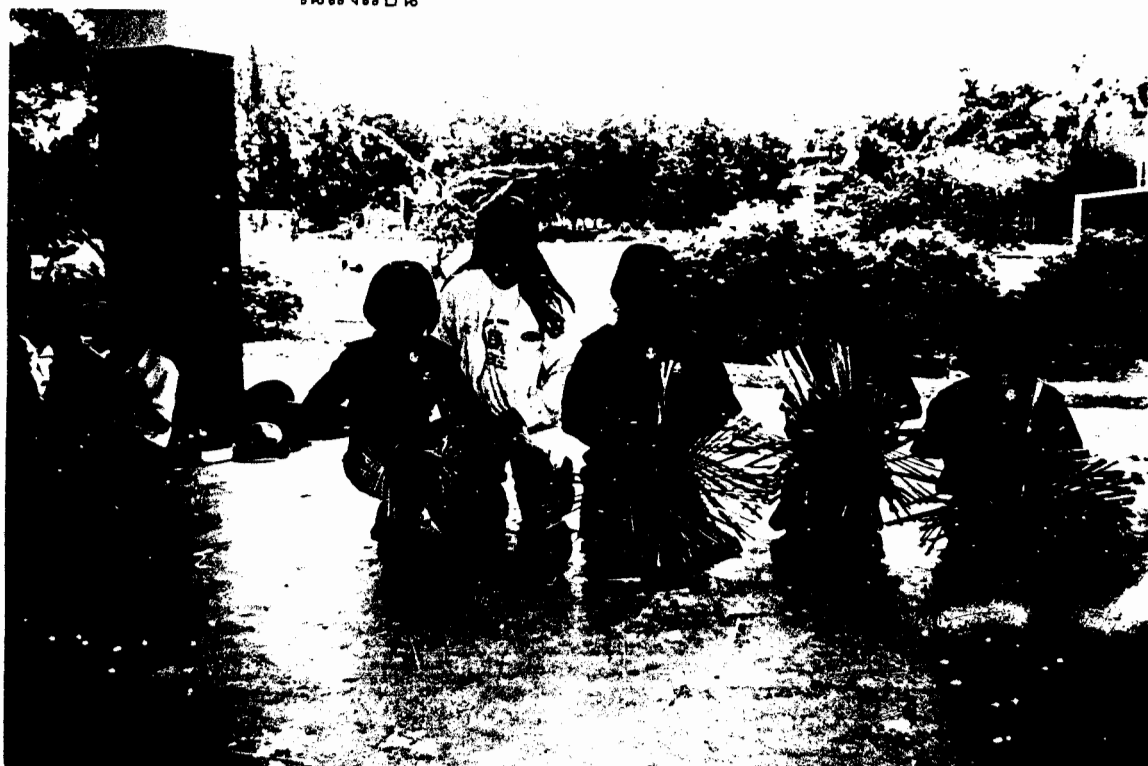
ภาพที่ 12 สมาชิกกลุ่มจักสานหัตถกรรมมวย ใช้เวลาว่างทำการจักสานที่บริเวณหน้าบ้านตนเอง

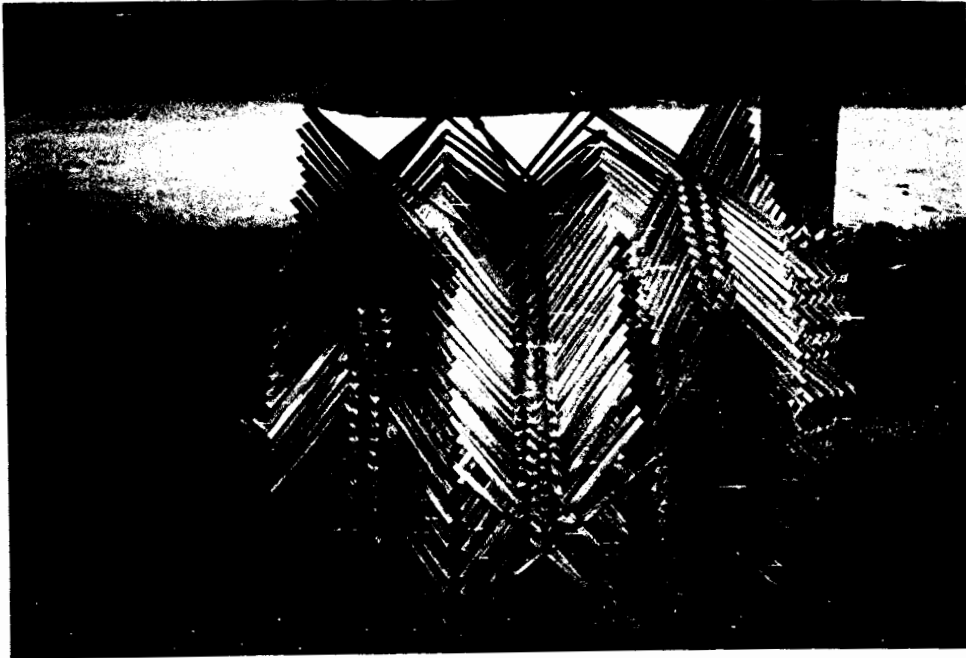
ภาพที่ 13 การสาธิตการเริ่มต้นสานหัตถกรรมมวยและการสานฝาตะ

ภาพที่ 14 นักเรียนโรงเรียนบ้านโคกสว่าง สาธิตการสานหัตถกรรมมวย
ในโรงเรียน

ภาพที่ 15 นางบุญसार ศรีบุญเรือง วิทยากร กำลังสาธิตการสอนให้
นักเรียนฝึกสานหัตถกรรมมวยในโรงเรียน

ภาพที่ 16 เตี่ยว สานด้วยสายสอง ใช้ตอกในการสานทั้งหมด 64 เส้น ใช้
ประกอบการเข้าขอบล่าง

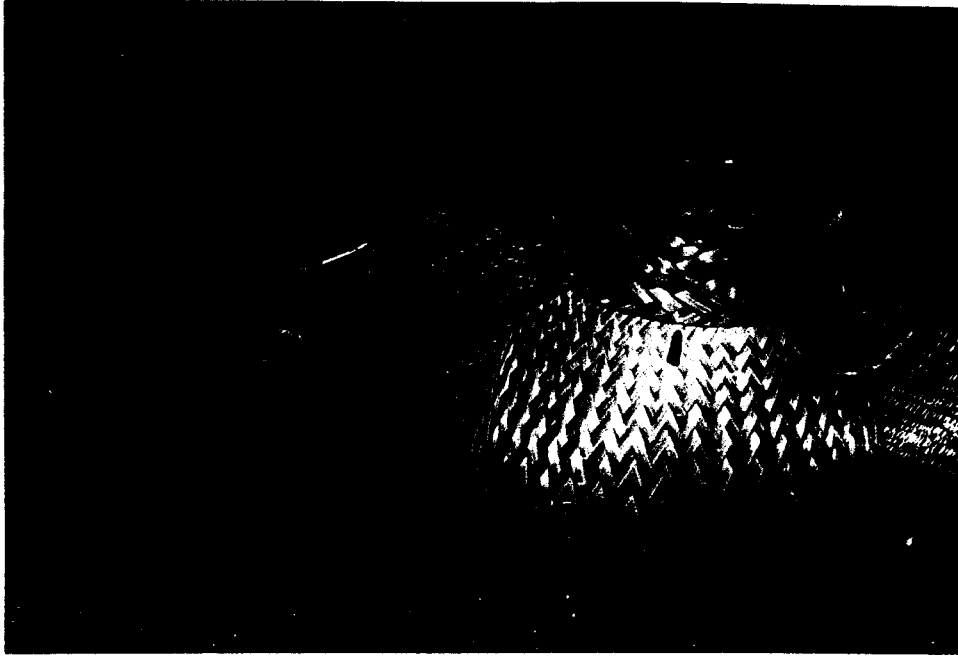
ภาพที่ 17 เตี่ยวที่สานเสร็จแล้ว นำมาโค้งเข้ากันเพื่อนำไปประกอบการ
เข้าขอบล่างและเก็บขอบให้ดูเรียบร้อยและให้มีความทนทาน

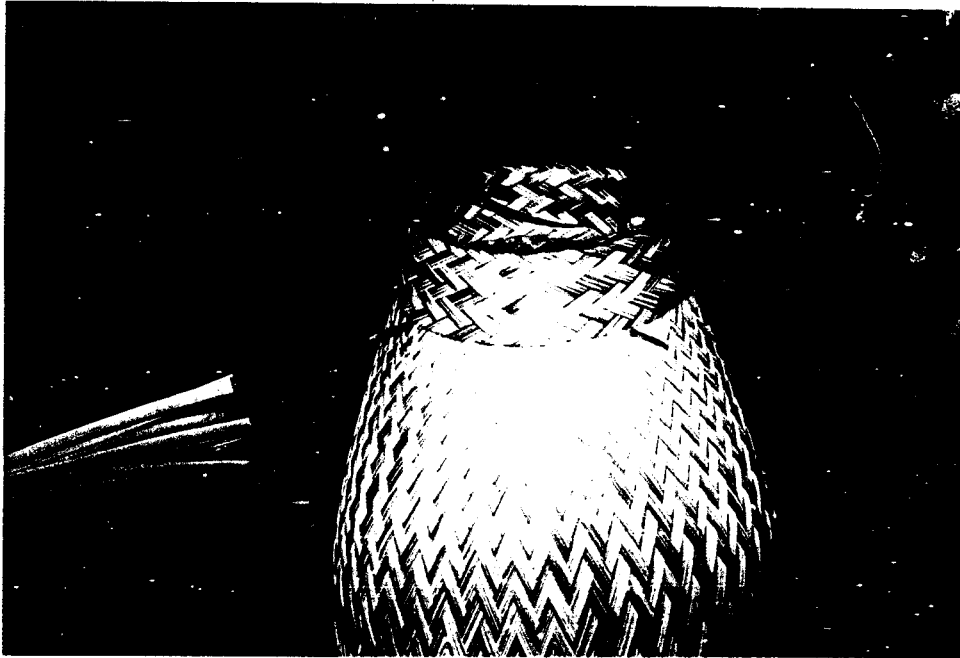
ภาพที่ 24 หัตถกรรมมวยที่สานเสร็จทั้งสองชั้น นำไปตากแดดให้แห้งเพื่อเตรียมเข้าขอบบนและขอบล่าง

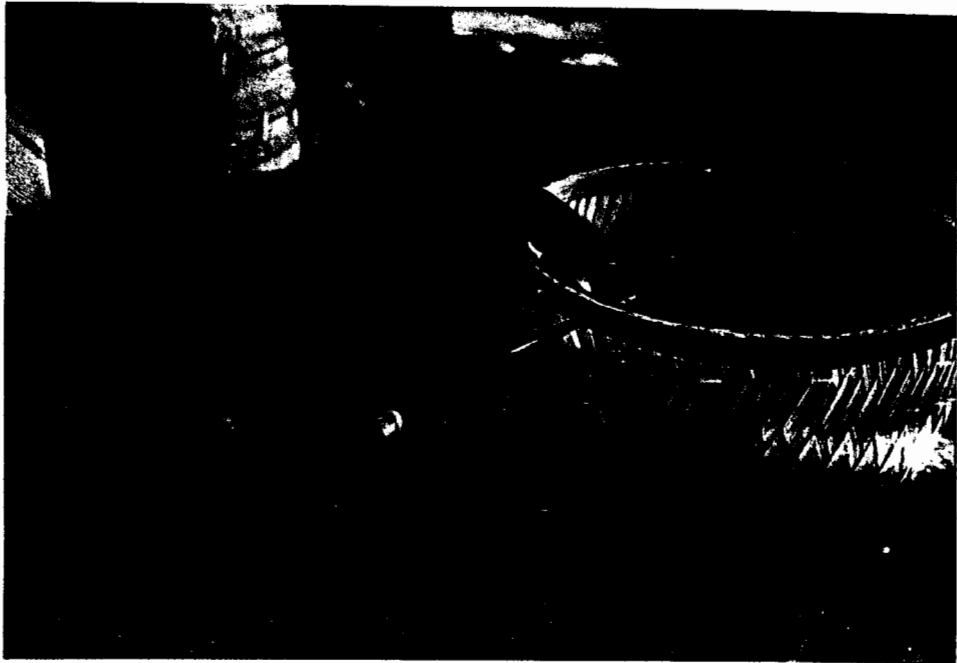
ภาพที่ 25 นำไม้ไผ่ที่เตรียมไว้มาทำเป็นขอบบน

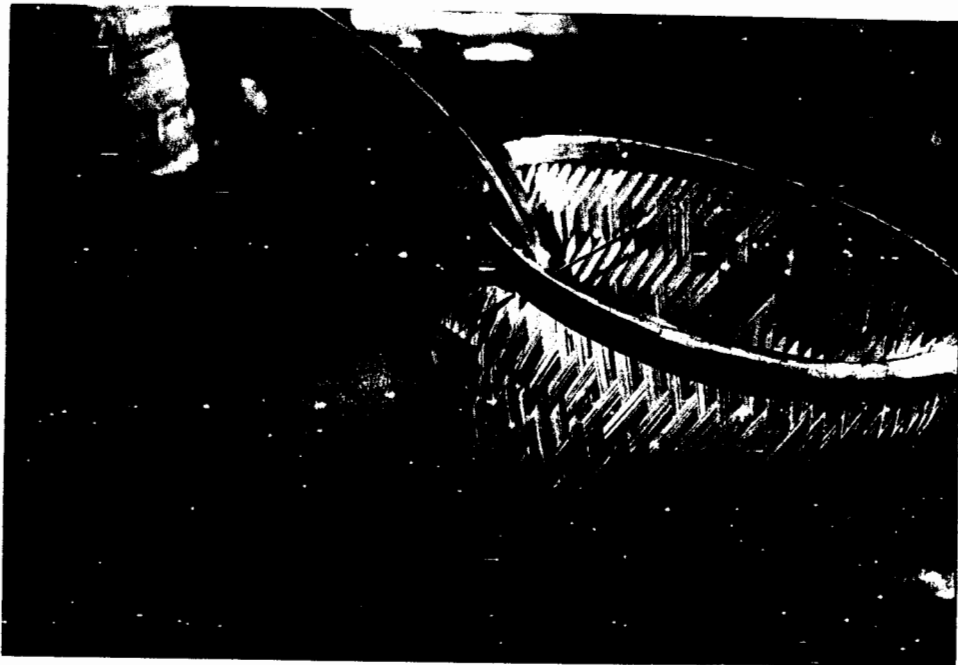
ภาพที่ 22 พับเตี๋ยวที่คลอบไว้เสร็จแล้วใช้สิ่วเจาะรูเพื่อร้อยมัดให้แน่น

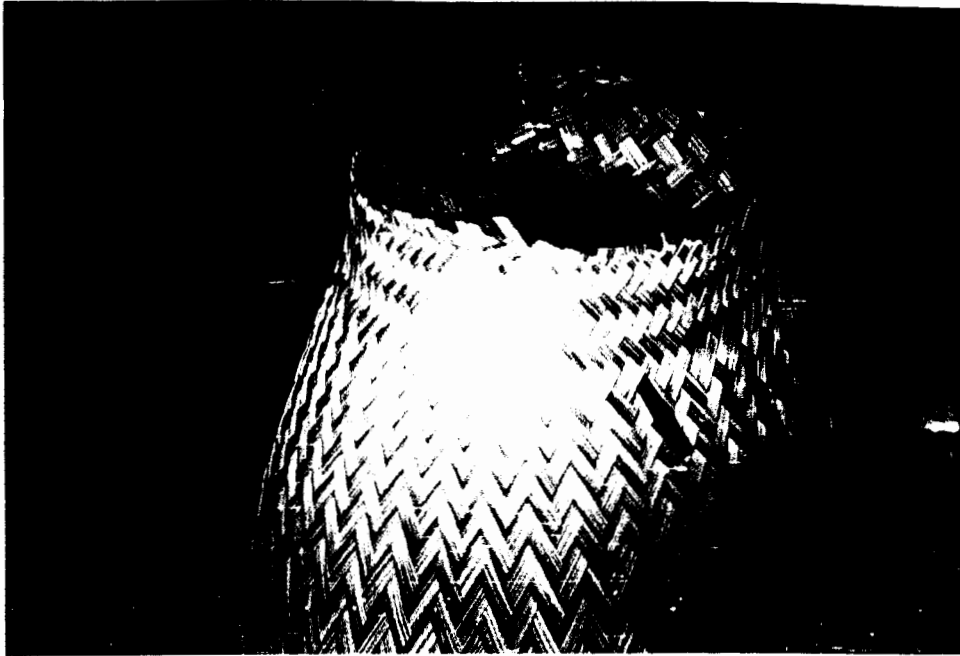
ภาพที่ 23 ใช้ต้นคร่ำที่ผ่าเป็นซี่กเรียบร้อยแล้วร้อยตามรูที่เจาะไว้แล้วมัดให้แน่น
ห่างกันประมาณ 1-2 นิ้ว

ภาพที่ 26 ใช้ส่วเจาะรูเพื่อใช้ตันคร้าร้อยเช่นเดียวกับการเข้าขอบล่าง

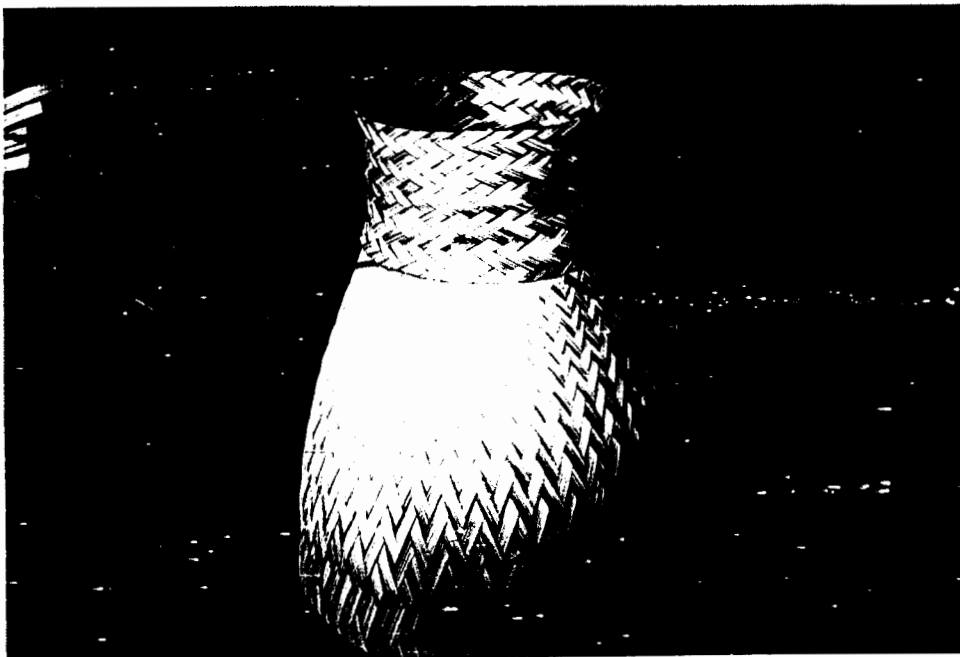

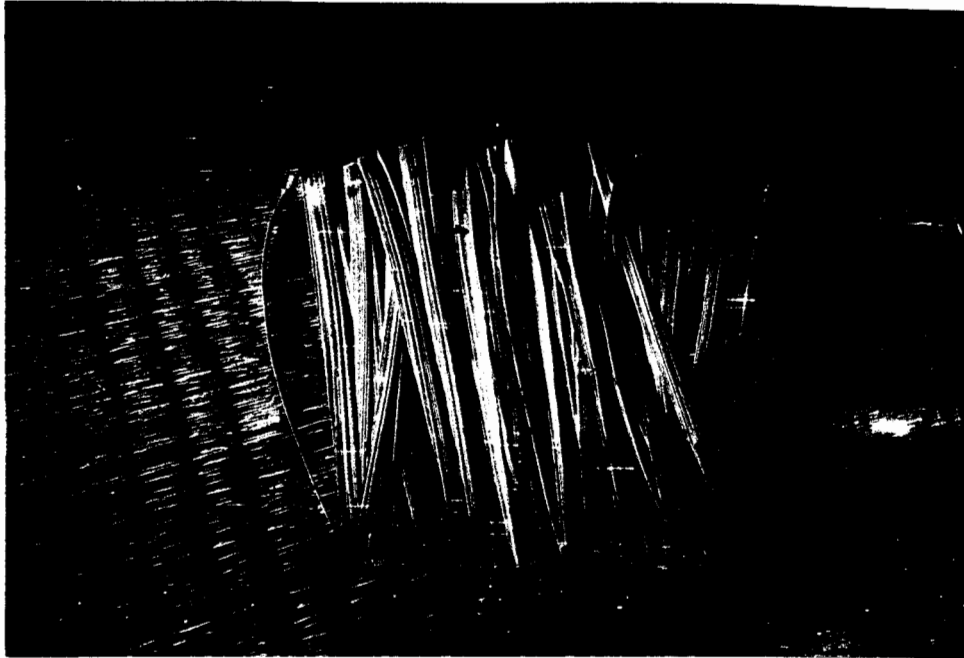
ภาพที่ 27 ใช้ตันคร้าร้อยได้ขอบไม้ไผ่เสร็จแล้วมัดให้แน่น ห่างกัน
ประมาณ 1-2 นิ้ว เช่นเดียวกัน

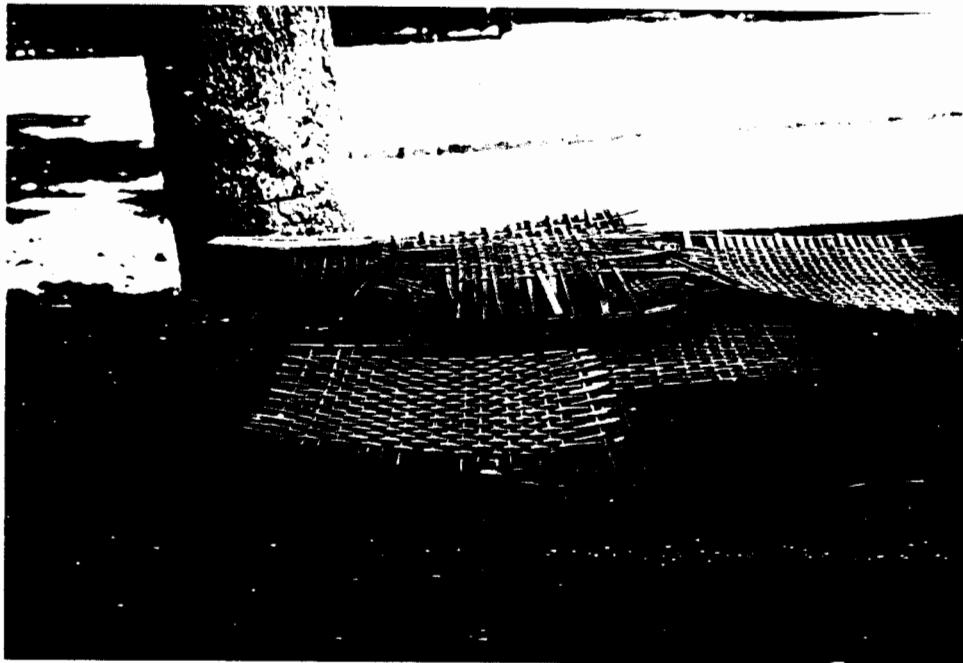
ภาพที่ 20, 21

การเข้าขอบล่าง ใช้ส่วเจาะรูทั้งสี่ด้าน ให้ห่างจากขอบล่างประมาณ 2 นิ้ว นำไม้ไผ่ที่เตรียมไว้เสียบไขว้กันเป็นรูปกากบาท เพื่อรองรับฝาตะ น้าฝาตะวางให้เสมอกัน แล้วใช้มือดันลงไปที่ยันมวยให้ถึงไม้ที่เสียบไว้ นำเด็ยวที่เตรียมไว้ สวมครอบที่ยันมวย

ภาพที่ 18 ดอกที่จักเรียบร้อยแล้ว เพื่อนำไปสานหัตถกรรมมวย ซึ่งใช้
ทั้งหมด 164 เส้น

ภาพที่ 19 ฝาตะ สานด้วยลายขัดหรือลายหนึ่ง ใช้สำหรับรองก้ามมวย

ภาพที่ 28,29   หัตถกรรมมวยที่ทำเสร็จเรียบร้อยแล้วพร้อมที่จะนำไปใช้ได้

